

Univerzita Karlova

Filozofická fakulta

Katedra sociální práce

Rigorózní práce

Mgr. et Bc. Lýdie Novotná

Inovativní formy bydlení pro seniory

Innovative forms of living for the elderly

Praha 2024

Vedoucí práce: Mgr. Kateřina Cidlinská, Ph.D.

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem rigorózní práci vypracovala samostatně, že jsem řádně citovala všechny použité prameny a literaturu, a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia, či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze, dne 31. srpna 2024

.....
Mgr. Lýdie Novotná

Poděkování:

Děkuji vedoucí rigorózní práce za cenné rady, které mi při vedení této práce poskytla. Také děkuji všem zapojeným participantům za umožnění výzkumu a jejich vstřícný přístup. Neméně poděkování patří mé rodině, která mi byla při psaní oporou.

ABSTRAKT

Rigorózní práce je zaměřená na inovativní formy bydlení pro seniory. Cílem práce je zjistit, jak inovativní formy bydlení pro seniory hodnotí jak obyvatelé těchto domovů, tedy senioři a mladí lidé, tak jejich personál, zejména sociální pracovníce a pracovníci. Zároveň je cílem této práce formulovat doporučení pro případné další rozšiřování těchto inovativních modelů bydlení pro seniory v České republice.

První část práce je věnována teoretickému vymezení pojmů stáří, sociální a zdravotní pobytové služby pro seniory, koncept inovativních forem bydlení pro seniory a konkrétní inovativní bydlení pro seniory v České republice a v zahraničí. Druhá část práce je věnována vlastnímu výzkumu.

K dosažení cíle rigorózní práce byl využit kvalitativní výzkum realizovaný formou polostrukturovaných rozhovorů se seniory jakožto obyvateli těchto inovativních forem bydlení, sociálními pracovníci a pracovníky a s vedením těchto inovativních projektů. V případě projektů intergeneračního bydlení byly provedeny rozhovory také se studenty jakožto obyvateli těchto inovativních forem bydlení.

Do analýzy se zapojilo celkem 38 respondentů. Sebraná data byla analyzována pomocí obsahové analýzy. Výzkum identifikoval, že senioři žijící v inovativních formách bydlení toto bydlení vnímají pozitivně, zejména oceňují finanční dostupnost, bezbariérovost a společenský aspekt této formy bydlení. Výzkum dále zjistil přínosy pro seniory, jimiž jsou vzájemná pomoc a společně trávený čas, to vedlo ke snížení pocitů osamělosti. Na druhé straně výzkum identifikoval negativní aspekt inovativních forem bydlení pro seniory a to skutečnost, že v případě zhoršení zdravotního stavu nemohou setrvat ve svém stávajícím bydlení. Studenti, kteří žili společně se seniory, oceňovali zejména finanční dostupnost a komunitní život, ačkoli někteří vyjadřovali obavy ohledně nastavování hranic ve vztazích se seniory. Personál rovněž hodnotil inovativní formy bydlení pro seniory, zejména z hlediska zapojení seniorů do komunity a redukci pocitů osamělosti.

KLÍČOVÁ SLOVA

Senioři, Inovativní forma bydlení, Mezigenerační bydlení, Komunitní bydlení, Spolubydlení seniorů

ABSTRACT

The thesis focuses on innovative forms of housing for the elderly. The aim of the thesis is to find out how innovative forms of housing for the elderly are evaluated both by the residents of these homes, i.e. seniors and young people, and by their staff, especially social workers. At the same time, the aim of this work is to formulate recommendations for the possible further expansion of these innovative models of housing for the elderly in the Czech Republic.

The first part of the thesis is devoted to the theoretical definition of the concepts of old age, social and health residential services for the elderly, the concept of innovative forms of housing for the elderly and specific innovative housing for the elderly in the Czech Republic and abroad. The second part of the thesis is devoted to the actual research.

In order to achieve the aim of the thesis, qualitative research was used in the form of semi-structured interviews with seniors as residents of these innovative forms of housing, social workers and the management of these innovative projects. In the case of intergenerational housing projects, interviews were also conducted with students as residents of these innovative forms of housing.

A total of 38 respondents were involved in the analysis. The data collected was analysed using content analysis. The research identified that seniors living in innovative forms of housing perceive this housing positively, especially appreciating the affordability, accessibility, and social aspect of this housing. The research also identified the benefits for seniors, which are mutual assistance and spending time together, this led to a reduction in feelings of loneliness. On the other hand, the research identified a negative aspect of innovative forms of housing for the elderly, namely that they cannot remain in their current housing if their health deteriorates. Students who lived with seniors particularly valued affordability and community living, although some expressed concerns about setting boundaries in their relationships with seniors. Staff also valued innovative forms of housing for seniors, particularly in terms of engaging seniors in the community and reducing feelings of loneliness.

KEY WORDS

Seniors, Innovative form of housing, Intergenerational housing, Community housing, Flat sharing for seniors

OBSAH

1	ÚVOD	8
2	TEORETICKÁ ČÁST	10
2.1	STÁŘÍ	10
2.1.1	<i>Stařecká demence</i>	<i>14</i>
2.1.2	<i>Specifické potřeby seniorů</i>	<i>16</i>
2.1.3	<i>Vlastní bydlení seniorů</i>	<i>18</i>
2.1.4	<i>Vývojová křivka stárnutí populace a její důsledky</i>	<i>19</i>
2.2	SOCIÁLNÍ A ZDRAVOTNÍ SLUŽBY SOUVISEJÍCÍ S BYDLENÍM SENIORŮ V ČESKÉ REPUBLICE	22
2.2.1	<i>Podpora státu v oblasti bydlení prostřednictvím sociálních dávek a příspěvků</i>	22
2.2.2	<i>Konkrétní sociální a zdravotní služby související s bydlením pro seniory</i>	24
2.3	INOVATIVNÍ FORMY BYDLENÍ	29
2.3.1	<i>Vybrané příklady inovativního bydlení v ČR</i>	<i>32</i>
2.3.2	<i>Vybrané příklady inovativního bydlení v zahraničí</i>	<i>35</i>
3	EMPIRICKÁ ČÁST	41
3.1	CÍL PRÁCE	41
3.2	VÝZKUMNÉ OTÁZKY	41
3.3	VÝZKUMNÝ DESIGN	41
3.4	METODA SBĚRU DAT	42
3.5	VÝZKUMNÝ VZOREK	42
3.6	METODA ANALÝZY DAT	43
3.7	VÝSLEDKY VÝZKUMU (ANALÝZA DAT)	44
3.7.1	<i>Důvody nastěhování</i>	<i>44</i>
3.7.2	<i>Očekávání</i>	<i>46</i>
3.7.3	<i>Dostupnost služeb</i>	<i>50</i>
3.7.4	<i>Trávení času</i>	<i>55</i>
3.7.5	<i>Hodnocení bydlení</i>	<i>66</i>
3.7.6	<i>Vnímané přínosy a úskalí inovativních forem bydlení pro seniory</i>	<i>73</i>

3.7.7	<i>Doporučení pro rozšiřování těchto inovativních forem bydlení pro seniory</i>	79
3.8	DISKUSE	83
4	ZÁVĚR	86
5	BIBLIOGRAFIE	88
6	SEZNAM PŘÍLOH	96

1 Úvod

Rigorózní práce se zabývá tématem inovativních forem bydlení pro seniorky a seniory v České republice. Hlavním důvodem, proč jsem si toto téma vybrala, je jeho aktuálnost. Stárnutí české populace a nedostatek pobytových sociálních služeb pro seniory se stává jednou z nejvýznamnějších výzev současnosti. Skutečnost, že přibývá lidí v seniorském věku, klade rostoucí nároky na zdravotnictví a sociální služby pro seniory, včetně těch rezidenčních. Tradiční modely bydlení pro seniory přestávají stačit jednak kapacitně, ale také kvalitativně, jelikož nedokážou uspokojit vyšší nároky seniorů na bydlení. Rychlé stárnutí české populace vyžaduje inovativní přístupy k bydlení, které zohledňují specifické potřeby starších lidí a zároveň jsou efektivní a ekonomicky udržitelné. V této práci si kladu za cíl prozkoumat a analyzovat různé formy inovativního bydlení pro seniory a popsat zkušenost seniorů žijících v některých z těchto forem.

Práce sestává ze dvou částí, teoretické a empirické. První část teoreticky vymezuje základní pojmy, jejichž znalost je nutná pro porozumění tématu. Dále přibližuje seniory jakožto věkovou kategorii a sociální služby pro seniory. Následně je vymezen koncept inovativních forem bydlení pro seniory. Součástí teoretické části je také představení konkrétních forem inovativního bydlení v České republice a v zahraničí. Druhá část této práce se věnuje kvalitativnímu výzkumu, který byl proveden prostřednictvím polostrukturovaných rozhovorů s českými seniory, kteří jsou obyvateli takovýchto inovativních forem bydlení, a s personálem těchto domů, konkrétně se sociálními pracovníci a pracovníky a vedoucími těchto domů. Zpovídání byli též studenti žijící se seniory v inovativních formách bydlení. Rozhovory byly vyhodnocovány metodou obsahové analýzy.

2 Teoretická část

Cílem teoretické části je popsat inovativní formy bydlení pro seniory, které již v České republice fungují, a nastínit zahraniční inovativní formy bydlení pro seniory, které by v tuzemsku mohly posloužit jako inspirace. Pro porozumění tématu je důležité vymezit základní terminologii, jako je senior a sociální služby pro seniory. Dále se v této kapitole věnuji specifickým potřebám seniorů a vývojové křivce stárnutí populace. Jelikož je výzkum zaměřen na inovativní formy bydlení pro seniory, je nezbytné popsat koncepci těchto zařízení. Následně v této kapitole popisují konkrétní formy inovativního bydlení v České republice a vybrané příklady ze zahraničí.

2.1 Stáří

Tato kapitola se zabývá vývojovým obdobím stáří, tedy závěrečnou etapou lidského života. „Stáří je životní fáze člověka ohraničená dvěma časovými body, horní věková hranice je ostře vymezena smrtí. Spodní věková hranice je rozmazána tím, že jevy a procesy, které tvoří stáří, do života člověka vstupují postupně. Teprve úhrn těchto jevů a procesů tvoří stáří“ (Sak, 2012, str. 14).

Stárnutí je interdisciplinární téma, jímž se zabývají biologové, neurologové, psychologové, sociologové i politologové. Stárnutí je zkoumáno z mnoha různých hledisek (Křivohlavý, 2011). Studium stárnutí a stáří se zabývá gerontologie, jejímž cílem je porozumět procesům stárnutí a zlepšit kvalitu života ve stáří (Čeledová, 2016).

Stárnutí je přirozený, postupný a nevyhnutelný proces, během kterého dochází k involučním změnám. Začátek stáří je obtížné definovat, jelikož míra a průběh involuce bývají do značné míry individuální. Vliv má nejen genetika, ale také životní styl člověka (Kalvach, 2008). Stáří je nutné vnímat nejen v kontextu života jedince, ale také celé společnosti. Prodlužování délky života člověka má potenciál ovlivňovat celou společnost a její kvalitu, jelikož současný vývoj vede k dlouhodobé společnosti (Sak, 2012). Primární fyziologické stárnutí je považováno za zdravé stárnutí, které je provázeno přirozenými a běžnými projevy souvisejícími s přibývajícím věkem. Na to navazuje sekundární patologické stárnutí, které je provázeno chorobami, jimiž je proces stárnutí urychlen. Terciární stárnutí se poté vyznačuje umíráním a rychlým tělesným úpadkem v tomto období (Příbyl, 2015). Existují termíny jako zdravé stárnutí a zdravá délka života. Zdravá délka života znamená stav člověka bez přítomnosti jakéhokoli onemocnění. Zdravé stárnutí se vyznačuje funkční perspektivou jedince a jeho

soběstačností, jež člověku umožňuje pomocí vhodných kompenzací prožívat své stáří stejným způsobem, jako ho prožívají lidé bez zdravotních obtíží. Psychická pohoda, pocity nezávislosti a autonomie jsou pro spokojenost ve stáří hodnoceny výše než samotné fyzické zdraví (Ptáčková, 2021). Jak uvádí Macháčová: „aby stáří mohlo být důstojnou a smysluplnou etapou života, které stojí za to se dožít“ (2019, str. 14).

Stáří je možné definovat prostřednictvím chronologického věku, tedy věku kalendářního. Tato periodizace se u různých autorů liší. Thorová (2015) uvádí hranici počátku stáří 65 let v rozvinutých zemích, celosvětově pak hranici 60 let. WHO (2022) definuje věk stáří jako 60 let, Vágnerová (2007) rozlišuje ranné stáří od 60. roku věku a pravé stáří od 75. roku věku. Langmeier a Krejčířová (2006) udávají dolní hranci stáří 65 let. Dále je možné stáří definovat pomocí biologického věku, tedy podle míry involuce a degenerace tkání, jež se projevují poklesem fyzických sil, kognitivních schopností a celkové výkonnosti organismu. Biologické stárnutí se týká funkčnosti celého organismu. Existuje také sociální stárnutí, kdy dochází ke změnám v sociálních rolích a vztazích, to zahrnuje odchod do důchodu, změny v rodinných strukturách a v sociálních interakcích (Thorová, 2015). Stáří tedy není určeno pouze chronologicky a biologicky, stáří je také sociální konstrukt, který je formován kulturními, sociálními a ekonomickými kontexty. Status a význam stáří může mít povahu neutrálně informativní, ale také povahu pozitivní (úcta k věku a moudrosti starého) a negativní (již nejsou produktivní, despekt k zastaralým dovednostem) (Čeledová, 2016).

České seniory, tedy osoby nad 60 let, lze podle Štěpánkové rozdělit do čtyř skupin. První jsou mladí senioři, kteří běžně chodí do práce. Z toho důvodu tuto skupinu obvykle jako seniory nevnímáme. Druhá skupina jsou elitní senioři, kteří se věnují sobě, svým přátelům a svým volnočasovým aktivitám. Třetí skupinu seniorů autorka nazývá „*bezejmennou šedou masou*“. Potřeby a názory této skupiny jsou v politickém diskursu často zjednodušovány a zobecňovány. Čtvrtá skupina je téměř neviditelná. Tito senioři mají sníženou soběstačnost, jsou silněji poznamenáni chronickými i akutními onemocněními a křehkostí (Štěpánková, 2014). Je nutné podotknout, že tato kategorizace skupin seniorů je do určité míry zjednodušená, jelikož realita je mnohem komplexnější.

V polovině dvacátého století definoval americký psycholog Robert J. Havighurst celoživotní vývojové úkoly lidských jedinců. Vývojové úkoly ve stáří, konkrétně ve věku nad 61 let, definoval Havighurst jako přizpůsobení se snižující se fyzické síle a zdraví, adaptaci na odchod do důchodu a snížený příjem, přijetí a přizpůsobení nových sociálních rolí, vyrovnávání se se smrtí partnera a vytváření dobrých vztahů s lidmi stejného věku. Podle Blatného ve stáří dochází k životnímu bilancování a hodnocení minulosti, což napomáhá

k získání životní rovnováhy a zachování duševní integrity a pohody (Blatný, 2017). Sak (2012) zdůrazňuje specifické postavení a potenciál seniorů ve společnosti. Potenciál stáří podle něj znamená, že za celou životní cestu člověka je tato životní fáze nejpříhodnější k reflektování celoživotních zkušeností a výsledků celoživotního vzdělávání k nadhledu a ustálení se v postojích, názorech a hodnotách.

Stárnutí dle Příbyla (2015) ovlivňují vnitřní a vnější faktory. Vnitřní faktory jsou genetická výbava jedince, psychická výbava člověka a tělesná onemocnění včetně psychických poruch. Vnějšími faktory ovlivňujícími stárnutí jsou faktory sociální, fyzikální a chemické. Mezi sociální faktory patří rodinné zázemí, způsob a kvalita bydlení či vzdělání. Fyzikální faktory jsou životní a pracovní prostředí, včetně klimatu, ve kterém člověk žije. Jako chemické faktory pak označuje kožní a plicní komplikace.

Stárnutí a geriatrická křehkost jsou jedním ze závažných faktorů při vzniku řady chorob. Zlepšováním zdravotního stavu díky medicíně se nemocnost a úmrtnost výrazněji posouvají do stále vyššího seniorského věku, což vede k přibývání seniorů (Kalvach, 2019). Proces zdravého stárnutí oddaluje a snižuje výskyt chronických onemocnění, což prodlužuje autonomii člověka do vyššího věku. Ve výsledku se pak snižují sociální a zdravotní výdaje financované z veřejných prostředků (Laditka, 2001). Dle Petrové Kafkové (in Štěpánková, 2014, str. 66) „rozvoj a vliv konceptů kladoucích důraz na aktivitu stárnoucích odráží konceptuální obrat v chápání stárnutí; místo pasivních příjemců pomoci (needs-base approach) se ze stárnoucích stali jedinci aktivně ovlivňující podmínky svého života (rights-base approach).“ Koncept aktivního stárnutí přispívá k narušení stereotypního vnímání stáří optikou nemohoucnosti a pasivity, často je ale mylně omezen jen na aktivní naplnění volného času seniorů.

Stáří se také pojí s ukončením pracovní kariéry a odchodem do starobního důchodu. V České republice většina lidí odchází do starobního důchodu mezi 60–65 lety, v současnosti však probíhá živá debata o zvyšování věku odchodu do starobního důchodu. Odchod do starobního důchodu představuje jeden ze symbolických mezníků vnímání stárnutí. Odchodem do důchodu se člověku změní sociální status i pojetí vlastní identity. Člověku se změní denní režim, musí se naučit zacházet s nově vzniklým volným časem. Pokud se na toto zvládne senior úspěšně adaptovat, může stáří, i přes zhoršující se zdravotní stav a řadu obtíží, patřit do šťastných období života, a to zejména díky úbytku starostí, a naopak navýšení času na oblíbené činnosti (Thorová, 2015).

Přechod z aktivního životního období do životní etapy stáří není jednoduchý, proto je žádoucí se včas aktivně připravit. Stáří nabízí mnoho příležitostí k osobnímu rozvoji a naplnění,

aktivní příprava člověku umožní lépe využít těchto možností a udržet si vysokou kvalitu života i v pozdějším věku (Příbyl, 2015). Přípravu na stáří lze rozdělit dle časové náročnosti na dlouhodobou, střednědobou a krátkodobou. Dlouhodobá příprava na stáří by měla probíhat již od útlého věku, kdy by měl člověk získat nezkrácené informace o období stáří a o náležitostech, které s přibývajícím věkem přicházejí. Každý by tak měl být už od mládí veden k odpovědnosti za vlastní stáří. Střednědobá příprava se doporučuje zhruba deset let před odchodem do starobního důchodu. V rámci této životní etapy by měl člověk začít uvažovat nad dalším průběhem svého života, nad využitím volného času, vlastním životním stylem a finanční rezervou. Krátkodobou přípravu na stáří se doporučuje zahájit tři až pět let před koncem ekonomicky aktivního života. Během této přípravy by měl jedinec zvážit vhodnost a bezbariérovost svého bydlení, také dostupnost služeb a možnosti volnočasových a společenských aktivit (Ptáčková, 2021).

Stěhování v pozdějším věku je významnou událostí, s níž se pojí řada ambivalentních emocí. Lidé často odsouvají stěhování a bytové úpravy do budoucnosti, mnohdy až do doby, kdy se stane nějaká zásadní událost, například pád či hospitalizace, anebo do doby, kdy je již na stěhování pozdě. Následkem toho jsou pak zásadní rozhodnutí přijímána v krizových situacích a časové tísní. Naopak aktivní přístup k plánování budoucího bydlení na stáří pomáhá lidem být lépe připraveni a mít tak kontrolu nad vlastním životem (Granbom, 2020). Pokud lidé plánují zestárnout ve svém současném domově, měli by učinit kroky k úpravě bytových podmínek, dokud toho jsou ještě schopni. Plánování dopředu a postupné úpravy domácnosti mohou seniorům pomoci zestárnout doma a udržet si déle vlastní nezávislost (*Today's Caregiver*). Část seniorů, již odcházejí do domovů pro seniory, tak činí z důvodu nevyhovujícího bydlení. Plánování a příprava bydlení na stáří tak má potenciál zvýšit pohodu a kvalitu života seniorů v domácím prostředí i v pozdějším věku (Granbom, 2020).

Stáří s sebou přináší také zdravotní problémy a nemoci. Tyto obtíže mohou výrazně ovlivnit kvalitu života seniorů a zvyšovat potřebu zdravotní péče. Mezi nejčastější nemoci stáří řadíme kardiovaskulární onemocnění, vysoký krevní tlak, diabetes mellitus 2. typu, osteoartrózu, poruchy sluchu a zraku (Ageing and health, 2022). Mezi další zdravotní obtíže stáří patří snížená odolnost vůči infekcím, zpomalení hojení ran, zvýšený sklon k nádorovým onemocněním a sklerotizace cév (Langmeier, 2006). Řadu obtíží spojených se stářím lze řešit kompenzačními strategiemi, jako jsou kompenzační pomůcky, léky či operace (Kalvach, 2008). Pro stáří jsou charakteristické biologické změny, kdy dochází k ubývání hmotnosti a poklesu svalové hmoty, ke zpomalení rychlosti nervových vzruchů a tím k pomalejšímu pohybu. Postupně se zhoršuje zrak i sluch a snižují se i chuťové, čichové a hmatové

schopnosti. I v nervovém systému dochází k funkčním změnám. Následkem toho se seniorům zpomalují reakce, zhoršuje se jim paměť a výslovnost. Ve stáří také dochází k biologicky podmíněnému poklesu duševních funkcí (Čížková, 2008). Mezi další negativní důsledky stáří patří dle Thorové (2015) zvýšené riziko úrazů způsobených pády. V důsledku zhoršujícího se psychického i fyzického zdraví může u seniorů docházet k syndromu geriatrické křehkosti, který je předzvěstí zhoršujícího se zdraví a blížící se smrti. Syndrom geriatrické křehkosti se projevuje pocitem vyčerpanosti, kontinuálním poklesem váhy, slabostí a nízkou fyzickou aktivitou. Mezi negativní důsledky stáří také řadíme demenci, která se netýká všech starších osob, avšak stáří často doprovází. Se stárnutím populace se zvyšuje i počet lidí s demencí, kteří jsou závislí na pomoci rodiny. Níže v textu proto více přiblížím stařeckou demenci včetně demence Alzheimerova typu.

2.1.1 Stařecká demence

Ke stáří patří řada nemocí, jednou z nich je stařecká demence a její různé typy. Mezinárodní klasifikace nemocí (MKN-10) řadí demence do kategorie F00-F03, tedy do „Organických duševních poruch“. Alzheimerova nemoc spadá pod kategorii G30, tedy „Jiné degenerativní nemoci nervové soustavy“. Alzheimerova demence je definována MKN-10 jako progresivní onemocnění způsobené patologickými změnami v mozkové tkáni, jež způsobuje významný pokles kognitivních schopností. Dle České alzheimerovské společnosti (Alzheimer.cz) je Alzheimerova nemoc nejčastější příčinou demence. Alzheimerova choroba stojí za 50–60 % případy demence. Dalšími typy této nemoci jsou například vaskulární demence, smíšená demence či Parkinsonova nemoc. Diagnostický a statistický manuál duševních poruch (*DSM-5*) používá pro stařeckou demenci termín „Hlavní neurokognitivní porucha“ a „Mírná neurokognitivní porucha“, dle závažnosti symptomů a míry poklesu kognitivních funkcí (Simpson, 2014).

Demence Alzheimerova typu jsou poruchy získané. Objevují se tedy u lidí, kteří již dosáhli dospělosti, a tyto poruchy jsou nezvratné. Ačkoli občas za určitých okolností dojde ke zlepšení, duševní nezpůsobilost člověka a snížená schopnost fungovat jsou nadále nezvratitelnou součástí jedincova stavu.

Dle Oxfordského slovníku psychologie (Colman, 2015) je stařecká demence definovaná jako jakákoliv chronická progresivní forma demence, která se vyskytuje ve starším věku, obvykle nad 65 let a bez zjevné příčiny. Hartl (2004) popisuje demenci jako získané chorobné oslabení rozumových schopností, při kterém je postižena paměť, myšlení, orientace, řeč i úsudek. Demence narušuje také osobní aktivity, jako je osobní hygiena a péče o sebe samého.

Mezi klinické projevy demence patří poruchy kognitivních schopností, poruchy emotivity, nápadnosti v chování, úpadek osobnosti a subjektivní význam demence. Subjektivní význam demence znamená, že si jedinec v počátcích onemocnění úbytek svých kompetencí a schopností uvědomuje. V rámci obranných reakcí se proto lidé v této fázi vyhýbají všem situacím, v nichž by se jejich nedostatky mohly projevit. Poruchy kognitivních schopností se vyznačují postižením paměťových funkcí. Nejprve dochází k poškození krátkodobé a střednědobé paměti. Senior má narušenou pozornost. Nedokáže se soustředit, což má vliv na jeho výkon. Úpadek myšlení se projevuje ve formální i obsahové oblasti. Nejprve mizí schopnost abstraktně uvažovat, upadá kritičnost a soudnost. V určitém stádiu si již senioři neuvědomují nesprávnost vlastních úvah a nepřijatelnost svého chování. Následuje postižení gnostických funkcí, které vede k nemožnosti adekvátně zpracovat běžné informace a rozpoznávat běžně známé objekty. Ve stadiu agnozie člověk sice vidí a slyší, ale nepoznává. Může též dojít k narušení orientace v čase, prostoru, osobách, a i v sobě samotném, nebo k poruchám řeči, tedy schopnosti verbálně se vyjadřovat a rozumět mluvenému sdělení. Poruchy emotivity se projevují nápadnou a nepřiměřenou emoční reaktivitou, demence zhoršuje schopnost kontroly a ovládnání vlastních emocí. V pokročilejší fázi převládá citová otupělost až apatie. U velké části lidí s demencí dochází k zúžení motivace a redukci zájmů, senioři preferují stereotypní rutinu. Nápadnosti v chování znamenají změnu v běžném fungování daného jedince. Může se vyskytovat i apraxie, tedy úpadek naučených motorických dovedností. Úpadek osobnosti se vyznačuje dezintegrací osobnosti. Na začátku dochází ke zvýraznění některých osobnostních rysů jedince, zhoršuje se celková adaptabilita a porozumění běžným sociálním situacím. Může také dojít ke ztrátě sebekontroly, pocitů viny a pocitů studu (Vágnerová, 2008).

Včasná diagnóza umožňuje nemocnému a jeho rodině připravit se na budoucí vývoj nemoci, na zhoršování stavu a schopností nemocného a na pozdější neschopnost rozhodovat o sobě samém. Člověk má při včasné diagnóze možnost vyslovit předem své přání a své představy o zacházení se sebou a svým majetkem. Také může prodiskutovat průběh léčby a péče na konci svého života (Matoušek, 2013). Demence však bývá často diagnostikována pozdě, jelikož se vyvíjí postupně a nenápadně. První příznaky bývají přisuzovány samotnému stárnutí, nikoliv nemoci. Rodina a blízké okolí příznaky často bagatelizují a nevěnují jim dostatečnou pozornost. Mnohdy je demence rozpoznána, až když dojde k významnému rozvoji nemoci, a je významně ovlivněno běžné fungování člověka. Výhodiskem dobré péče o člověka s demencí jakéhokoli typu je opravdový zájem o jeho osobu, jeho bezpodmínečné

přijetí a respektování jeho potřeb a přání, včetně podpory jeho rodiny a blízkého okolí v průběhu poskytování služeb (Holmerová, 2018).

Významným tématem souvisejícím se stárnutím populace v České republice je nárůst počtu osob s demencí. Jako reakce na zvyšující se prevalenci demencí a zároveň jako snaha podporovat prevenci a zvyšovat dostupnost včasné diagnostiky a následné zdravotní a sociální podpory vznikl Národní akční plán pro Alzheimerovu nemoc a další obdobná onemocnění na léta 2020–2030 (NAPAN, 2021). NAPAN 2020–2030 představuje vize fungování veřejné politiky v oblasti demencí a možnosti jejich implementace. K naplnění vize NAPAN 2020–2030 vede soubor 49 opatření, jež směřují k plnění pěti strategických cílů, které jsou rozděleny do 12 úzce tematicky definovaných strategických cílů. První strategický cíl je zaměřený na doporučené postupy pro diagnostiku, léčbu a péči a síť služeb pro osoby s demencí. Tento bod zahrnuje vytvoření podmínek pro setrvání osob s demencí co nejdéle ve vlastním sociálním prostředí a zajištění finanční udržitelnosti sítě služeb pro tyto osoby. Druhým strategickým cílem je vzdělávání profesionálů ve zdravotnických a sociálních službách, včetně vzdělávání a podpory neformálních pečujících. Třetím strategickým cílem je epidemiologie a výzkum, jenž se zaměřuje na systematické hodnocení dat o demencích a rozvoj výzkumu demence. Čtvrtý strategický cíl se zaměřuje na povědomí široké veřejnosti o problematice demencí a o prevenci vzniku rozvoje demencí. Pátým strategickým cílem je ochrana práv osob s demencí včetně posuzování svéprávnosti.

2.1.2 Specifické potřeby seniorů

Potřeby seniorů se shodují s potřebami ostatních věkových kategorií, liší se však ve způsobu uspokojování potřeb, subjektivním vnímáním potřeb a v prioritizaci potřeb. Seniori mají sníženou potřebu stimulace a nových podnětů, naopak mají zvýšenou potřebu citové jistoty a bezpečí. Seniori mají potřebu být prospěšní a cítí se ohroženi nemocí, sníženou sebeobslužností a sociálními změnami, jakými jsou například ztráta partnera či stěhování. Potřeby seniorů se úzce pojí s kvalitou jejich života a se spokojeností s jejich životem.

Mezi základní potřeby seniorů nejen s určitým typem demence patří potřeba bezpečí, sociálního začlenění, náklonnosti a intimity, kontroly a moci. Potřeba bezpečí je velmi důležitá. Seniori se ve svém prostředí musí cítit bezpečně, musí se v něm vyznat a mít vše potřebné na dosah. Bezpečí zde znamená také vstřícné a otevřené prostředí, kde se seniori mohou projevat bez rizika selhání. Potřeba sociálního začlenění spočívá v tom, že člověk někam patří a naplňuje své role ve společnosti. Stáří samotné, ale i různé typy demencí mohou vést k izolaci seniorů a k pocitům, že jsou mimo dění. Člověk tedy potřebuje zůstat

ceněnou součástí celku a součástí určité komunity, aby měl tuto potřebu naplněnou. Potřeba náklonnosti a intimity souvisí s potřebou blízkosti, vřelosti a lidského kontaktu. V případě, že se u člověka vyskytuje určitý typ demence, může docházet k problematickému chování, které může být otevřeně sexuálního charakteru. I v tomto případě se jedná o snahu o blízkost s někým jiným, kterou senior nedokáže vyjádřit jinak. Potřeba kontroly a moci je velmi silná potřeba člověka. Jedná se o kontrolu nad vlastním tělem, osobním prostorem a majetkem. Pocit, že člověk nemá kontrolu a moc nad sebou samým a nad tím, co se s ním děje, často vyvolává vzdorovité až agresivní chování (Zgola, 2003).

Potřeby seniora zahrnují sociální, zdravotní, hmotnou a individuální složku. Podpora, kterou seniori potřebují, by měla usnadňovat samostatný život seniora. Měla by být poskytována s důrazem na soukromí a důstojnost seniora, ale také s respektem k jeho vlastním kompetencím (Glosová, 2006). Jednou z hlavních potřeb seniorů je zachování co největší míry autonomie, soběstačnosti a sebeobslužnosti v jejich přirozeném prostředí, dokud je to možné. Přibližně 80 % seniorů nad 65 let je soběstačných a vyžaduje jen občasnou dopomoc rodiny a okolí, 13 % seniorů potřebuje dopomoc s chodem domácnosti, 5 % vyžaduje domácí péči ve větším rozsahu a jen 3 % seniorů potřebují péči v rozsahu ústavní péče. Z tohoto procentuálního vyjádření vyplývá, že je dnes v institucionální péči mnohem více seniorů, než je opravdu nutné (Příbyl, 2015).

Je důležité snažit se vyjít vstříc potřebám a požadavkům seniorů. Je však také podstatné mít na paměti, že limitujícím faktorem při zavádění jakýchkoli změn v sociálně zdravotnické péči jsou ekonomické podmínky. Je tedy nutné brát v potaz jednak možnosti, které k naplnění svých potřeb a požadavků mají sami seniori, jednak možnosti, které k jejich naplnění nabízí společnost. Esenciální otázkou zde je, jak realisticky skloubit možnosti, jež společnost má, s inovacemi, přáními a potřebami seniorů (Glosová, 2006).

Základními potřebami a požadavky seniorů na bydlení jsou klid a bezpečí, zároveň ale možnost být blízko komunity a mít možnost se účastnit dění okolo sebe. Bydlení pro seniory by mělo umožňovat podporu společenského života co nejdéle je to možné. Prostory bydlení by měly být projektované tak, aby je bylo možné přizpůsobovat potřebám a požadavkům seniora a v případě zhoršení zdravotního stavu v nich bylo možné zůstat až do konce života bez nutnosti stěhování se. Prostory by měly být jednoduché, přehledné a bezbariérové, také by zde měl být vytvořený prostor pro setkávání se. Bydlení pro seniory by mělo být navrhnuté tak, aby splňovalo všechny výše popsané požadavky. Zásadní je, aby seniorské bydlení umožňovalo co největší míru autonomie seniorů a bylo možné ho modifikovat podle

aktuálních potřeb seniora (Glosová, 2006). Dále se budu věnovat bližšímu popisu bydlení seniorů.

2.1.3 Vlastní bydlení seniorů

Téměř 70 % českých domácností vlastní nějakou nemovitost. Vlastní bydlení tvoří z hlediska objemu peněz v něm uložených největší část celkového bohatství českých domácností. Vlastní bydlení může být v budoucnu využito i jako forma zajištění se na stáří. Domácnosti bez vlastního bydlení budou odkázány na úspory a důchodový systém. Podle Mikeszové vnímají Češi vlastní bydlení jako místo, kde budou ve stáří žít, nikoli jako potenciální zdroj financování svých životních nákladů v případě nedostatečného zabezpečení důchodovým systémem (Mikeszová, 2018).

Podle Českého statistického úřadu (Senioři v ČR v datech, 2023) představovaly náklady na bydlení v roce 2022 více než 40 % příjmů v domácnostech téměř 20 % jednotlivců starších 65 let. V případě domácností dvojic starších 65 let se náklady na bydlení vyšší než 40 % příjmů týkaly pouze 2,4 % domácností. Zásadní faktor ovlivňující vysokou zátěž náklady na bydlení je právní forma bydlení. Vyšší zátěž mají zpravidla domácnosti žijící v nájmu oproti domácnostem žijícím ve vlastním. Z uvedeného vyplývá, že nejvyšší zátěž náklady na bydlení se týká domácností jednotlivců starších 65 let žijících v nájmu. Godarová (2017) k nárůstu nákladů souvisejících s bydlením dodává, že možným rizikem finanční dostupnosti bydlení je také závislost seniorů na dávkách důchodového systému, jelikož v souvislosti s rostoucím podílem seniorských domácností ve společnosti to může v příštích letech způsobit vyšší zatížení sociálního systému. Stává se, že senioři, kteří jsou ještě schopní se sami o sebe postarat, případně s dopomocí blízkých osob či pečovatelské služby, se stěhují do pobytových institucí pro seniory, jelikož jejich dosavadní bydlení a okolní prostředí není bezbariérové. Odstranění těchto bariér umožní seniorům zůstat v jejich prostředí a udržet si vlastní autonomii po delší časový úsek. V České republice je bytová situace specifická tím, že velkou část bytového fondu tvoří byty v panelové výstavbě, která je již zastaralá a nekvalitní. Jednou ze zásadních úprav těchto bytů je rekonstrukce bytového jádra a bezbariérové řešení domácnosti (Glosová, 2006). Dle Frackiewicz (1972) si staří lidé žijící v nedostatečných bytových podmínkách tuto nedostatečnost nepřipouštějí. Senioři jsou často úzce spjati se svým domovem a s jeho prostředím, a proto je pro ně těžké si nedokonalosti svého bydlení přiznat.

Domov je pro člověka součástí jeho identity, je to pro něj zdroj bezpečí a svobodného rozhodování, má s ním spojené vzpomínky (Janečková, 2005). Velká část seniorů si proto

přeje zůstat doma a neodcházet do rezidenčních pobytových služeb. To je však u seniorů se sníženou soběstačností a pohyblivostí bez bezbariérové úpravy bydlení téměř nemožné (Diakonie ČCE, 2015). Mnoho seniorů žije v bariérovém bydlení, kde hrozí riziko častějších pádů. Bariérové bydlení způsobuje zbytečnou závislost seniorů na pomoci druhých, které by bylo možné předcházet bezbariérovou úpravou jak samotného obydlí, tak i okolí (Granbom, 2020). Zajištění bezbariérového a kvalitního bydlení pro seniory je proto velice důležité, jelikož senioři tráví v domácnostech většinu svého času. Zabezpečení této potřeby kvalitního a přístupného bydlení pro seniory eliminuje nákladnou ústavní péči tam, kde zatím není potřeba. Důležité je také podporovat seniora v jeho samostatnosti tím, že v případě potřeby sociální služby bude služba docházet za seniorem do jeho přirozeného sociálního prostředí (Zdařilová, 2009). U vlastního bydlení je tedy podstatná bezbariérovost domácnosti a jejího okolí, finanční dostupnost a dostupnost terénních sociálních a zdravotních služeb, jakými jsou například služby osobní asistence či odlehčovací služba. Takto vhodné vlastní bydlení seniorům pomáhá prodlužovat jejich životní období bez závislosti na pomoci dalších osob (Diakonie ČCE, 2016).

Tématem bydlení seniorů se zabývá environmentální gerontologie. Ta zkoumá dopady úprav v domácnostech seniorů, dopady stěhování se na seniora, roli sousedství a sousedských vztahů, a příležitosti a omezení, které sousedství pro své obyvatele představuje. Dále se zabývá komunitním prostředím jako místem pro stárnutí v širší perspektivě sociální politiky a designem v pobytových sociálních zařízeních. Životní prostředí seniorů musí odrážet jejich specifické potřeby a pomáhat řešit nastalé životní situace (Vidovičová, 2013). Enviromentální gerontologie se tak zaměřuje na porozumění vztahu seniorů s jejich fyzickým a sociálním prostředím. Jedním z významných požadavků stárnoucí populace je dobrá občanská vybavenost, přístupnost a bezpečí v místě bydliště. Městské čtvrti by měly být revitalizovány s ohledem na rostoucí podíl seniorů v populaci, to může přispět k vytvoření městského prostředí s pestrou funkční strukturou, která bude odpovídat potřebám všech věkových skupin obyvatel (Temelová, 2010).

Dle Čevely (2012) se ve stárnoucí společnosti mění požadavky na kvalitu soukromého a veřejného bytového fondu. Je tedy nutné vybudovat nový a adaptovat stávající bytový fond pro tyto potřeby. V následujícím textu přiblížím vývoj stárnutí populace a jeho důsledky.

2.1.4 Vývojová křivka stárnutí populace a její důsledky

Stárnutí populace je významný fenomén současné české společnosti. Každý rok se zvyšuje průměrný věk obyvatel České republiky. Dle Českého statistického úřadu (2023) se v České

republiky zvyšuje počet seniorů ve věku nad 65 let již od 80. let 20. století. V roce 2022 bylo v České republice 2,21 milionu seniorů v populaci, která měla v tomtéž roce celkem 10,533 milionu obyvatel. Nárůst počtu seniorů výrazně zrychlil na konci prvního desetiletí 21. století. Zatímco v roce 2000 bylo v populaci 13,8 % seniorů starších 65 let, v roce 2018 to bylo již 19,2 % a v roce 2022 dosáhlo zastoupení seniorů v české populaci 20,4 %. Index stáří, který je stanoven počtem seniorů na 100 dětí ve věku 0–14 let, indikoval v roce 2022 126 seniorů ve věku nad 65 let na 100 dětí ve věku 0–14. Počet seniorů v populaci je tedy vyšší než počet dětí. Počet lidí v ekonomicky aktivním věku (20–64 let) na jednoho seniora také klesá. Mezi lety 2002 a 2004 připadalo 4,6 ekonomicky aktivních obyvatel na jednoho seniora, na konci roku 2021 počet ekonomicky aktivních obyvatel na jednoho seniora klesl na 2,8.

Dochází k historicky nebývalému prodlužování průměrného věku obyvatelstva. Můžeme pozorovat prudký a relativně trvalý nárůst počtu lidí ve věku 65–85 let a lze očekávat, že lidí v tomto věkovém rozmezí bude v dalších letech přibývat. Tato skutečnost se netýká jen České republiky, ale všech vyspělých zemí. Již v roce 1982 OSN přijalo ve Vídni Mezinárodní akční plán pro problematiku stárnutí a v roce 1991 vydalo Zásady OSN pro seniory. Česká republika ve svých usneseních dlouhodobě navazuje na tato mezinárodní doporučení (Křivohlavý, 2011). Současný fenomén stárnutí populace není jen dočasný výkyv způsobený demografickou vlnou, jedná se o trvalou proměnu společnosti. Stárnutí populace tak znamená výzvu pro všechny vědní obory zabývající se stářím a seniory (Sak, 2012).

Projekce obyvatelstva mezi roky 2023 a 2100 (2023) predikuje pokles populace České republiky o téměř 1 milion. Navzdory tomuto předpokladu bude docházet k nárůstu obyvatel v seniorském věku. Projekce předpokládá pokles úmrtnosti ve starších věkových skupinách, čímž dojde k nárůstu této věkové skupiny v populaci. Projekce předpovídá, že v 60. letech 21. století bude počet seniorů dosahovat 3,25 milionu, tedy o 1,04 milionu více, než tomu bylo na začátku roku 2023. Počet seniorů v ČR tedy v šedesátých letech stoupne z dnešních 20,4 % na 30,7 % a očekává se, že na konci 21. století toto číslo vystoupá na 34,1 %.

Důsledky demografického stárnutí populace vyvolávají obavy ohledně udržitelnosti financování důchodového systému a růstu nákladů na sociální zabezpečení a na zdravotní péči (Truhlářová, 2015). Na tyto výzvy reaguje Strategický rámec přípravy na stárnutí společnosti 2021–2025 (MPSV, 2021), který má za cíl otevřít veřejnou diskusi o přípravě na stárnutí společnosti jako celku a formulovat opatření na obecné rovině. Rámec a podmínky pro přípravu na stárnutí zajišťuje stát, který by měl vytvořit prostředí umožňující kvalitní život a autonomii člověka bez ohledu na věk či zdravotní stav. Na stáří by se však měli připravovat i jednotlivci, kteří by měli žít s vědomím, že budou stárnout v dlouhodobé společnosti.

Finanční zajištění ve stáří a udržitelnost důchodového systému je nedílnou součástí diskusí o přípravě na stáří. Dle predikcí MPSV budou příjmy do systému důchodového zabezpečení převyšovat výdaje do roku 2026, od roku 2027 budou již výdaje na důchody převyšovat příjmy. Udržitelnost důchodového systému tedy závisí na změnách příjmů do systému důchodového zabezpečení. Jednou z navrhovaných možností je financovat část důchodového systému z přímých a nepřímých daní, včetně zdanění firem. Pro výběr optimálního opatření k udržitelnosti důchodového zabezpečení vznikla Komise pro spravedlivé důchody, která se tomuto tématu věnuje od roku 2019. Součástí Strategického rámce přípravy na stárnutí společnosti 2021–2025 (MPSV, 2021) je také desatero, které má připravit Českou republiku na stárnutí populace. Desatero má za cíl navrhnout opatření, kterými bude stát směřovat k zajištění spravedlivých důchodů, k zajištění dostupnějších a kvalitních sociálních a zdravotních služeb, a také k zajištění dostupnějšího a bezbariérového bydlení pro seniory a podpořit neformální pečující o seniory. Dále je cílem desatera zaměřit se na přípravu státní správy na stárnutí společnosti, podpořit aktivní stárnutí obyvatel a zajistit bezpečný život seniorů včetně boje proti věkové diskriminaci na trhu práce.

Populace seniorů je a bude zdravější než dřívější generace seniorů, i proto se lidé dožívají a budou dožívat vyššího věku. Zároveň ale budou ve větším rozsahu postiženi chronickými a degenerativními nemocemi. Tyto nemoci sice nepovedou k úmrtí, ale častěji se budou projevovat ztrátou soběstačnosti, navíc pravděpodobně na delší dobu zbytku života. Následně porostou nároky na veřejné zdravotnictví a sociální služby, což povede ke zvýšení společenských nákladů (Glosová, 2006). Klíčová je podpora aktivního stárnutí prostřednictvím zajištění participace na společenském životě a vytvoření bezpečného prostoru. Prostředí, ve kterém senioři žijí, by mělo přispívat k jejich mobilitě, společenskému zapojení a sebeurčení. Vzhledem ke zvyšujícímu se počtu seniorů v populaci by měla společnost začít se seniory více počítat a nevyčleňovat je (Globální města přátelská seniorům, 2009).

Demografické stárnutí je úspěchem lidské civilizace. Tento úspěch však s sebou přináší i úskalí, kterým čelíme a budeme čelit. Tento vývoj s sebou nese řadu úkolů, mezi něž patří zabezpečení důstojných podmínek života ve stáří (Dragomirecká, 2020). Na současné zabezpečení podmínek seniorů se nyní podíváme níže.

2.2 Sociální a zdravotní služby související s bydlením seniorů v České republice

Právní rámec pro poskytování sociálních služeb v České republice upravuje zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách. Sociální služby, konkrétně služby pobytové či ambulantní, řeší bytovou situaci starých lidí, kteří jsou závislí na pomoci druhé osoby kvůli snížené fyzické soběstačnosti, případně kvůli chronickému duševnímu onemocnění, jako jsou různé typy stařecké demence. Sociální pobytové služby poskytují dlouhodobé ubytování seniorům v domovech pro seniory nebo v domovech se zvláštním režimem. Domovy se zvláštním režimem jsou specifikovány cílovou skupinou, na kterou se zaměřují. Mohou to být např.: osoby se sníženou soběstačností z důvodu chronického duševního onemocnění nebo závislosti na návykových látkách, dále osoby s Alzheimerovou nemocí a dalšími typy demence. V této práci budeme hovořit o domovech se zvláštním režimem pro osoby s Alzheimerovou, případně jinou demencí spojenou se stárnutím. S prodlužujícím se věkem dožití a všeobecným stárnutím evropské populace poroste poptávka po poskytování služeb dlouhodobé péče, a to jak v domácím, tak v institucionálním prostředí. Všeobecnou tendencí je přitom odklon od institucionalizované péče směrem k rozvoji individuálně přizpůsobených domácích a komunitních podpůrných služeb (Čevela, 2012). „Vzhledem k demografickému vývoji populace nebude možné zabezpečit potřebnou péči o seniory bez výrazného navýšení kapacity sociálních a zdravotních služeb, zejména terénních, a systémové koordinované podpory pečujícím osobám“ (Dragomirecká, 2020, str. 33).

2.2.1 Podpora státu v oblasti bydlení prostřednictvím sociálních dávek a příspěvků

Finanční podpora státu v oblasti bydlení proudí směrem k sociálně slabým formou příspěvku na bydlení a doplatku na bydlení dle zákona č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře, zákona č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi, a dle souvisejících předpisů.

Příspěvek na bydlení přispívá na úhradu nákladů souvisejících s bydlením rodinám či jednotlivcům s nízkými příjmy. Poskytování příspěvku na bydlení podléhá povinnému dokládání příjmů osoby a dokládání nákladů na bydlení za kalendářní čtvrtletí. Výše příspěvku na bydlení činí rozdíl mezi normativními náklady na bydlení a rozhodným příjmem osoby vynásobený koeficientem 0,30 a na území hlavního města Prahy 0,35 (Zákon č. 117/1995 Sb.).

Doplatek na bydlení je dávka pomoci v hmotné nouzi, která společně s vlastními příjmy osoby a poskytnutým příspěvkem na bydlení pomáhá uhradit odůvodněné náklady na bydlení. Výše doplatku na bydlení činí rozdíl mezi částkou odůvodněných nákladů na bydlení sníženou o příspěvek na bydlení a částkou, o kterou příjem převyšuje částku živobytí osoby. Výše doplatku na bydlení je tedy stanovena tak, aby po zaplacení nákladů na bydlení zůstala osobě částka na živobytí (Zákon č. 111/2006 Sb.).

V České republice v posledních letech probíhá proces deinstitucionalizace sociálních služeb. To znamená, že se přechází od velkokapacitních pobytových sociálních služeb k poskytování sociálních služeb individuální formou a k podpoře jedince v jeho běžném prostředí. Proces deinstitucionalizace přirozeně zahrnuje i seniory, jimž je určena převážná část pobytových sociálních služeb v České republice (Váňová, 2013). Proces transformace a deinstitucionalizace sociálních služeb můžeme vnímat jako přechod od ústavního modelu služeb ke komunitním službám, založeným na principu sociálního začleňování. Model sociálního začlenění se vyznačuje běžným životem v běžném prostředí člověka, dostatkem sociálních kontaktů, možností rozhodování o sobě samém a příchodem služby za člověkem, nikoli příchodem člověka za službou do ústavu (Šestáková, 2012). Pokud by mělo dojít k úplné deinstitucionalizaci a návratu seniorů se sníženou či žádnou soběstačností zpět do jejich domovů, je důležité, aby byla kvalitně a dostatečně nastavená síť terénních sociálních a zdravotních služeb, které dokážou perfektním způsobem zajistit a zkoordinovat potřebné služby každému seniorovi přímo v jeho komunitě (Janečková, 2005). Dále k tomu Janečková (2005, str. 21) dodává: „Proces humanizace institucí na jedné straně a proces budování skupinového chráněného bydlení v komunitách na druhé straně mohou jít ruku v ruce směrem k lepší kvalitě života seniorů. Připodobnění instituce domácímu prostředí a zajištění domácností seniorů (...) potřebnými službami představuje model, který směřuje k naplnění standardu kvality péče o seniory ve vyspělých zemích.“ Dle Glosové (2006) institucionalizované bydlení a formy péče, jež poskytují, jsou a budou nadále potřeba, protože ne vždy možnosti a potřeby seniorů a jejich rodin umožňují zajištění jiné formy bydlení a péče. Institucionalizovanou formu bydlení tedy nelze zcela nahradit integrovanými formami bydlení.

Česká republika podporuje rodiny, aby pečovaly o své seniory. Blízcí, kteří se rozhodnou pečovat o své stárnoucí příbuzné, jsou státem podporováni v péči prostřednictvím příspěvku na péči, který je poskytován seniorům na úhradu péče a jeho výše je vázána na míru soběstačnosti seniora. Stát pečujícím osobám uznává dobu, po kterou pečovali o své blízké, jako náhradní dobu pojištění, která se započítává pro účely nároku na starobní důchod. Stát

také za osoby pečující o své blízké hradí zdravotní pojištění (Revue pro sociální politiku a výzkum, 2021). Rodinná péče o staré lidi je v České republice jedním z nejčastějších modelů péče o seniory. Péče je přizpůsobena potřebám seniora, senior je v domácím prostředí a v blízkosti svých nejbližších. Tato péče má však i svá úskalí, jelikož je často pro pečující osoby velmi náročná fyzicky i psychicky. Macháčová (2019) hovoří o pečovatelské zátěži, kterou lze vyjádřit komplexní problémy v rovině psychické, fyzické, emocionální a sociální. Mezi hlavní faktory pečovatelské zátěže se řadí nedostatek podpory od pečovaného, behaviorální poruchy pečovaného a nadměrný pocit povinnosti a odpovědnosti pečujícího. Nutno přitom zmínit, že této zátěži jsou v české společnosti vystaveny především ženy, které představují drtivou většinu pečujících osob. Nejčastěji jsou pečujícími osobami partnerky, manželky, dcery nebo snachy (Jeřábek 2013). Dle Českého statistického úřadu (2023) byl v roce 2022 vyplácen 262 000 seniorům nad 60 let příspěvek na péči. V přepočtu na celou českou populaci mělo priznaný nárok na příspěvek na péči 9,3 % seniorů. Nejčastěji se v roce 2022 jednalo o příspěvek na péči druhého stupně.

2.2.2 Konkrétní sociální a zdravotní služby související s bydlením pro seniory

Stáří, i přes změnu životního stylu a přibývajících zdravotní problémy, může být hezkým životním obdobím, pokud je zajištěna určitá kvalita života. K ní přispívá také sociální kontakt. Smyslem pobytových zařízení pro seniory by proto mělo být poskytovat nejen ubytování a zprostředkování základních služeb, nýbrž také bránit sociální izolovanosti seniorů (Smékalová, 2008).

Domovy pro seniory

Domovy pro seniory poskytují dlouhodobé pobytové služby pro osoby se sníženou soběstačností, zejména z důvodu vysokého věku. Seniori zde mají zajištěnou komplexní péči, ta zahrnuje ubytování, stravu, celodenní lékařskou péči, pomoc s osobní hygienou a zajištění volnočasových aktivit. V roce 2022 bylo v České republice 525 domovů pro seniory s celkovou kapacitou 35 800 lůžek, v nichž podle dat Českého statistického úřadu (Seniori v datech, 2023) žilo v roce 2022 na 33 tisíc seniorů převážně ve věku 86 až 95 let.

Sociální pobytové služby pro lidi s demencí

Sociální pobytové služby pro osoby se sníženou soběstačností trpící stařeckou demencí nebo Alzheimerovou chorobou jsou v České republice domovy se zvláštním režimem. Domovy

se zvláštním režimem jsou obdobná pobytová zařízení jako domovy pro seniory, ke kterým bývají často přidružené. Režim v těchto zařízeních je přizpůsoben specifickým potřebám těchto osob. Dle Českého statistického úřadu (2023) žilo ke konci roku 2022 v domovech se zvláštním režimem 21 000 seniorů, převládali zde senioři ve věku 76 až 85 let. Domovů se zvláštním režimem bylo v roce 2022 v České republice 396 s celkovou kapacitou 24 800 lůžek.

Domy s pečovatelskou službou

Domy s pečovatelskou službou poskytují soběstačným seniorům možnost bydlet v bytě v bytovém komplexu s lehce dostupnou pomocí. Byty jsou malometrážní, bezbariérové a přizpůsobené potřebám a požadavkům seniorů. Nevýhodou těchto zařízení je nutnost přestěhování seniora v případě zhoršení zdravotního stavu a snížení soběstačnosti do jiného pobytového zařízení pro seniory, nejčastěji domovů pro seniory, případně domovů se zvláštním režimem (Glosová, 2006). Domy s pečovatelskou službou se neřadí mezi pobytové služby, jedná se o byty v domech zvláštního určení pro bydlení seniorů, jejichž zdravotní stav umožňuje soběstačnost. Tyto domy nabízí seniorům poskytování služeb sociální péče (Čevela, 2012). Pečovatelská služba zahrnuje pomoc při zvládnutí běžných úkonů péče o vlastní osobu, pomoc s osobní hygienou, zajištění nebo i poskytnutí stravy a pomoc při zajištění domácnosti. Tyto služby jsou poskytovány za úhradu (Sociální služby, MPSV).

Penzion pro seniory

Na rozdíl od domů s pečovatelskou službou jsou penziony pro seniory zaměřené především na poskytování ubytování a stravy, nikoli na poskytování pečovatelské péče méně soběstačným seniorům. Penziony pro seniory nabízejí rezidenční bydlení pro soběstačné seniory, kteří potřebují jen minimální dopomoc. Zdravotní stav seniorů, kteří zde žijí, nevyžaduje intenzivní péči. Mimo ubytování si zde senioři mohou objednat základní služby, jakými jsou úklid bytu, praní prádla a zajištění jídla včetně dietního stravování (Glosová, 2006).

Lůžková hospicová (paliativní) péče

Hospic je lůžkové zdravotně-sociální zařízení pro úlevnou paliativní péči. Do lůžkové hospicové péče jsou přijímáni lidé, jejichž neléčitelné onemocnění je již v terminálním stádiu, a spějí k neodvratné smrti v horizontu přibližně šesti měsíců. Specifickou skupinou jsou umírající s velmi krátkou životní prognózou. Paliativní péče poskytuje umírajícímu

farmakologické tlumení bolesti a utrpení. Posláním paliativní péče je zlidštění pomoci umírajícím a podpůrné doprovázení na této cestě, zároveň je kladen důraz na úlevu od utrpení. Lůžková hospicová péče přebírá ošetrovatelskou zátěž o umírajícího, zatímco rodina může být v nepřetržitém kontaktu s nemocným. Paliativní péči lze poskytovat i mobilní formou, tedy v domácím prostředí umírajících (Matoušek, 2013).

Léčebny pro dlouhodobě nemocné

Léčebny pro dlouhodobě nemocné (*LDN*) jsou zdravotnická zařízení zajišťující následnou či dlouhodobou dočasnou péči o lidi ve stabilizovaném stavu, kteří již nepotřebují nemocniční péči, zároveň ale nemohou být kvůli svému zdravotnímu stavu propuštěni do domácího prostředí (Čevela, 2012).

Dům s byty zvláštního určení pro seniory

Jedná se o malometrážní nájemní byty ve vlastnictví obce. Tyto byty jsou určeny pro zatím soběstačné seniory, jejichž zdravotní stav nevyžaduje komplexní ústavní péči. Je zde možná dopomoc pečovatelské služby, ale není zde zajištěná 24hodinová péče jako v domech s pečovatelskou službou (Byty zvláštního určení, Praha 10).

Terénní sociální služby

Pro seniora je důležité zachování jeho přirozeného prostředí, samostatnosti, nezávislosti a bezpečí. K tomu slouží služby sociální péče, zejména osobní asistence, tísňová péče a pečovatelská služba. Tyto služby zvyšují kvalitu života seniorů a pomáhají jim zůstat soběstačnými. Čevela (2012) terénní sociální služby popisuje jako služby poskytované osobám, které mají sníženou soběstačnost z důvodu věku či zdravotního stavu, a jejichž situace vyžaduje pomoc jiné fyzické osoby. Služby jsou poskytované v přirozeném domácím prostředí osoby a při činnostech a úkonech, které osoba potřebuje. Tísňová péče je nepřetržitá distanční komunikace s osobami vystavenými vysokému riziku ohrožení v případě náhlého zhoršení jejich zdravotního stavu. Dle Glosové (2006) jsou terénní sociální služby ekonomicky výhodná varianta, jak seniory podpořit v setrvání v jejich původním bydlení, avšak s podporou a dopomocí, jež vyžaduje jejich aktuální zdravotní stav.

Terénní pečovatelská služba hraje mnohdy nezastupitelnou úlohu v pomoci a podpoře neformálním pečujícím o seniora. Aby senioři mohli zůstat co nejdéle v domácím a dobře známém prostředí, je důležité, aby byla terénní pečovatelská služba dostupná v každé obci, včetně odlehklých oblastí (Diakonie ČCE, 2018).

Ambulantní sociální služby

Ambulantní sociální služby jsou odlehčovací služby určené osobám, o něž je pečováno v jejich přirozeném domácím prostředí jejich blízkými. Cílem této služby je umožnit pečující osobě nezbytný odpočinek (Čevela, 2012). Ačkoliv se nejedná o pobytovou sociální službu, je důležité zde ambulantní sociální služby také zmínit, jelikož pomáhají seniorům zůstat co nejdéle v domácím prostředí. Mezi ambulantní sociální služby patří odlehčovací služby, centra denních služeb, denní a týdenní stacionáře. Ambulantní sociální služby pro seniory stacionářového typu zajišťují péči o seniora přes den, na večer se pak klienti navracejí do svého bydliště. Seniori mají možnost ve stacionářích trávit volný čas různými volnočasovými aktivitami, zároveň jim tam pracovníci pomáhají s potřebnou sebeobsluhou a zajištěním stravy (Diakonie ČCE, 2015).

Dle Horeckého (2019) není současný systém sociálních služeb na důsledek stárnutí populace připraven. Upozorňuje, že „závislost poskytovatelů na přiznání dotací ze státního rozpočtu brání potřebnému rozvoji sociálních služeb. Nízká úroveň odměňování má za důsledek, že se řada poskytovatelů sociálních služeb potýká s nedostatkem počtu sociálních pracovníků. Tato skutečnost se promítá v prodlužování čekací doby na umístění v pobytových zařízeních, terénní sociální služby se nerozvíjejí, podpora pečujících osob ze strany státu je nedostatečná“ (Horecký, 2019, str. 13).

Většina zařízení sociálních služeb pro seniory je zřizována kraji a obcemi. Dostupnost a šíře sociálních služeb je velice rozdílná, obecně je lepší ve větších městech. Lidé žijící v méně zalidněných oblastech mají obtížnější přístup k sociálním službám, a to i těm pro seniory (Vítová, 2012). Nízká kapacita rezidenčních zařízení pro seniory a převyšující poptávka způsobují dlouhé čekací lhůty pro umístění nesoběstačného seniora, což je pro samotného seniora i jeho rodinu velice stresující (Wildmannová, 2014). U obyvatel rezidenčních sociálních služeb také často dochází k pocitu osamělosti a vyčlenění. Prevencí toho je komunita a pospolitost (Boucaud-Maitre, 2023).

Pro většinu lidí je zachování vlastní soběstačnosti i ve vysokém věku jednou z priorit, proto je žádoucí, aby byla jejich samostatnost podporována tak dlouho, jak jen to bude možné. Soběstačnost seniora může podpořit širší a flexibilnější nabídka terénních sociálních a zdravotních služeb. Důležitá je také sociální integrace, kterou se předchází pocitům osamělosti seniorů. Vhodná je například organizace různých volnočasových aktivit pro seniory (Pokorný, 2001). Ideálním stavem je poskytování sociálních a zdravotních služeb

v domácnosti lidí, kteří danou službu potřebují. K využívání pobytových služeb by mělo dojít až ve chvíli, kdy není možné jiné řešení. I v případě pobytových služeb by měla být člověku zachována jeho soběstačnost v nejvyšší možné míře (Šestáková, 2012).

Způsob bydlení seniorů se v posledních letech stává aktuálním tématem, z mnoha výše vypsanych důvodů. Je nezbytné podpořit co nejdělejší soběstačnost seniorů. Dle Motlové (2021) je potřeba koncepčně připravit nejrůznější možnosti komplexních služeb pro seniory tak, aby byli senioři maximálně spokojeni s kvalitou vlastního života a mohli zůstat co nejdéle to bude možné ve svém domácím prostředí a ve své komunitě, to vše s ohledem na jejich potřeby, přání a zdravotní stav. „Bytový fond musí podporovat a vytvářet podmínky pro život seniorů v jejich přirozeném sociálním prostředí, a tím umožnit péči o seniory v rodině. Odpovídající bydlení je pro seniory zvláště důležité, neboť oddaluje nebo zamezuje odchodu seniorů do objektů a zařízení, kde jsou odloučeni od rodin a ztrácejí dosavadní společenské kontakty“ (Zdařilová, 2009, str. 62).

Zlepšení kvality života nesoběstačných seniorů v institucích je také jednou z esenciálních nezbytností, na kterou by se měla zaměřit pozornost. Péče by měla být orientovaná na člověka, měl by zde být individuální přístup při zajišťování jeho potřeb. Člověk by měl být co nejvíce podporován v soběstačnosti a v zodpovědnosti a kontrole nad svým životem a v neposlední řadě by měl být důraz na menší skupiny klientů k jednomu týmu pečovatелů, aby byla posílena důvěrnost jejich vztahu. Nabízí se také transformace velkých institucí po architektonické stránce tak, aby vznikl pocit intimity a domova (Janečková, 2005). Preferovaný způsob bydlení seniorů v případě omezení či ztráty soběstačnosti je takový, který seniorům umožní si zachovat své soukromí a částečně nezávislost. Nejčastější preferencí je setrvání v původní domácnosti, pokud to je možné, s dopomocí rodiny či služeb sociální péče (Svobodová, 2009). Dle Hudalla (2008) by proto měl stát namísto budování velkých domů pro seniory více podporovat síly, které v sobě má sama společnost, tedy dobré sousedství, angažovanost občanů a terénní služby pro seniory. K tomu, aby se takováto neformální síť pomoci mohla rozvinout, je potřeba ji politicky podpořit a občany motivovat, aby si svůj domov na stáří připravili a vybudovali si takovouto síť okolo sebe. V další kapitole se proto podíváme na možné inovace v pobytových formách bydlení pro seniory.

2.3 Inovativní formy bydlení

„Nejde jen o to, přidávat léta životu, ale i o to, přidávat život darovaným létům navíc“ (Motto Gerontologické společnosti USA, Křivohlavý, 2011, str. 9).

Vzhledem k výše popsanému aktuálnímu demografickému trendu, jímž je stárnutí populace, je potřeba řešit otázku bydlení seniorů. Jak vyplývá z názvu této práce, zaměřím se na inovativní formy bydlení pro seniory. Pro účely této práce je konceptem inovativních forem bydlení pro seniory zamýšleno překonání tradičních forem bydlení pro seniory, jako jsou domovy pro seniory a další, ve prospěch alternativních forem bydlení pro seniory, které jsou více přizpůsobené individuálním potřebám seniorů a zároveň i jejich možnostem. Dle Diakonie ČCE (2016, str. 9) by se měl člověk na stáří připravit včas a „myslet i na onu závislejší a křehčí část vlastního života. Aby bylo možné setrvat doma co nejdéle, je dobré vybrat si domov, který je rozměrově přiměřený, cenově dostupný (to je individuální) a bezbariérový.“ Dnešní rodinný život, především ve městech, většinou neumožňuje soužití rodin se seniory, jak tomu bylo dříve. Je proto třeba hledat jiná vhodná řešení, která by seniorům umožnila důstojný a příjemný život (Rubišarová, 2011). Možnými alternativami k současným pobytovým službám pro seniory je extramural model bydlení.

Extramural model bydlení

Extramural model bydlení znamená bydlení mimo zdi, tedy bydlení mimo ohraničenou oblast. V tomto kontextu je extramurální bydlení pro seniory takové bydlení, které nesoustřeďuje seniory na jedno místo, ale umožňuje jim začlenění do běžné zástavby mezi ostatní obyvatele a podporuje tak integraci seniorů do místní komunity. V extramural modelu bydlení senioři obývají samostatné malé plně vybavené byty, do kterých za nimi na potřebnou dobu (denně až několik hodin týdně) docházejí pečovatelé. Snahou zde je, aby se senior při zhoršení zdravotního stavu a schopnosti sám o sebe pečovat nemusel stěhovat ze svého bydlení, jako je tomu v domech s pečovatelskou službou, ale aby mu byla poskytnuta potřebná péče ve stávajícím bydlení (Váňová, 2013).

Komunitní domy

Komunitní domy pro seniory se vyznačují možností stárnout pospolu, avšak s důrazem na individualitu. Komunitní domy jsou typem bydlení, jež podporuje vzájemnou pomoc,

podporu a zmírnění pocitu osamělosti starších lidí prostřednictvím života v komunitě, v níž má zároveň každý obyvatel vlastní byt s vlastní kuchyní. Komunitní bydlení dává seniorům možnost bydlet bezbariérově a ve společenství lidí věkově blízkých. Komunitní bydlení je prostředí, kde si obyvatelé vzájemně pomáhají, společně sdílí a tvoří blízké mezilidské vazby. Součástí komunitních domů jsou organizované činnosti, jež jsou organizovány buď z vnějšku, či se na nich podílí samotní obyvatelé. Mezi tyto činnosti patří například vlastní zájmové aktivity, pravidelná posezení, sousedská setkání nebo skupinové vycházky. Komunitní bydlení je sociální bydlení na principu sousedské výpomoci nabízející důstojný a podpůrný způsob života pro seniory. Jedním ze základních přínosů komunitního bydlení pro seniory je oddálení nutnosti pobytu v domovech pro seniory a dalších rezidenčních sociálních službách, čehož je v komunitních domech dosaženo dostatečným množstvím podnětů a společenských vazeb. Komunitní domy tak přispívají k prodloužení soběstačnosti a nezávislosti seniorů (Věrtelář, 2019). Skupinové komunitní bydlení je založené na předpokladu, že skupina představuje přirozené sociální prostředí člověka, kdy prostřednictvím příslušnosti ke skupině může člověk plně uspokojit své základní sociální potřeby. Důležitá je tedy podpora skupinové příslušnosti seniorů, ke které může docházet například společným programem, sdílením a vytvořením sítě vztahů (Janečková, 2005). Komunitní a vícegenerační bydlení pomáhá aktivizovat vazby mezi lidmi, zlepšuje jejich kvalitu života a také pomáhá prodlužovat vitalitu a soběstačnost seniorů. Komunitní bydlení by mělo být variabilní a v případě zhoršení zdravotního stavu seniora umožňovat plynulou změnu péče na zdravotnický, případně až hospicový typ bydlení, aniž by zde byla nutnost stěhování seniora (Glosová, 2006). Základem komunitního bydlení je snaha o deinstitucionalizaci péče o staré občany a nabídnutí širší a vhodnější alternativy seniorům k prožití konce života v přirozeném prostředí komunity (Janečková, 2005).

Skupinové domácnosti (chráněné bydlení)

S ohledem na stresující vliv stěhování se by se měla pro stárnoucí lidi budovat taková obydlí, která budou umožňovat úpravy a variabilitu prostoru umožňující plynulou změnu péče při zhoršování zdravotního stavu jedince tak, aby zde nebyla nutnost opustit svůj pokoj. Tuto možnost nabízí skupinové domácnosti. V těchto domácnostech nejčastěji žije pohromadě 3–5 seniorů a každému z nich je zde poskytována různá míra podpory. Každý obyvatel skupinové domácnosti má svůj vlastní pokoj, sdílený pokoj mezi dvěma osobami je možný v případě partnerského soužití. Všichni členové domácnosti sdílejí společné prostory, jako je obývací pokoj, kuchyň s jídelnou a předsíň. Koupelnu a toaletu je možné společně sdílet.

Pokud to umožňuje prostorové řešení domácnosti, může mít každý senior vlastní koupelnu s toaletou ve své části domácnosti. V tomto skupinovém bydlení by měl být také k dispozici prostor pro potřeby asistenční nebo pečovatelské služby (Váňová, 2013). Chráněné bydlení lze chápat jako druh sociální služby, kdy klienti obývají speciální domy určené pro chráněné skupinové bydlení či chráněné byty v běžných bytových domech, jež nejsou ve vlastnictví klientů (Matoušek, 2013). Chráněné bydlení je ukotvené také v zákoně o sociálních službách (Zák. 108/2006), kde je definováno jako pobytová služba poskytovaná osobám, které mají sníženou soběstačnost a jejichž situace vyžaduje pomoc jiné fyzické osoby. Dle Glosové (2006) se chráněné bydlení vyznačuje tím, že skupina seniorů žije v jedné velké bezbariérové domácnosti, která je součástí běžné zástavby. V této domácnosti jsou jejich obyvatelům poskytovány potřebné sociální a zdravotní služby. Svým charakterem se chráněné bydlení přibližuje rodinnému bydlení, avšak s nižšími náklady.

Senior cohousing

Na rozdíl od skupinových domácností pro seniory, kde jsou senioři s různou mírou soběstačnosti, je senior cohousing určený pro nezávislé a aktivní seniory. Senior cohousing jako koncept aktivního stárnutí v komunitě lze zařadit mezi nové a moderní trendy v péči o seniorskou populaci. Seniorský cohousing se vyznačuje aktivní participací seniorů na životě ve sdíleném bydlení, díky čemuž zůstávají senioři sociálně aktivní, sdílejí své zájmy a nabízejí si vzájemnou podporu a pomoc. Senior si však může sám určovat, do jaké míry chce být zapojován (Motlová, 2021). Koncept blízkého spolubydlení seniorů pochází původem z Dánska, velmi rozšířený je také ve Švédsku. Jedná se o sdílené bydlení seniorů, které vzniká na dobrovolné bázi. Seniorský cohousing je často omezený spodní věkovou hranicí 50–55 let. Věkové rozpětí mezi seniory bývá i třicet let. Senioři se zde podílejí na některých společných činnostech, zejména úklidu společných prostor a případně občasném vaření. Členové domácnosti si také v mnoha činnostech navzájem vypomáhají. Seniorský cohousing je také o blízkém soužití a sdílení radostí a starostí (Váňová, 2013). Cohousing je druh komunitního bydlení, které seniorům nabízí soukromí a nezávislost, zároveň ale i participaci, spolupráci a vzájemnou výpomoc. Cohousing je vědomé budování sousedského společenství, které klade důraz na prožívané mezilidské vztahy. Podstatným principem je zde aktivní zapojení všech obyvatel sdíleného bydlení. Vzájemná výpomoc pozitivně napomáhá v identifikaci s prostředím a s tím spojeným pocitem bezpečí, v efektivnějším využití času, a v dostatku sociálního kontaktu, který působí proti pocitům osamělosti. Koncept sdíleného bydlení vede k zachování autonomie a soukromí seniorů, zároveň nabízí udržování

vzájemných vztahů s rodinou, přáteli a spolubydlícími, případně sousedy (Glosová, 2006). Je to inovativní způsob neformální vzájemné podpory samotných seniorů, jež je ekonomicky přijatelná i pro seniory s nižšími příjmy (Čevela, 2012).

2.3.1 Vybrané příklady inovativního bydlení v ČR

Komunitní domy pro seniory

Ministerstvo pro místní rozvoj spustilo v roce 2015 v rámci Programu podpory bydlení nový dotační titul Komunitní dům seniorů (*KODUS*), jenž reaguje na nové demografické výzvy a podporuje formu bydlení, která byla donedávna vnímána jako forma bydlení mladých studentů. V popisu dotačního titulu je proto uvedeno: „Hlavním cílem výstavby komunitních domů seniorů je zajistit cenově dostupné nájemní bydlení pro seniory a současně zachovat a prodloužit jejich nezávislost a soběstačnost a umožnit komunitní způsob života na principu sousedské výpomoci“ (MMR, 2020). V roce 2019 bylo v provozu již přes 30 komunitních domů seniorů.

Ministerstvo pro místní rozvoj v rámci bytové politiky každý rok vydává podpůrné programy a dotační tituly. Cílem těchto programů je zkvalitnění bytového fondu a vznik podporovaných bytů sloužících k poskytování sociálního bydlení pro osoby v ekonomicky neaktivním věku a pro osoby, které mají ztížený přístup k bydlení v důsledku nepříznivé sociální situace (MMR, 2020).

Jedním z příkladů využití zmíněného dotačního titulu je Komunitní dům seniorů Česká Lípa, jehož vznik byl spolufinancován ministerstvem pro místní rozvoj (KoDuS Česká Lípa). Toto zařízení poskytuje nájemní bydlení seniorům ve věku 60+ a nájemné je zde regulované státem. KoDuS nabízí 25 bezbariérových bytových jednotek. Toto bytové zařízení je založeno na principu komunitního žití, kdy mají senioři k dispozici dvě prostorné společenské místnosti pro pořádání společných setkání a volnočasových aktivit. Posláním KoDuS Česká Lípa je zpříjemnit seniorům stáří a eliminovat pocit osamělosti.

Sdílené bydlení pro seniory Brno

Projekt sdíleného bydlení pro seniory funguje v Brně od roku 2016, v dalších letech byl rozšířen o další bytové jednotky. Zřizovatelem je Centrum sociálních služeb, příspěvková organizace města Brna. Sdílené bydlení je alternativní společné bydlení pro plně soběstačné seniory ve věku nad 60 let. Ve zvláštním bytě senioři sdílejí velkou kuchyň s jídelnou, televizní kout, klidový společenský prostor, prádelnu a koupelnu s toaletou. Každý senior má

k dispozici samostatný pokoj, který je vybavený základním nábytkem (Centrum sociálních služeb Brno). Posláním projektu sdíleného bydlení seniorů byl vznik sociálního a cenově dostupného bydlení pro seniory inovativní formou společného bydlení seniorů, jež odpovídá současnému trendu deinstitucionalizace (Diakonie ČCE, 2016).

Mezigenerační soužití seniorů

V domech s byty zvláštního určení na Praze 3 žijí od roku 2019 se seniory studenti, konkrétně jeden student/studentka v každém domě. Městská část Praha 3 nabízí nájem bytu vysokoškolskému studentovi/studentce za snížené nájemné. Nájem je vázaný na výkon práce podle dobrovolnické smlouvy s Pečovatelkou službou Prahy 3. Dobrovolnické aktivity musí dosahovat alespoň třiceti hodin měsíčně. Aktivity by měly být zaměřené na sociální integraci seniorů, například aktivní trávení společného času, předčítání, doprovázení při procházkách, asistence při práci s počítačem či telefonem, ale také pomoc v klubu seniorů. Projekty mezigeneračního bydlení mají pomáhat sblížovat mladé dospělé a seniory. Studenti díky tomu získají levnější bydlení a seniorům se otevírají nové perspektivy života (Praha 3).

Dům s pečovatelskou službou s byty zvláštního určení na Praze 6 pronajímá své byty především seniorům se sníženou soběstačností. S nimi tam však žijí ve dvou bytech i studenti vysokých škol (PSP6), jimž Praha 6 nabízí bydlení s výhodným nájmem výměnou za zapojení do péče o seniory za účelem jejich aktivizace. Studenti mají povinnost trávit se seniory deset až patnáct hodin měsíčně, podle toho, zda jde o jednotlivce, nebo pár. Díky mezigeneračnímu soužití se od sebe studenti a senioři mohou mnoho naučit. Studenti mají příležitost seniorům přiblížit pohled mladých lidí na současný svět, který se s všudypřítomnými technologiemi může zdát starší generaci složitý. Senioři zase mohou studentům předat své životní zkušenosti (Praha 6).

Mezigenerační bytový dům na Praze 1 byl otevřen v roce 2016. V domě se nacházejí jak byty v režimu domu s pečovatelskou službou, tak startovací byty pro mladé. V domě se nachází klubovna a sdílená terasa. Pečovatelská služba je zde poskytována v pracovní dny od 7.30 do 19.00 hodin (Bytový dům Samcova 3). Cílem projektu je vytvořit zázemí pro vícegenerační setkávání.

Projekt BytSpolu je plzeňský pilotní koncept spolubydlení studentů v domácnostech seniorů. Koncept projektu BytSpolu je propojení seniorů, kteří jsou ochotní sdílet část své domácnosti se studenty, kteří jsou svolní trávit se seniorem nějaký čas a poskytnout mu drobnou výpomoc. Cílem je propojení generací a vzájemné obohacování se, snížení pocitů samoty a vytváření přátelství. V neposlední řadě je zde i ekonomický přínos, kdy si senioři mohou

pronájmem volného pokoje přivydělat a studenti mohou najít ubytování za přijatelnou cenu (BýtSpolu – mezigenerační spolubydlení).

Komerční bydlení pro seniory

V České republice vznikají sítě bytových komplexů s malometrážními byty, které je možné si pronajímat. Příkladem mohou být Rezidence RoSa, Senior Park či Senior Garden, které nabízejí bydlení pro seniory po celé České republice, anebo bytový komplex Rezidence Zátíší v Praze.

Komunitní domy Rezidence RoSa a Centrum RoSa jsou domovem pro mnoho seniorů. RoSa poskytuje seniorům bydlení a zázemí, zároveň jim nabízí mnoho volnočasových aktivit, kterých se mohou zúčastnit i návštěvníci napříč generacemi. RoSa si klade za cíl vzájemně propojovat generace a zapojovat seniory do běžného života ve městě. Každý obyvatel má v rezidenci svoji bytovou jednotku, kam si stěhuje vlastní zařízení a může ji obývat i s malým domácím mazlíčkem. RoSa je soukromé zařízení, které není dotované státem. V případě, že senioři narážejí na své finanční limity, často jim finančně vypomůže rodina (Ježková, 2021). Rezidence RoSa má vlastní komunitní centrum, kde pořádají pravidelné přednášky a další zájmové aktivity pro klienty i širokou veřejnost (Rezidence RoSa).

Senior Park je projekt založený v roce 2006 za účelem poskytnutí bezbariérového bydlení pro seniory a osoby se sníženou schopností pohybu. Jedná se o síť bezbariérových bytů o velikosti 1+kk a 2+kk, kde je zajištěná terénní pečovatelská služba. Senior Parky jsou projektovány jako jednopodlažní budova s atriem pro společné setkávání, klientům jsou navíc v zařízení nabízeny volnočasové aktivity. Nyní je po celé České republice sedm Senior Parků (Senior Park). Jedná se o ryze komerční koncept, který není dotovaný státem. I přes to se Senior Park snaží mít dostupnou výši nájmu a v případě, že klient ztratí schopnost nájem hradit, může mu pomoci firemní nadační fond. V každém ze sedmi Senior Parků pracuje několik zaměstnanců, kteří za poplatek poskytují asistenční služby jako každodenní dohled, donášku, úklid, dopravu či společenský program (Štětka, 2017).

Senior Garden jsou soukromé domovy pro seniory včetně domovů se zvláštním režimem. Senior Garden zajišťuje klientům mimo odbornou sociální a zdravotní péči také kulturní a aktivní sportovně-rehabilitační program. Senior Garden nabízí klientům také samostatné bydlení v bytech, kde jsou seniorům poskytovány terénní pečovatelské a asistenční služby dle jejich potřeb a přání, které jim usnadňují každodenní život (Senior Garden).

Rezidence Zátíší funguje od roku 2014 v pražských Kunraticích a nyní vzniká další objekt v Hostivaři. V Zátíší se nachází samostatné byty 1+kk a 2+kk, které je možné si pronajmout

či koupit. Zátíší poskytuje pečovatelskou službu 24 hodin denně každý den v týdnu a lékařskou péči, praktický lékař se nachází přímo v rezidenci. Jak upozorňuje Lichtenegerová, rodiny mají zájem umožnit svým rodičům a prarodičům příjemný život a důstojné dožití, a proto hledají vhodné řešení, kterým může být právě bezbariérová bytová jednotka s nepřetržitou zdravotnickou a pečovatelskou službou (Lichtenegerová, 2012). Zátíší také spolupracuje s Alzheimer Home. Obyvatelé Zátíší mají možnost si objednat celodenní stravování, úklid, praní prádla a další služby. Zátíší pro své obyvatelé zajišťuje také nejrůznější volnočasové aktivity (Zátíší – byty pro seniory).

Nové komerční projekty bydlení pro seniory spojují kvalitní bydlení v malých bytových jednotkách s celou škálou sociálních a zdravotních služeb, včetně široké nabídky volnočasových aktivit. Avšak problematická zde může být finanční a místní dostupnost pro širší seniorskou veřejnost a návaznost služeb v případě zhoršení zdravotního stavu a ztráty soběstačnosti (Janečková, 2005).

Seniorská vesnička

V České republice vznikla na začátku 20. let 21. století v jihomoravském Brodu nad Dyjí vesnička pro seniory Formóza. Jedná se o bezbariérové domy přizpůsobené potřebám seniorů. Ve vesničce se nachází i správce, který obyvatelům pomáhá s drobnými opravami a udržuje společné prostory. Domky v této vesničce jsou velikostí skromné, jedná se o garsonky až byty o velikosti 3+kk. Senioři zde žijí komunitně, společně se setkávají a navzájem si vypomáhají (Kavanová, 2015). Formóza jsou bytové jednotky v přízemním bytovém domě, které mají povahu řadového domku a jsou uzpůsobené pohodlnému životu seniora (Formóza – vesnička pro seniory).

2.3.2 Vybrané příklady inovativního bydlení v zahraničí

Světový trend směřuje ke stále menším, individualizovanějším a humánnějším formám bydlení pro seniory. Zahraniční sociální politiky radí jedince se svými potřebami a preferencemi nad systém, který se člověku do určité míry přizpůsobuje, nikoli opačně. Bydlení pro seniory v zahraničí klade důraz na podporu co nejdelší samostatnosti seniora a možnost setrvávání ve vlastním bydlení, péče je tak poskytována terénním způsobem s ohledem na individuální potřeby seniorů (Váňová, 2013).

Dánsko

V Dánsku existují tzv. cohousingová společenství, v nichž lidé žijí v komunitách, kde spolu částečně sdílí společné vybavení, společně podnikají určité aktivity a vykonávají úkoly, což z nich vytváří spolubydlící skupinu. Toto cohousingové bydlení lze rozdělit na dva typy komunit. Mezigenerační komunity neboli „age-integrated co-housing community“ jsou tvořeny více generacemi, avšak nikoli rodinou. Druhým typem jsou cohousingové komunity utvořené speciálně pro seniory, takzvané „senior co-housing schemes“ (Kadlecová, 2010). V Dánsku je často cohousingové bydlení iniciováno a organizováno samotnými lidmi, kteří se rozhodnou žít v tomto typu bydlení. Příkladem cohousingových domácností může být Senior cohousing Klovermarken a senior cohousing Hefra til Evigheden (Váňová, 2013).

Sdílené bydlení pro seniory má v Dánsku dlouhou historii, v tomto typu bydlení zde údajně žije až 4 000 seniorů. Sdílené bydlení se v Dánsku vyskytuje v různých formách, ať již jako menší samostatně organizované skupiny, tak i jako komerční projekty. Sdílené bydlení v Dánsku je přístupné pro seniory s různým ekonomickým zázemím, zlepšuje jejich kvalitu života a bojuje proti osamělosti (Cohousing Communities for Seniors). V dánské obci Ry vzniklo komunitní bydlení pro seniory, které nabízí atraktivní a bezbariérové bydlení s vhodnými podmínkami pro vznik sousedské komunity pro věkovou kategorii 50+. Obytné jednotky jsou zde uspořádány v malých klastrech nízkopodlažních domů, přičemž jeden dům obsahuje 2–6 jednotek s vlastním vstupem. Centrálně jsou umístěny společné prostory jako kuchyň, jídelna, prádelna, dílna či skleník. Komunitní bydlení v Ry má čtyři hlavní priority, a to zdraví, přírodu, klima a zdroje (Vesnička: komunitní bydlení pro seniory v Ry, 2022).

V Dánsku pobytové sociální služby pro seniory bývají o kapacitě okolo 100 lůžek, avšak jsou koncipovány tak, aby zde klientům byla poskytována individuální péče v relativně rodinném prostředí. V těchto domovech má každý senior svůj vlastní pokoj, často i s vlastní koupelnou. Na patře je poté vždy kuchyň s jídelnou a dalšími společnými prostory. V přízemí těchto domů jsou poté umístěny veřejné prostory jako denní centrum pro seniory a osoby trpící demencí, administrativní zázemí a například kavárna. Důležitou součástí této pobytové sociální služby v Dánsku je bezdrátový telefon, který slouží jako bezpečnostní alarm a komunikační zařízení pro přivolání pomoci. Příkladem mohou být Kodaňský domov pro seniory Fælledgården a domov pro seniory ve čtvrti Ørestad (Váňová, 2013).

Švédsko

Švédsko je známé svým progresivním přístupem k péči o seniory, v němž klade důraz na podporu kvality života seniorů, sociální integraci a nezávislost. Ve Švédsku nalezneme pro seniory Kollektivhus – sdílené bydlení, či Generationsboende – mezigenerační bydlení.

Kollektivhus Färdknäppen ve Stockholmu je sdílené komunitní bydlení pro seniory, v němž senioři při každodenním společném životě spoluvytvářejí komunitu. Společně si vaří, společně tráví čas a navzájem si vypomáhají. Společné prostory tvoří přibližně 400 metrů čtverečních, je zde kuchyň, jídelna, knihovna či dílny. Färdknäppen je tvořen 43 plně vybavenými byty. Toto komunitní bydlení podporuje soběstačnost seniorů, jejich sociální interakci a udržitelný život (Färdknäppen). Ve Švédsku je cohousingové bydlení častěji organizováno místní samosprávou. Nejčastěji zde žijí lidé nad 60 let. Dalším příkladem může být senior cohousing Sockentugan. Byty zde patří městské části, která je pronajímá seniorům ke spolubydlení. Bydlení v cohousingu je finančně dostupné všem a zároveň díky sdílení společných prostor s ostatními seniory a díky společným aktivitám snižuje pocit osamělosti seniorů (Váňová, 2013). Ve Švédsku často začínají lidé žít v cohousingu již v produktivním věku. Vědomě zvolí změnu bydlení ve věku, v němž se lépe přizpůsobují změnám, a následný odchod do starobního důchodu tak pro ně po sociální stránce neznamená tolik změn. Cohousing ve Švédsku jsou často samostatné komunity, které nejsou závislé na pomoci zvenku, a ani nemají speciální poskytované služby v rámci objektu. To je výhodné i pro stát, jelikož je to společenství soběstačných seniorů a státu tím nevznikají další náklady na provoz a personál (ERA 21, 2012).

Generationsboende je koncept bydlení, kde společně žije více generací. To seniorům usnadňuje sociální interakci, zároveň si mohou mezi sebou poskytovat vzájemnou podporu. Tento model bydlení snižuje náklady na profesionální péči a zvyšuje kvalitu života obyvatel. Generationsboende je koncept, který je nejen praktický a ekonomický, ale také sociálně přínosný, jelikož zlepšuje kvalitu života pro všechny generace (Generationsboende).

Švédské sociální pobytové služby pro lidi se stařeckou demencí nebo Alzheimerovou chorobou jsou rozděleny do menších jednotek. Ve Švédsku je konkrétně zákonem stanovený počet klientů v rámci jedné jednotky, a to 7–12 klientů. Tyto domy kladou důraz na individuální potřeby seniorů, na jejich bezpečnost a na poskytovanou péči. Pro každou jednotku je určený počet pracovníků v sociálních službách (pečovatelů) a zdravotnického personálu. Příkladem švédského pobytového zařízení pro lidi s demencí může být domov Söndagsgården (Váňová, 2013), který klade důraz na komunitní integraci, rozmanitost aktivit

a individualizovanou péči. Senioři zde žijí v samostatných bytech se společnou kuchyní a dalšími společnými prostory (Söndagsgården).

Rakousko

V Rakousku funguje skupinové bydlení. Po celé Vídni jsou rozmístěné skupinové domácnosti pro seniory integrované do běžné zástavby. Jednou z organizací, která službu skupinového bydlení ve Vídni poskytuje, je Wiener Sozialdienste. Senioři mají v domácnostech každý svou ložnici a sdílejí obývací pokoj, kuchyň, koupelnu, případně i další prostory. V domácnosti je možné mít i drobného domácího mazlíčka, pokud s tím všichni obyvatelé domácnosti souhlasí. Do domácnosti za seniory docházejí podle potřeby pečovatelé, případně i dobrovolníci. V tomto skupinovém bydlení žijí i lidé v těžkém zdravotním stavu nebo v pokročilém stádiu demence. V Rakousku nadále probíhá snaha budovat skupinové domácnosti po celých městech, aby senioři měli možnost setrvat v oblasti, kterou důvěrně znají a cítí se v ní dobře (Váňová, 2013). Tento typ bydlení je určen seniorům, kteří z nějakého důvodu nemohou, nebo nechtějí bydlet sami. Takto koncipované bydlení nabízí seniorům možnost zachovat si co nejvyšší autonomii v rozhodování o sobě samém, aniž by museli zůstat sami a izolováni. Senioři se zde spontánně setkávají s ostatními obyvateli domácnosti a v případě potřeby si vzájemně vypomáhají (Glosová, 2006). Ve Vídni komunitní bydlení seniorů podporuje město z fondu na podporu sociálního bydlení.

GenerationWohnen ve Vídni je koncept mezigeneračního bydlení, které nabízí kombinaci bytů pro seniory, rodiny a mladé lidi s komunitními prostory pro společné aktivity. Tento model bydlení podporuje vzájemnou pomoc mezi generacemi. Senioři mohou například pomáhat s péčí o děti, zatímco mladší generace jim na oplátku může pomáhat s péčí o domácnost či nákupy (GenerationWohnen Wien). Stejný koncept má i Wohnprojekt Hasendorf ve Štýrsku (Wohnprojekt Hasendorf).

Německo

O mezigenerační bydlení vzrůstá po celém Německu veliký zájem, zejména mezi seniory. Základní myšlenkou je překonat anonymitu a lhostejnost, která je ve velkoměstech, a podpořit sousedství a vzájemnou pomoc mezi lidmi napříč generacemi. Spolek Společné bydlení pro mladé a staré (Wohngemeinschaft jung und alt), jehož záměrem je právě komunitní žití ve městě, se podílí na společné výstavbě mezigeneračních domů s byty, ve kterých poté sami členové spolku a další zájemci žijí. Jelikož tyto domy nejsou investiční, náklady na nájem jsou mnohem nižší, než by tomu bylo na volném trhu. Sousedé společně tráví čas, vzájemně si

vypomáhají a vymýšlejí další společné plány (Hudalla, 2008). Za celé Německo uveďme jako příklad Hamburk, v němž mezigenerační komunity podporuje samotné město (Kavanová, 2015).

Nizozemí

V Nizozemí ve městě Weesp vznikla v roce 2009 speciální vesnice pro lidi s demencí De Hogeweyk Dementia Village. Projekt Hogeweyk vznikl za účelem poskytnutí péče lidem s demencí v přirozených podmínkách tak, aby mohli žít nadále normální život v bezpečném prostředí. Hogeweyk napodobuje normální čtvrť s domy, obchody, restaurací, divadlem a dalšími službami. Lidé poskytující své služby v Hogeweyk však nejsou herci, ale skuteční pracovníci v dané profesi. Hogeweyk klade důraz na jedinečné potřeby lidí s demencí a jejich začlenění do společnosti. V Hogeweyk žije celkem 188 obyvatel s demencí a tito senioři zde žijí v malých skupinách, kde jsou podporováni v každodenních činnostech (Be the care concept; The Hogeweyk).

Dalším fungujícím nizozemským pobytovým projektem pro seniory je Humanitas Deventer. Projekt funguje od roku 2016 a je zaměřený na mezigenerační soužití. Konkrétně zde žijí se seniory studenti. Ti zde žijí zadarmo, případně za snížené nájemné výměnou za 30 hodin dobrovolnické práce se seniory měsíčně. Humanitas Deventer klade důraz na individuální péči o seniory a komunitní integraci. Mezigenerační soužití, jako je toto, podporuje sociální soudržnost, snižuje pocit izolace u seniorů a přináší vzájemnou pomoc mezi generacemi (Humanitas Deventer).

Thuisplusflats je seniorský bytový komplex pro seniory v Rotterdamu. Thuisplusflats fungují od roku 2021. Jsou to sociální nájemní byty, ve kterých senioři žijí samostatně a nezávisle, zároveň zde mají podporu pečovatelského týmu. Thuisplusflats nabízí společný prostor, kde se pořádají různé aktivity. Společné aktivity si zde také připravují sami senioři, kterým společně strávený čas pomáhá udržet si vlastní vitalitu a nebýt sami (Thuisplusflats).

Knarrenhof je projekt komunitního bydlení pro seniory ve Zwolle a Goudě. Senioři zde žijí ve vlastních bytech, ale sdílejí společné prostory a zahradu ve vnitrobloku. V Knarrenhof je kladen důraz na úzkou sociální síť mezi seniory, jejich vzájemnou výpomoc a společně organizované aktivity. Komunita seniorů je zde soběstačná (Knarrenhof).

V Nizozemí plánují své bydlení na stáří lidé již v produktivním věku, dlouho před odchodem do starobního důchodu. Nemají problém vyměnit své stávající bydlení za bydlení, které bude více odpovídat jejich potřebám ve vyšším věku. Pro seniory v Nizozemí navíc existují kluby

seniorů, kde se mohou společně setkávat, ale také zde získají potřebnou pomoc (Andrle, 1968).

Velká Británie

Ve Velké Británii působí sociální organizace, které poskytují péči svým rozsahem obdobnou péči v domovech pro seniory. Tato péče je však poskytována v domech, nacházejících se v běžné zástavbě, které obývají skupiny 4–6 seniorů. Péče je jim zajištěna v takovém věcném i časovém rozsahu, jak to vyžaduje zdravotní stav a soběstačnost každého seniora. Obyvatelé těchto domů jsou plně začlenění do komunity, udržují sousedské vztahy a žijí normálním životem připomínajícím život v rodině. Pozitivem této komunitní skupiny seniorů je začlenění seniorů v náhradním rodinném prostředí (Janečková, 2005). Každý ze seniorů má vlastní pokoj a žije tak, jak je mu to příjemné. Společná je kuchyň a obývací prostory, kde spolu senioři tráví čas. Senioři zde platí nájem a čerpané služby ze svého starobního důchodu a sociálních dávek. Na činnost těchto organizací přispívá také stát.

Ve Velké Británii existuje bydlení typu „Extra care housing“. Tento typ bydlení kombinuje nezávislé bydlení seniorů s dostupností pečovatelských služeb. Péče poskytovaná seniorům je zde individuálně nastavená dle potřeb každého z nich. Součástí bydlení jsou i společenské prostory, v nichž jsou pořádány různé aktivity na podporu sociální interakce seniorů. Jedním z extra care housing je New Larchwood v Brightonu, který nabízí celkem 38 bytů k pronájmu (New Larchwood).

I ve Velké Británii nalezneme cohousing seniorů. Jedním z příkladů může být Older Women's Co-Housing (OWCH), jež je prvním komunitním bydlením pro starší ženy. OWCH založily ženy nad 50 let, aby vytvořily podpůrnou komunitu jako alternativu k životu o samotě. Seniorky společně tráví čas a navzájem si vypomáhají (Older Women's Co-Housing).

Moderní technologie jsou ve Velké Británii častěji využívány k podpoře nezávislosti a zajištění bezpečí seniorů. Tyto technologie zahrnují chytré domácí systémy, monitorovací zařízení a asistenční technologie. Například Anchor Hanover Digital Support integruje chytré technologie do domácností seniorů tak, aby mohli být i nadále soběstační a mohli být v kontaktu se svými blízkými (Be digital).

3 Empirická část

V této kapitole představím design mého vlastního výzkumu. Nejprve formuluji cíl práce a hlavní výzkumné otázky. Následně popíši metodu sběru dat, výběr zkoumaného vzorku a metodu analýzy dat. V závěru této kapitoly objasním výsledky výzkumu včetně diskuse.

3.1 Cíl práce

Hlavním cílem této rigorózní práce je zjistit, jak inovativní formy bydlení pro seniory hodnotí jak obyvatelé těchto domovů, tedy senioři a mladí lidé, tak jejich personál, zejména sociální pracovníce a pracovníci. Zároveň je cílem této práce formulovat doporučení pro případné další rozšiřování těchto inovativních modelů bydlení pro seniory v České republice.

3.2 Výzkumné otázky

Výzkumné otázky, které vyplývají z cíle práce jsou:

VO 1: „Jak inovativní formy bydlení pro seniory vnímají a hodnotí jejich obyvatelé?“

VO 2: „Jak inovativní formy bydlení pro seniory vnímá a hodnotí jejich personál?“

VO 3: „Jaké jsou vnímané přínosy a úskalí inovativních forem bydlení pro seniory?“

Na výzkumné otázky získáme odpovědi prostřednictvím polostrukturovaných rozhovorů s obyvateli inovativních forem bydlení pro seniory, tedy se seniory a studenty, a s pracovníky těchto pobytových zařízení.

3.3 Výzkumný design

Design výzkumu je tvořen kvalitativní výzkumnou strategií. Tu jsem pro tento výzkum zvolila především proto, že cílem výzkumu je lépe porozumět tomu, jak obyvatelé inovativních forem bydlení pro seniory vnímají toto bydlení a jak toto bydlení vnímají sociální a další pracovníci těchto forem bydlení. Kvalitativní výzkumná strategie totiž umožňuje porozumění individuálnímu prožívání člověka a kontextům, které toto prožívání ovlivňují, a zprostředkovává tak podrobný vhled při exploraci zkoumaných fenoménů (Hendl, 2016, Novotná, 2019).

3.4 Metoda sběru dat

Pro sběr dat jsem zvolila metodu polostrukturovaného rozhovoru, jelikož umožňuje flexibilitu tazatele, ale zároveň má danou strukturu umožňující vzájemnou srovnatelnost výstupů. Tato skutečnost je pro mě důležitá kvůli možnosti komparace v rámci jednotlivých sledovaných cílových skupin (obyvatelé a sociální pracovníci inovativních forem bydlení pro seniory) i napříč mezi nimi. Polostrukturovaný rozhovor je založen na předem připraveném závazném schématu, ale umožňuje tazateli volně formulovat otázky a reagovat na odpovědi participanta. Díky doplňujícím otázkám tak můžeme získat podrobnější informace a lépe porozumět kontextu, ve kterém participant dané téma vnímá. Tazatel má možnost dle potřeby upravovat pořadí a znění otázek za účelem maximalizace výtěžnosti dat (Miovský, 2006). Budu tak moci do rozhovoru zahrnout i témata a otázky, s nimiž jsem ze začátku neoperovala, ačkoli mohou být pro porozumění zkušeností participantů klíčové.

Sběr dat probíhal formou osobního rozhovoru, nikoli online. Výzkum probíhal v červnu a červenci 2024. Rozhovory byly pro účely následné analýzy nahrávány, participanti byli s touto skutečností obeznámeni a autoři práce udělili informovaný souhlas. Namísto jmen, která jsou z etických důvodů anonymizována, jsem každému z participantů přidělila vlastní číslo. Rozhovory trvaly 30 až 60 minut.

3.5 Výzkumný vzorek

Pro výběr zkoumaného vzorku jsem nejdříve zvolila metodu záměrného (účelového) výběru, přičemž do výzkumu jsem vybrala takové participanty, kteří splňovali stanovená kritéria a s výzkumem souhlasili. Tuto metodu jsem doplnila metodou samovýběru, kdy byla více potenciálním účastníkům nabídnuta možnost zapojit se do výzkumu a bylo jen na jejich volbě, zda tak učiní, či nikoli (Miovský, 2006).

Kritériem výběru pro zařazení do výzkumného vzorku byl u seniorů a studentů aktuální pobyt v jedné z inovativních forem bydlení pro seniory v České republice. Sociální pracovníci a pracovníci zase museli v daných inovativních formách bydlení pro seniory aktuálně pracovat. Zkoumaný vzorek k tomuto výzkumu byl tedy tvořen seniory, studenty a zaměstnanci, případně zakladateli vybraných inovativních forem bydlení.

Oslovení participantů probíhalo následovně: Oslovila jsem vedení pěti komunitních domů pro seniory, vedení domů určených pro mezigenerační bydlení seniorů a vedení sdíleného bydlení pro seniory. Tyto formy bydlení byly do výzkumu vybrány z důvodu své inovativnosti v porovnání s klasickými pobytovými zařízeními pro seniory. S těmi, kteří projevíli zájem

o zapojení se do výzkumu, jsme se domluvili na konkrétním termínu uskutečnění rozhovorů. Do výzkumu se zapojily dva komunitní domy pro seniory, čtyři pobytové služby zajišťující mezigenerační bydlení seniorů a jedno zařízení sdíleného bydlení pro seniory. Všichni participanti, kteří se na výzkumu podíleli, vyjádřili explicitní individuální souhlas s účastí na výzkumu. Celkový počet participantů výzkumného vzorku byl 38 participantů, z toho 24 seniorek a seniorů, 3 studenti a 11 pracovnic a pracovníků. Z toho bylo z komunitního bydlení pro seniory 9 seniorek a seniorů a 5 pracovnic. Z mezigeneračního bydlení bylo 10 seniorek, 5 pracovnic a pracovníků a 3 studenti. Participanty ze sdíleného bydlení pro seniory tvořilo celkem 5 seniorek a seniorů a 1 pracovnice.

	Obyvatelé seniorů		Obyvatelé studenti		Sociální pracovníci		Vedení	
	ženy	muži	ženy	muži	ženy	muži	ženy	muži
Komunitní bydlení	7	2	-	-	1	1	3	0
Mezigenerační bydlení	0	0	2	1	4	1	0	0
Sdílené bydlení	2	3	-	-	1	0	0	0

3.6 Metoda analýzy dat

Před samotnou analýzou dat jsem všechny nahrané rozhovory přepsala, a to doslovně i s pauzami a nedokončenými větami, sdělení nebyla nijak upravena do spisovného jazyka, veškeré použité výrazy byly výrazy použité participanty. Jednalo se tedy o doslovnou transkripci, využívanou v případě, kdy je výzkum zaměřen na obsahovou a tematickou rovinu (Mišovič, 2019).

Následně jsem data kódovala pomocí otevřeného kódování. Nejdříve byla data rozčleněna do jednotlivých kódů a kódy slučujících kategorií, které představují základní témata přítomná v datech (Hendl, 2016). Kódováním byla data rozkrývána pro jejich následnou interpretaci. Cílem tohoto postupu bylo zachycení co největšího množství informací co nejmenším počtem

kódů (Hájek, 2014 in Mišovič, 2019). Pro kódování dat jsem použila program na analýzu dat MAXQDA a později jsem tento postup kombinovala s metodou papír-tužka.

Následně jsem data analyzovala pomocí obsahové analýzy, sloužící k systematické analýze textových dokumentů (Ferjenčík, 2000). Konkrétně jsem využila manifestní typ obsahové analýzy, který se zaměřuje na zkoumání explicitních obsahů (Miovský, 2006), a to z toho důvodu, že v tomto výzkumu se jedná o to, co jednotlivé cílové skupiny o inovativních formách bydlení pro seniory sdělují, jak tuto formu bydlení vnímají a jak ji hodnotí.

3.7 Výsledky výzkumu (analýza dat)

V této kapitole, rozdělené do pěti podkapitol, představím zjištění vyplývající z mého výzkumu. V rámci každé podkapitoly přibližuji jednotlivé tematické celky očima všech zúčastněných (seniorů, studentů a pracovníků), i přes to, že, jak později vyplynulo z analýzy získaných dat, se názory participantů na některé aspekty týkající se inovativního bydlení shodují. Nejdříve se budu věnovat důvodům nastěhování, poté očekáváním a obavám participantů spojeným s inovativními formami bydlení pro seniory. Následně budu v této kapitole prezentovat dostupnost sociálních a zdravotních služeb pro seniory v inovativních formách bydlení. Další podkapitola se zaměřuje na trávení vlastního času v zařízení, jak individuálně, tak i společnými aktivitami. Podkapitola hodnocení bydlení se věnuje spokojenosti obyvatel a pracovníků inovativních forem bydlení, tedy pocíťovaným pozitivům a negativům tohoto bydlení. Následuje podkapitola věnovaná vnímaným přínosům a úskalím inovativních forem bydlení pro seniory. Další podkapitola prezentuje doporučení pro rozšiřování těchto inovativních forem bydlení pro seniory. Závěr této kapitoly jsem věnovala diskusi.

3.7.1 Důvody nastěhování

Tato kapitola je zaměřená na důvody přestěhování se do pobytové služby pro seniory.

Nejčastějším důvodem, proč se senioři stěhovali do pobytového zařízení ze svého původního bydlení, byla finanční náročnost. Senioři uváděli, že náklady spojené s provozem jejich původní domácnosti přesahovaly jejich finanční možnosti, a to vedlo k rozhodnutí přestěhovat se do finančně dostupnějšího bydlení, jak ukazuje citace jedné z participantek:

„Byty jsou drahé, když člověk zůstane sám a člověk má jeden důchod, tak to není ani na pokrytí nájmu, natož inkaso, a jíst se musí. Tak jediné tak, tady jsou slušný nájmy.“
(R1, seniorka, sdílené bydlení pro seniory).

Další z participantek uvádí, že důvodem přestěhování se byla: „*finanční situace, kdy jsem si nemohla dovolit klasický nájem.*“ (R14, seniorka, komunitní dům pro seniory).

Dalším významným důvodem byla bariérovost původního bydlení. Senioři často čelili problémům s tím, že jejich předchozí bydlení nebylo přizpůsobeno jejich potřebám, a bylo tak pro ně nevyhovující. Tito senioři zvolili stěhování do bezbariérového bydlení jako způsob, jak si zachovat nezávislost a zůstat co nejdéle aktivními. Jak uvádí jedna z participantek:

„*Už jsem nezvládala být u sebe doma, měla jsem tam vanu a prahy, taky tam nebyl výtah. To s chodítkem nešlo.*“ (R13, seniorka, komunitní dům pro seniory).

Další z participantek uvedla:

„*Už jsem se nemohla bezpečně pohybovat, a tak jsem se musela přestěhovat sem. Nechtělo se mi opouštět můj domov, ale tam už bych to sama nezvládla.*“ (R25, seniorka, dům s byty zvláštního určení).

Třetím častým důvodem změny bydlení byl zhoršující se zdravotní stav participantů, jak poukazuje jedna z participantek:

„*Manžel měl po mrtvici a po ní zůstal ochrnutý, takže jsme se sem nastěhovali spolu a manžel po čtyřech letech zemřel a já, vzhledem k věku, tak už jsem tady taky zůstala. A dnes už jsem ráda, protože potřebuji péči.*“ (R24, seniorka, dům s byty zvláštního určení).

Klíčovým faktorem k přestěhování se seniorů byla také samota, kterou participanté pociťovali, jak poukazuje citace jedné z participantek: „*Důvodem bylo, že jsem žila sama, manžel mi zemřel před pěti lety a já nechtěla být sama.*“ (R20, seniorka, komunitní bydlení pro seniory).

Dále participanté uváděli jako důvod stěhování skutečnost, že neměli kam jít, jak uvedl jeden z participantů:

„*Spolubydlící mi řekl, že by potřeboval můj pokoj uvolnit, jelikož jeho dcera začala stavět barák a prodala byt a potřebovala někde být, tak abych se odstěhoval. Řekl jsem mu, že si zkusím něco najít. Byl jsem v zoufalé situaci a nechtěl jít na ubytovnu. Na magistrátu mě odkázali sem.*“ (R4, senior, sdílené bydlení pro seniory).

Jedním z důvodů, který participanté uvedli, bylo také zbytečně velké bydlení, jak ilustruje citace jedné z participantek: „*Doma jsem to měla příliš velké a nebylo to nutné, taky to bylo drahé, když jsem tam byla sama. Tak jsem chtěla do něčeho menšího.*“ (R36, seniorka, dům s byty zvláštního určení).

Jeden z participantů uvedl jako důvod stěhování přípravu na stáří:

„V podstatě jsme viděli s manželkou, my nemáme děti, mezitím manželka umřela, že bychom se měli o sebe nějak postarat a radši to udělat, dokud jsme nějak schopní. Takže jsme to udělali. Prodali jsme všechny nemovitosti, byt a přestěhovali jsme se sem se vším.“ (R21, senior, komunitní bydlení pro seniory).

Všichni tři studenti, kteří se výzkumu zúčastnili, shodně uvedli, že důvodem jejich rozhodnutí přestěhovat se do inovativní formy bydlení pro seniory bylo ukončení bydlení na studentských kolejích. Tuto alternativu studenti zvolili také z důvodu finanční dostupnosti tohoto bydlení. Jak poukazují citace těchto participantů:

„Já jsem se ještě přestěhovala na kolej, kvůli administrativním věcem kolem toho jsem o kolej přišla, jelikož jsem si nepohlídala zaplacení zálohy, a potom jsem úplně náhodou v jedné kolejni skupině natrefila na inzerát na toto bydlení, tak jsem si vzpomněla, že už jsem o tom slyšela, a hned jsem poslala všechny podklady, který tam byly zapotřebí.“ (R26, studentka, dům s byty zvláštního určení).

„Mně skončila kolej. Hledal jsem nějaký alternativní místo, kde budu bydlet.“ (R31, student, dům s byty zvláštního určení).

3.7.2 Očekávání

Tato kapitola je zaměřená na očekávání a obavy participantů – jak obyvatel těchto domů, tak pracovníků dotčených institucí. V rámci této kapitoly jsem odpovědi participantů rozčlenila do tří tematických celků. Tyto celky reprezentují nejčastější témata, která se opakovala napříč rozhovory s participanty. První z těchto kategorií jsem nazvala očekávání před nastěhováním, do této kategorie řadím i případy, kdy došlo k proměně původního pobytového zařízení tak, že jej lze zařadit mezi inovativní formy bydlení. Druhou kategorií jsou obavy, které participanty provázely před nastěhováním a v prvních týdnech inovativního bydlení. Třetí popisovanou kategorií v rámci této kapitoly nazývám naplnění očekávání a obav.

Očekávání před nastěhováním

Nejčastějším očekáváním participantů seniorů před nastěhováním, případně při integraci inovací v průběhu pobytu v zařízení, bylo, že nebudou sami a budou mít více příležitostí k aktivnímu trávení volného času. V případě participantů z mezigeneračního bydlení bylo toto očekávání akcentováno i ve spojitosti s větší aktivitou mladých lidí, kteří zajistí „že tu bude

[...] *trochu živěji*“ (R33, seniorka, dům s byty zvláštního určení). Jelikož mnoho participantů přišlo o svého životního partnera, tak jim nová forma bydlení měla umožnit vytvoření nového domova, *„kde se budu cítit dobře“*, jak uvedl senior, který přišel o původní bydlení (R3, senior, sdílené bydlení pro seniory). Na těchto očekáváních se shodovala téměř polovina participantů:

„[Lákala mě] společnost a podobní lidé, že nebudu sama a budu moct aktivně trávit dny, ne jen sedět doma na zadku. Je fajn se potkávat a mít si s kým popovídat.“ (R10, seniorka, komunitní dům pro seniory).

„Taky jsem čekala, já nevím no, že bude někde nějaký výlet, nebo půjdeme do divadla. Takový jsem to čekala. Víc aktivní a společenský.“ (R11, seniorka, komunitní dům pro seniory).

Dalším očekáváním, které participanti měli, byla fyzická pomoc s všednodenním chodem domácnosti a nutnými činnostmi typu hygiena nebo rehabilitace. Toto se týkalo i participantů, kteří měli v úmyslu nastěhovat se do zařízení jako pár, jako tato participantka: *„Když byl ještě manžel, s ním se muselo cvičit, zvedat, rehabilitovat, tak [jsem čekala] že mi pomůžou s tím.“* (R24, seniorka, dům s byty zvláštního určení).

Někteří participanti senioři neměli očekávání žádná, tito participanti nebyli nijak specifictí z hlediska důvodu pro nastěhování. Jedna z participantek poukázala: *„Neměla jsem žádné očekávání, bylo to něco nového a mile to překvapilo.“* (R35, seniorka, dům s byty zvláštního určení). Další z participantek k tomu sdělila:

„Já jsem neměla žádnou představu, protože jsem si to tu musela nejdřív osahat. Počítala jsem s tím, že se tu budu muset aklimatizovat a poznat, co to tady obnáší.“ (R20, seniorka, komunitní bydlení pro seniory).

Očekávání pracovníků od inovací v bydlení pro seniory byla různá. U některých panovaly především obavy, jak ilustruji níže v podkapitole věnované obavám, jiní se těšili na zlepšení fyzické i psychické kondice seniorů a celé jejich komunity. Někteří neuváděli žádná očekávání, jak dokládají následující citace:

„Asi žádné očekávání jsem neměla, spíš jsem se těšila. Hlavně na to, jak to bude probíhat a v čem ta spolupráce bude.“ (R29, pracovnice, dům s byty zvláštního určení).

„Když to vznikalo, tak já jsem to bral tak, že nějakým způsobem se může posílit aktivizace seniorů [...] Tak se mi líbilo, že i tohle může rozvíjet tu komunitu.“ (R27, pracovník, dům s byty zvláštního určení).

Obavy před nastěhováním

Senioři před nastěhováním zažívali obavy z toho, jaké jejich nové bydlení bude a jak se tam zabydlí, jak poukazuje citace jednoho z participantů:

„Měl jsem z toho trošičku strach a respekt, protože jsem nevěděl, jaké to bude, ale jakmile jsem se zabydlel, tak se mi to začalo líbit.“ (R4, senior, sdílené bydlení pro seniory).

Někteří senioři také sdělovali obavy z hluku, když mezi nimi budou žít mladí obyvatelé, jak uvádí jedna z participantek: *„Bála jsem se hluku, ale to naštěstí vůbec není. Jinak jsem se na to oživení těšila.“ (R38, seniorka, dům s byty zvláštního určení).*

Jeden ze seniorů sdílel obavy z příliš velké iniciativy personálu a zároveň finanční náročnosti a s ní spojenou dostupností pro některé seniory. Participant uvedl:

„Z toho bych měl bejval strach, že se budou vměšovat do věcí, do kterých nechci. [...] Tady to uměj individuálně u jiných lidí, kteří to potřebujou, tam jsou furt a pomůžou. Všechno tu funguje, ale stojí to peníze. [...] V podstatě, kdo tu žije, musí žít z nějakýho většího příjmu, než je penze, dokonce i velice dobrá penze. Já tady mám velice dobrou českou penzi, a kdybych z ní měl vyjít, tak tady nemohu žít a nevím, jak bych to dělal, kdybych šetřil každou korunu, jako to mají některý starý lidi.“ (R21, senior, komunitní bydlení pro seniory).

Jelikož studující vstupují do mezigeneračního bydlení s tím, že za levné ubytování budou jako kompenzaci plnit určitou agendu spojenou s péčí o seniorské obyvatelé zařízení, jejich očekávání byla spojena spíše s obavami spojenými s plněním této agendy. Pozitivní očekávání se na rozdíl od seniorů nevyskytovala. Studující tematizovali zejména obavy, aby se nenechali zneužívat a byli schopni nastavit si hranice, a také obavy z toho, jak náročné bude agendu plnit. Druhý typ obav vycházel zejména ze zkreslených představ o tom, co znamená být senior žijící v nějakém typu zařízení, tedy mimo nájemní či vlastní byt nebo dům. Studující očekávali, že lidé v zařízeních budou spíše ve velmi špatném fyzickém i mentálním zdravotním stavu, jak ukazují citace níže.

„Moje očekávání bylo takový, že si budu muset nastavit hranice a že to může být ze začátku náročný [...] mě před tím varovali i tady zaměstnanci, ať si nenechám

zacházet třeba někam, kam už nechci do toho soukromí [...]. Takže očekávání bylo i takový jako hodně opatrnost [...] abych tady nebyla jak vlastně nějaká [...] sousedka, na kterou tady bude neustále někdo zvonit.“ (R26, studentka, dům s byty zvláštního určení).

Já jsem měla takový představy hodně, že to bude jako by kdybych bydlela v domově pro seniory, takže moje představa byla barák plnej nemohoucích lidí a pak jsem tedy pochopila rozdíl mezi domovem pro seniory a vlastně normálně klasickým městským domovem, kde je vlastně ta pečovatelská služba.“ (R26, studentka, dům s byty zvláštního určení).

Zároveň se studenti před nastěhováním obávali vztahů se seniory, vytvoření bližšího vztahu s nimi a toho, že se jich bude kontakt se seniory více emočně dotýkat. Jak uvádí jeden z participantů, „bál jsem se toho, že si tady vybuduju s někým třeba nějaký větší vztah“ (R31, student, dům s byty zvláštního určení). Další participantka k těmto obavám sdělila:

„Já musím říct, že nejdřív jsem se toho všeho docela bála, protože jako jsem poměrně citlivej člověk, a bála jsem se, že to jako pro mě bude dost jako emotivní s těmi seniory.“ (R32, studentka, dům s byty zvláštního určení).

Participant pracovníci se obávali těžkostí při vzájemném seznamování se seniorů a také neshod a konfliktů mezi seniory. Jedna z participantek uvedla:

„Byla jsem zvědavá, jak to [spolubydlení] bude fungovat. Senioři jsou specifická skupina. Nejsou to jako třeba studenti, kteří se lépe seznámí. Ze začátku jsme také přemýšleli, jak to zabezpečit tak, aby se ti klienti nehádali a vycházeli spolu.“ (R6, pracovnice, sdílené bydlení pro seniory).

Naplnění očekávání a obav

Naplnění očekávání bylo mezi seniory obecně vnímáno kladně. Senioři sdělovali, že se jejich očekávání naplnila jen v tom pozitivním. Senioři potvrzovali naplnění očekávání v tom, že se společně setkávají a vzájemně si rozumí. Senioři sdělovali splnění očekávání i ve vztahu směrem k bydlení se studenty. Jak participantky uvedly:

„Očekávání se naplnila, je to tu fajn. Jsme podobně smýšlející s podobnými starostmi a s nadhledem, takže si rozumíme.“ (R8, seniorka, komunitní dům pro seniory).

„Očekávání se naplnila výtečně, nijak to neruší, a studenti s čímkoliv pomůžou. Funguje to tu dobře. Člověk si s nimi může povídat, máme tu s nimi ty aktivity a je to takové zpestření. Není tu tak smutno.“ (R37, seniorka, dům s byty zvláštního určení).

Ani obavy z hluku spojovaného s mladými lidmi se dle participantů nenaplnily, jak zdůrazňuje jedna z participantek: „*Hluk tu není, je to celé v klidu.*“ (R38, seniorka, dům s byty zvláštního určení). Pokud se některá očekávání nenaplnila, tak šlo spíše o marginálie, které nebyly popisovány jako zklamání, ale jen jako překvapení, jako u tohoto seniora:

„*Možná jsem se divil, že tady není restauračně fungující jídelna [...], obědy sem vozej. Já [...] na oběd [jdu] někam jinam, což mně vyhovuje v tomhle okamžiku. Tohle bylo jinak, než jsem si myslel, že to bude.*“ (R21, senior, komunitní bydlení pro seniory).

Studentům se naplnily obavy, že si budou muset se seniory vyjasnit hranice jejich vztahu, ale zároveň je mile překvapilo, že byli senioři v lepším fyzickém i duševním stavu, než očekávali, jak bylo naznačeno výše. Hranice si přitom museli nastavovat s každým klientem zvlášť, jako tato participantka:

„*[...] s jednou klientkou jsem si to musela vyhranit [...] jako že třeba do trafiky se můžeme stavit, ale do obchodu na velké nákup, a potom abych nesla nákup domů, to jako už prostě ne.*“ (R26, studentka, dům s byty zvláštního určení).

Naplnění očekávání pracovníků směrem ke spolupráci studentů se seniory bylo hodnoceno především kladně, i když se ukázalo, že ne pro všechny studenty je soužití se seniory vhodné. Obecně však pracovníci kvitovali zapojení studentů do komunitního fungování domu a navázání smysluplných kontaktů se seniory:

„*Já si myslím, že se to naplnilo hezky, že opravdu ti studenti byli a jsou dobří. [...], ale [...] někteří studenti skončili třeba po roce, protože [...] měli problém trošku i s tím nastavením hranic a pak to tu nevydrželi.*“ (R27, pracovník, dům s byty zvláštního určení).

3.7.3 Dostupnost služeb

Sociální služby

Z dotazovaných seniorů polovina využívala sociální služby a polovina nikoliv. Ti, co je prozatím nevyužili, jelikož jsou v současné době soběstační, však o dostupnosti poskytovaných služeb v domě mají povědomí. Uváděli, že vědí, na koho by se v případě potřeby obrátili. Ti, kteří sociální služby využívají přitom potvrzovali, že nepociťují v tomto ohledu nedostatek informací či péče.

„*Mám tady nějaký seznam a vím, na koho bych se obrátil. [...] Představa, když jsme se sem stěhovali, byla, že takhle se nějakým způsobem ten systém o nás postará, když*

bychom z toho opravdu vypadli. Jestli to tak pak skutečně bude, to si nejsem úplně jistej, právě proto, že jsem to nezkoušel. Je tady spousta služeb, který jsem zatím nevyužil. Z pozorování situace s ostatníma si ale myslím, že to funguje dobře.“ (R21, senior, komunitní bydlení pro seniory).

„Pokud někdo z nás potřebuje s něčím pomoci, nebo něco zařídit, tak s tím nám tady pomáhá vedoucí. Na tu se můžeme obrátit kdykoli a vždycky pomůže.“ (R3, senior, sdílené bydlení pro seniory).

Ti, kteří poskytované sociální služby využívají, využívali zejména služby pečovatelské péče pomáhající s všednodenním chodem domácnosti a osobní hygienou.

„Využívám hlavně pomoc s osobní hygienou, pomoc s nákupy a úklidem domácnosti. Co nezvládnou, s tím si nechám pomoci.“ (R25, seniorka, dům s byty zvláštního určení).

„Pečovatelky mi chodí pomáhat s takovými těmi běžnými věcmi, na které už nestačím. Také obědy zde mám zajištěný, abych nemusela tolik vařit.“ (R35, seniorka, dům s byty zvláštního určení).

Jedna participantka také využívá služby Chytré péče – má na ruce hodinky pro případ pádu. Jedná se však o nadstandardní službu, za kterou musí klienti připlatit:

„Mám tady Chytrou péči, kdybych upadla, odveze mě sanitka, mají klíče a je o mě postaráno. Syn mi [...] platí pečovatelskou službu a všechny jízdy k lékařům, jelikož mám menší důchod.“ (R22, seniorka, dům s byty zvláštního určení).

Participant pracovníci však tematizovali i určitá omezení poskytovaných sociálních služeb v porovnání s domovy pro seniory, zejména neposkytování nepřetržité péče, a to může být problém v případě zhoršení zdravotního stavu klienta. V tomto ohledu se však ukázalo, že mezi zařízeními existují rozdíly, neboť některé mají portfolio poskytovaných služeb pestřejší, rozšířené i o paliativní péči.

„Poskytujeme zde seniorům služby pečovatelské péče [...], ale nemáme tu nepřetržitou péči, takže to zde není možné na dožití. Tady je péče poskytovaná pouze v pracovní dny od sedmi od rána do půl čtvrté odpoledne, a potom už tady máme pouze bezpečnostní pracovníky [...] z důvodu, pokud by někdo například upadl, nebo se něco dělo. Pokud se někdo zhorší, opravdu natolik, že zůstane třeba na tom lůžku, tam už se předběžně domlouváme, že je potřeba zajistit umístění v nějakém domově pro seniory.“ (R30, pracovnice, dům s byty zvláštního určení).

„Máme několik poskytovatelů sociálních služeb a pak ještě poskytujeme asistenční služby. Pokud klient potřebuje, nalezne u nás napříč službami téměř vše. Samozřejmě i paliativní péči jsme schopni poskytnout. [...] snažíme [se] i o rozvoj paliativní péče, protože je dobré to posouvat.“ (R18, pracovnice, komunitní bydlení pro seniory).

V kontextu poskytování sociálních služeb zdůrazňovali participanti pracovníci důležitost soběstačnosti seniorů, která musí být taková, aby si senioři byli schopní zajistit své vlastní potřeby a byli samostatní. Jedna z participantek sdělovala, že v jejich zařízení žijí senioři s různě omezenou mobilitou, osoby s různými zdravotními handicapy, i osoby se zhoršenou mentální schopností. V zařízení mohou tyto osoby žít do té doby, dokud bude možné jejich potřeby zvládat pomocí dostupných sociálních služeb:

„Senioři zde musejí být soběstační, musejí se o sebe starat sami. Pokud to nevládnou, mohou si zařídit pomoc pečovatelské služby, ale my nejsme ti, co jim to zařizují.“ (R16, pracovnice, komunitní dům pro seniory).

„[...] máme tady špatně chodící seniory i seniory s různými handicapy [...], a taky se to dá, ale jen do té míry, do které to lze řešit sociálními službami. Úplně to není vhodné pro seniory, kteří by leželi a vyžadovali dvacetičtyřhodinovou péči.“ (R19, pracovnice, komunitní bydlení pro seniory).

Participanti pracovníci k důležitosti soběstačnosti seniorů dále sdělovali, že v případě zhoršení zdravotního stavu seniora, je nutné zajistit mu jinou pobytovou službu, jak na tuto skutečnost reaguje jedna z participantek:

„Nestalo se nám tu, že bychom tady měli úplně nesoběstačného seniora, nebo závislého na péči. [...] V průběhu let se může ten zdravotní stav zhoršit, stává se to. Senioři si mohou zaplatit pečovatelskou službu, ta jim poskytne třeba potřebnou pomoc [...]. Když se seniorovi přitíží natolik, že potřebuje nepřetržitou péči druhé osoby, je nutné zajistit mu přesun do jiného pobytového zařízení pro seniory.“ (R6, pracovnice, sdílené bydlení pro seniory).

Zdravotní služby

Zdravotní služby poskytované v domácnosti seniorů využívá naprostá menšina z participantů. Pokud je potřebovali využívat, hodnotili jejich dostupnost velice pozitivně:

„Tady si můžete zdravotní služby zavolat, jsou velice ochotní. Chodí sem sestřičky píchat injekce, když je potřeba.“ (R20, seniorka, komunitní bydlení pro seniory).

„Každý den mimo víkendy ke mně chodí zdravotní sestřička ze služby to je velká pomoc.“ (R23, seniorka, dům s byty zvláštního určení).

Kromě sester jsou však k dispozici i lékaři, jak upozornila jedna z participantek pracovnic, která uvedla, že součástí jejich zařízení je ordinace praktického lékaře, který je dostupný pouze pro rezidenty zařízení:

„My tady máme také ordinaci praktického lékaře, který poskytuje normální zdravotní službu. Dochází k nám do zařízení také domácí péče, to je také zdravotní služba, kterou tu pro seniory máme.“ (R18, pracovnice, komunitní bydlení pro seniory).

Výpomoc v domácnosti

Nejčastější výpomocí, kterou participanti senioři využívají, je pomoc s úklidem domácnosti. Tuto výpomoc však většinou využívali jen ti, kterým jejich zdravotní stav nedovoloval se o domácnost postarat v plném rozsahu. Ostatní ji nevnímali jako nutnou, ale předpokládali, že se může stát, že jednou péči o domácnost přestanou zvládat a poté služby využijí:

„Chodí nám sem uklízečka dvakrát týdně, uklízí nám společný prostory, tedy koupelny, chodbu a kuchyň.“ (R5, senior, sdílené bydlení pro seniory).

„Už do starýho bytu nám chodila uklízet uklízečka, domluvil jsem se s ní, že nám bude chodit uklízet i sem, tak se mi tady o to stará.“ (R21, senior, komunitní bydlení pro seniory).

„Sama samička si vše dělám, zatím výpomoc nepotřebuji s ničím.“ (R13, seniorka, komunitní dům pro seniory).

V souvislosti s výpomocí v domácnosti participanti senioři také zmiňovali sousedskou výpomoc, kterou senioři považují za velmi cennou pomoc, když na nějakou činnost sami z důvodu dočasné indispozice nestačí. Senioři sdělovali, že o sobě vzájemně vědí a pomáhají si. Participanti oceňovali, že nejsou sami a díky blízkosti sousedů, kteří pomůžou, se cítí bezpečněji, jak ukazují citace některých z participantek:

„Výhoda tohoto typu bydlení je, že o sobě víme a vzájemně se monitorujeme, když je pak někdo nemocný, tak mu třeba nakoupíme a tak. Mně třeba hodně pomohli, když mě chytla záda.“ (R9, seniorka, komunitní dům pro seniory).

„Od toho tady jsme v komunitním domě, že jo, abychom si pomáhali. Lidi by si měli pomáhat. Já, když jsem nemocná, tak jsem ráda, že mi někdo pomůže. Můžeme se na

sebe spolehnout, je moc dobrý, že tu nejsme sami.“ (R14, seniorka, komunitní dům pro seniory).

Participant pracovníci také uváděli vzájemnou sousedskou výpomoc seniorů, kterou hodnotili kladně. Participant pracovníci oceňovali, že senioři mají tuto možnost, jelikož seniorům umožní vzájemná sousedská výpomoc být soběstační i přes krátkodobé zhoršení zdravotního stavu. Na tuto skutečnost poukazují někteří z participantů:

„Když někdo něco krátkodobě nezvládá, tak se mu pomáhá v rámci sousedské pomoci. Pomáhají si i třeba na záchod a do sprchy, když je potřeba.“ (R6, pracovnice, sdílené bydlení pro seniory).

„Tam jde o tu podporu mezi sebou. Když je někomu špatně, sousedka přijde a třeba si zavolají doktora, dojdou si na nákup, prostě si pomůžou navzájem.“ (R17, pracovník, komunitní dům pro seniory).

Infrastruktura a bez/bariérovost

Jedním z klíčových témat inovativního bydlení pro seniory, které participant senioři zmiňovali, byla také bezbariérovost a případné bariéry v bydlení. Participant senioři v bydlení nevnímali žádné bariéry, které by jim ztěžovali jejich pohyb a každodenní činnosti, naopak si participant senioři pochvalovali bezbariérovost bydlení. Jedna z respondentek sdělovala nedostatek v podobě užšího vstupu do sprchového koutu, to však přičítala své vyšší váze, nikoli samotnému bydlení. Některé z participantek k tomu uvedly:

„Je to tu hezký, čistý a nejsou zde žádné bariéry, žádné prahy a schody. Je to tu přizpůsobený bezpečnému pohybu nás starých.“ (R13, seniorka, komunitní dům pro seniory).

„Je to tu bezbariérový, to je dobrý, kdybych se třeba zhoršila v chůzi. I když zrovna v mém bytě je menší sprcha, než je v ostatních bytech, a já, jak přibrála, tak se hůře vejdu do dvířek, ale to není vada tohohle bydlení.“ (R11, seniorka, komunitní dům pro seniory).

K infrastruktuře bydlení si jeden z participantů seniorů pochvaloval prostředí, ve kterém se bydlení nachází a dobrou dopravní dostupnost prostředky hromadné dopravy. Participant k tomuto uvedl:

„Tady je to ještě dost v zeleném. [...] Nedělám velký túry, ale jsou tady hezký procházky okolo, když si zajdu na oběd, tak jdu zeleným [...]. Taky je to tady velice dobře propojený dopravně, hromadnými prostředky to je všude fajn. Autíčko tady taky

mám, teď už s ním ale sotva jezdím, ale tu možnost parkovat tady mám.“ (R21, senior, komunitní bydlení pro seniory).

Participantka pracovnice k infrastruktuře bydlení pro seniory uváděla, že při vytváření konceptu komunitního bydlení pro seniory mysleli především na to, jak by sami chtěli žít na stáří. Zejména kladli důraz na místo, kde zařízení bude umístěné, jelikož si přáli, aby senioři mohli být součástí komunity a nebyli někde vyčlenění na okraji města. Jak citace participantky poukazuje:

„Když jsme ten koncept vytvářeli, dívala jsem se na to, jak bych chtěla stárnout já. Chtěla bych mít svoje soukromí, na druhou stranu bych se chtěla s lidmi ještě setkávat a mít možnost interakce. [...] chtěla [bych], aby to bylo ve městě, a ne někde na kraji vesnice. To jsou ty parametry, který pro mě byly důležitý při tom vytváření našeho konceptu komunitního bydlení.“ (R18, pracovnice, komunitní bydlení pro seniory).

Zajímavé bylo, že nedostatky bydlení zmiňovali spíše jeho pracovníci a obyvatelé z řad studentů, ne sami senioři. Poukazovali na to, že ne všechny stavební a interiérové prvky se podařilo přizpůsobit potřebám seniorů:

„Důležitá je maximální bezbariérovost [...]. Tady se třeba nemyslelo na to, že když třeba přijdete, tak otevíráte těžké dveře, to je velká bariéra pro některé seniory.“ (R19, pracovnice, komunitní bydlení pro seniory).

„Je tady poměrně dost bariér. Hmm. Já v podstatě nechápu, jak tenhle barák mohl být postavený pro seniory. [...] Já ve svém bytě mám sprchovej kout vysoko asi tak dvacet čísel [...] jako nad úroveň podlahy, což mi přijde poměrně nebezpečný pro ty seniory. Teď jsme tady taky řešili prahy. [...] Já jsem bojoval za to, aby tady všude odstranili prahy. [...] Ti senioři někteří se nemohli dostat do té zahrady, a když, tak se museli jako rozjet, což je o nehodu. Takže si myslím, že tady je poměrně dost bariér a tohle bych změnil.“ (R31, student, dům s byty zvláštního určení).

3.7.4 Trávení času

Tato kapitola je zaměřená na náplň volného času seniorů. V rámci této kapitoly byly odpovědi participantů rozčleněny do čtyř tematických celků. První kategorií jsou individuální aktivity seniorů. Druhá kategorie je tvořena společnými aktivitami seniorů. Třetí z těchto kategorií jsem nazvala zapojení studentů, do této kategorie spadá ohraničení času, který společně se seniory tráví studenti. Poslední popisovanou kategorií v rámci této kapitoly nazývám role personálu, ta je zde vztažena k aktivitám seniorů.

Individuální aktivity

Běžné každodenní činnosti jsou velice častými individuálními aktivitami vyskytujícími se v odpovědích participantů seniorů. Mezi nejčastější každodenní činnosti seniorů patří péče o domácnost, úklid, vaření, nákupy a péče o sebe sama a své zdraví. Některé z participantek ke svým každodenním činnostem uvedly:

„Já si vařím sama, takže si taky musím obstarat nákupy. Vždy si kupuju taky nějaký časopisy na čtení, [...] ale čtu také knížky před spaním. Taky taková ta běžná péče o domácnost, úklid.“ (R8, seniorka, komunitní dům pro seniory).

„Vstávám kolem desáté, kolem půl jedenácté přijde zdravotní sestra mě ošetřit, pak se rozhodnu, jestli půjdu na nákup nebo budu uklízet, a nějak si to zorganizuju. Obědy mám tady, tak to mi odpadá tahle povinnost.“ (R23, seniorka, dům s byty zvláštního určení).

Nejčastějšími individuálními aktivitami volnočasového charakteru seniorů participantů jsou četba, sledování televize, luštění křížovek a sudoku, a procházky, jak poukazuje citace jedné z participantek:

„Já tu hodně koukám na televizi, luštím křížovky anebo si čtu, nejčastěji čtu detektivky.“ (R25, seniorka, dům s byty zvláštního určení).

Další z participantek k vlastním individuálním aktivitám uvedla, že ráda pozoruje z balkónu ptactvo, tato aktivita participantku velice naplňuje, jak uvedla:

„Mám krásný výhled z balkonu, mám i dalekohled a s ním sleduji ptáky. Je to velice zábavné to pozorovat. Byly tu poštolky, jedna vypadla z hnízda, tak to jsem ji pak hned šla kontrolovat.“ (R10, seniorka, komunitní dům pro seniory).

Další z participantů k vlastním individuálním aktivitám uváděli, že rádi chodí na procházky a do města. Senioři rádi navštěvují místa, ke kterým mají blízký vztah, parky, kde je klid a příjemná zeleň, anebo jezdí za svou rodinou. Jedna z participantek tomuto tématu sdělila:

„Každý tráví den jinak, já si ráno udělám v domácnosti vše, co potřebuji, a pak někam vyrážím na procházku, nebo k doktorům. Ted' jsem se byla podívat na nádraží Bubeneč, [...], nebo se chodím dívat na Píseckou bránu, kde jsem se jako malá chodívala schovávat před bombardováním za 2. světové války, a ted' je z toho taky takové společenské centrum.“ (R36, seniorka, dům s byty zvláštního určení).

K individuálním aktivitám, které mají senioři se studenty, participanti senioři nejčastěji sdělovali, že si se studenty společně povídají, čtou knihy, anebo chodí na procházky. V případě jednoho z mužských studentů participanti uváděli, že na něj se individuálně nejčastěji obracejí, když potřebují v domácnosti s něčím pomoci. Participanti se k individuálním aktivitám se studenty vyjadřovali konkrétně takto:

„Chodí za mnou každý týden. Povídáme si od všeho trochu, její lásky, nákupy, internetové obchody, její studium a budoucí zaměstnání, zkoušky, moje zkušenosti, zážitky a tak.“ (R23, seniorka, dům s byty zvláštního určení).

„Individuálně se se studenty setkáváme, když třeba potřebujeme s něčím pomoci, třeba s počítačem, nebo si potřebujeme s někým popovídat. Ráda si totiž s těmi mladými povídám.“ (R37, seniorka, dům s byty zvláštního určení).

Participanti studenti k individuálním návštěvám seniorů a individuálním aktivitám se seniory nejčastěji uváděli, že si individuální aktivity domlouvají podle toho, o co má daný senior zájem. Nejčastěji se však jedná a společnou četbu, povídání si na různá témata, anebo procházky. Participanti studenti také uváděli, že někteří senioři chtějí pomáhat s technikou, například, aby je studenti naučili s počítačem anebo jim pomohli, když se jim něco nedaří na telefonu. Participantky studentky k tomu sdělily:

„Je to různý, většinou se s tím seniorem nebo seniorkou, dohodneme při té první návštěvě, co by chtěli. Třeba s jednou paní, ta vyloženě chtěla, [...] že za ní budu docházet individuálně a budeme spolu zpívat. Potom ještě jedna paní, ta je třeba na vozíku, takže s tou chodím na procházky. Ještě s jednou paní, ta už tady nebydlí, tu jsem třeba učila na počítači, chtěla naučit posílat e-maily [...]. Potom u většiny dalších seniorů, se kterými se vídám, nebo jsem se vídala dřív, tak to bylo hlavně o povídání, nebo klasický procházky.“ (R26, studentka, dům s byty zvláštního určení).

„Já právě mám to čtení i přímo s jedním pánem [...], takže za ním docházím každý týden a čteme vždycky hodinu, hodinu a půl.“ (R32, studentka, dům s byty zvláštního určení).

Další z participantů tráví se seniory individuálně čas spíše jen v případě, kdy s něčím potřebují pomoci, jak uvedl:

„Já jsem se tady dostal do role údržbáře trošku zároveň, protože tady úplně nefunguje údržbář, takže pak jim pomáhám já.“ (R31, student, dům s byty zvláštního určení).

Participantka pracovnice k preferencím seniorů mít spíše individuální aktivity sdělovala, že i to je přirozené, a proto se jim snaží co nejvíce vycházet vstříc širokou nabídkou aktivit, ze kterých si mohou vybrat, a pokud o to nemají zájem, tak participantka dodala:

„Jste samotáři, nevadí. Je tady knihovna i hezká zahrada. Můžete se zavřít v bytě a vylézt, jen když něco potřebujete.“ (R19, pracovnice, komunitní bydlení pro seniory).

Společné aktivity

Mezi nejčastěji zmiňované společné aktivity participantů seniorů bylo vzájemné setkávání se a povídání si. Tuto možnost společného trávení času oceňovala velká část participantů, jak ilustruje citace některých z participantek:

„My se navzájem bavíme, potkáváme se, zakecáme se. Nahoře jsou lavičky, tam ženský sedí a kouří. My jsme hodně společenský a rádi se setkáváme, když teda ostatní mají čas.“ (R11, seniorka, komunitní dům pro seniory).

„Dáme si spolu kávičku, popovídáme si a je nám příjemně.“ (R10, seniorka, komunitní dům pro seniory).

Velká část seniorů také tráví svůj volný čas společnými aktivitami v klubech pro seniory, kde pro seniory pořádají téměř každodenní program. Seniori si nejčastěji vybírají, na které aktivity půjdou, a společně se poté i domlouvají. Kluby pro seniory dle participantů dokáží přizpůsobit program i žádostem samotných seniorů. Participantů vychvalovali aktivity pořádané klubem seniorů, cenili si, že mají možnost takového kulturního a společenského vyžití. Participantky ke společným volnočasovým aktivitám uváděly:

„Tady je udělaný komunitní centrum pro seniory. Trávím tam čas podle toho, co pro nás připraví, ale můžeme si i říct, co chceme a oni nám vyhoví. Chodím tam ráda. Občas se také společně sejdeme na zahradě a povídáme si.“ (R35, seniorka, dům s byty zvláštního určení).

„Chodíme spolu na kafe, popovídáme si sem na zahradu, taky když tu jsou různé aktivity od klubu, tak to společně navštěvujeme, to nás velice baví, ten program, co tu pro nás dělají.“ (R25, seniorka, dům s byty zvláštního určení).

Jedna z participantek k organizovaným společným aktivitám sdělovala, že za ně byla po nastěhování do zařízení velice ráda. Tyto aktivity jí pomohly se zapojením se do komunity, nalezením přátel a vyplněním volného času. Participantka k těmto aktivitám dále dodala:

„Já jsem aktivní člověk, takže jsem si přečetla, co se tady děje a prošla jsem si všechno. Takže jsem si vybrala společné cvičení na židli, tancování, pak přednášky, ty byly zajímavé. Pak se tu objevilo pilates, to jsem vůbec nevěděla, co to je, ale šla jsem se kouknout, to ale bohužel nebylo pro mě. [...] Pak tu máme dramatický kroužek, tam také chodíme.“ (R20, seniorka, komunitní bydlení pro seniory).

Častými společnými aktivitami mimo výše zmíněné bylo také společně tvoření, které zmiňovali téměř všichni participanti. Mezi nejčastější společné tvoření patřilo společné pečení na různé svátky a tvoření dekorací, jak uvedl jeden z participantů:

„Když jsou Vánoce, pečeme dohromady cukroví, na Velikonoce pečeme společně vánočky, mazance, cokoliv. Každý přidá ruce k dílu a poté si to společně sníme.“ (R5, senior, sdílené bydlení pro seniory).

Aktivity, jimž se senioři věnují společně se studenty, byly aktivity, které si senioři velice pochvalovali. Se studenty senioři absolvují různé aktivity – s některými studenty mají senioři společné čtení na pokračování a diskutování nad knihami, s jinými studenty mají senioři spíše pohybové aktivity. Někdy také senioři tráví čas se studenty hraním společenských her, a to zejména při nepříznivém počasí. Ke společným aktivitám se studenty některé z participantek sdělovaly:

„Nejdříve jsme chodili i na procházky, teď trávíme čas spíše tady. Hrajeme třeba pétanque, nebo takové věci. Také deskové hry hrajeme a povídáme si.“ (R38, seniorka, dům s byty zvláštního určení).

„Jeden ze studentů je sportovně založený, tak s ním máme ty sportovní akce, ten druhý je spíše na poezii a na poetické věci, takže záleží, na co má kdo náladu. Já nejčastěji chodím na čtení na pokračování, to je fajnový, někdy si i zazpíváme.“ (R33, seniorka, dům s byty zvláštního určení).

Participant studenti ke společným aktivitám se seniory uváděli, že velice záleží na tom, co seniory baví, a podle toho společné aktivity vymýšlejí a plánují. Jeden z participantů také sděloval, že se u společných aktivit snaží, aby s ním senioři mohli absolvovat aktivity, které by jinak neabsolvovali. Tento participant student seniorům organizuje zejména pohybové aktivity, jelikož je dle něj pohyb důležitý v každém věku. Další z participantek sdělovala, že společné aktivity se seniory tráví zejména v klubu seniorů, kde s organizací společných aktivit pro seniory vypomáhala, tato participantka dále sdělovala, že preferuje spíše individuální aktivity se seniory než ty skupinové. Participant studenti ke společným aktivitám se seniory sdělovali:

„Ze začátku jsem trávila čas v klubu seniorů a na těch vlastně různých akcích, které tam probíhají. Hodně jsem tam vypomáhala a [...] dělala záskok v klubu seniorů, když tam žádná akce nebyla, ale bylo tam potřeba, aby tam někdo se seniory byl. Já jsem ale přišla na to, že v klubu mě to moc nebaví, vlastně nejsem dost ten typ na ty velké skupiny seniorů, takže jsem zůstala jen na těch individuálních návštěvách. Jakoby jeden na jednoho je pro mě příjemnější.“ (R26, studentka, dům s byty zvláštního určení).

„Já se hlavně zaměřuju teda na společné čtení seniorům a potom na nějaké konverzační věci a tak.“ (R32, studentka, dům s byty zvláštního určení).

„Tak já mám ty aktivity ideálně fyzickýho typu, to znamená různě pétanque, nějaký kriket [...] a soustředím se na to, aby se trošku hýbali. Myslím, aby si udržovali ten pohyb. A když je venku hnusně nebo tak, tak jsme nahoře a hrajeme karty, ale i si třeba pinkáme s balónky, [...] prostě obecně ten pohyb. Obecně se snažím tu fyzickou aktivitu do toho zapojit, protože té tady mají senioři málo.“ (R31, student, dům s byty zvláštního určení).

K účasti a zájmu seniorů o pohybové společné aktivity participant student sděloval, že zájem i účast je evidentní. Jsou senioři, kteří tyto fyzické aktivity se studentem navštěvují pravidelně, poté je část seniorů, jejichž účast se různě obměňuje. Participant k tomu dodal:

„Mám takový to jádro, který chodí vždycky, je to, nevím, zhruba šest až devět lidí, ale občas přijde někdo nověj. Takhle, v průměru mám deset lidí na akci. Zkoušel jsem taky jít párkrát na procházku, pár lidí šlo, ale samozřejmě jenom ti aktivnější, kteří se prochází i normálně, [...] takže to zůstalo u těch netradičních sportovních her tady.“ (R31, student, dům s byty zvláštního určení).

Participant pracovníci ke společnému trávení času seniorů dodávali, že je to skvělé, jak společně senioři tráví čas a že se díky tomu necítí být tolik osamělí. Jeden z participantů zmiňoval, že se již senioři tolik nescházejí, jako tomu bylo dříve, jelikož jim chybí někdo, kdo by pro ně ty aktivity pořádal. Participant k tomu doplnil, že ten někdo musí být z řad seniorů, jelikož jde o komunitní bydlení, a tak musí být iniciativa především ze strany seniorů. Někteří senioři se dle participantů také vyloženě společným aktivitám straní, to vnímají participant jako velkou škodu. Participant ke společným aktivitám seniorům sdělovali:

„Ze začátku se senioři scházeli hodně a podnikali společně spousty aktivit. Po dvou až třech letech si už nemají moc co nového sdělit a ten společně strávený čas se snižuje.“ (R16, pracovnice, komunitní dům pro seniory).

„Dřív na začátku, když se poznávali ty první roky, to se scházeli hodně a dělali se takové partičky, ale teď už je to méně. Sejdou se, když venčí pejsky, nebo se sejdou tady nahoře na té terásce, když je takhle teplo, tak si zalezou dozadu do stínu a tam si povídají. Někteří lidé se dokonce opravdu tomu kontaktu strani, žijí si ten svůj život v tom svým bytečku a myslím si, že to je škoda. Je to hodně na nich, jak a co si zorganizují.“ (R17, pracovník, komunitní dům pro seniory).

Jedna z participantek ke společným aktivitám seniorů uváděla, že v rámci mezigeneračního setkávání jsou veškeré akce a aktivity pořádané v jejich zařízení volně přístupné komukoli, kdo o to má zájem. Další z participantek ocenila klub pro seniory, který při jejich zařízení mají. Ocenila zejména rozmanitost zde pořádaných aktivit a to, že veškeré aktivity nabízené klubem pro seniory jsou pro seniory zdarma, nejsou pro ně tedy finanční zátěží a mohou se více společensky zapojovat. Jak uvádějí citace participantek:

„Ty aktivity, které tady pro seniory máme, nejsou jenom pro seniory. Ten koncept je opravdu otevřený všem a snažili jsme se, aby si tam každý našel to své, jak dětem, tak dospělým. Spolupracujeme s mateřskými, základními, ale i vysokými školami. Najdete u nás od cvičení pro batolata, po cvičení na židlích pro seniory.“ (R18, pracovnice, komunitní bydlení pro seniory).

„Mají tady kluby pro seniory, tam si vytvářejí malé skupinky podle zájmů a jak si sednou. Mají třeba šití, pétanque, různé přednášky. Některé aktivity jsou oblíbené a některé méně, ale těch aktivit je tady pro seniory hodně. Taky se jim pořádají jednou za dva měsíce zájezdy a také tu máme dvakrát ročně hudební vystoupení tady na terase. Všechny aktivity tady máme pro seniory zdarma, tím je to pro ně ještě více atraktivní.“ (R28, pracovnice, dům s byty zvláštního určení).

Zapojení studentů

Množství času studentů povinně stráveného společně se seniory se lišilo dle konkrétních zařízení. V některém zařízení měli studenti povinnost strávit se seniory třicet hodin měsíčně, v jiném zařízení to byla jen polovina této časové dotace. V jednom mezigeneračním zařízení neměli mladí danou povinnost kontaktů se seniory žádnou, a tak se v tom zařízení žádná mezigenerační spolupráce neuskutečňovala. Participanti k časové dotaci dále sdělovali, že je za ně takto nastavená v pořádku a nejspíše by ji neměnili, a to ani v případě participantky s vyšším počtem hodin. Participanti také sdělovali, že splnění takto nastavené časové dotace není problém a zvládají tuto povinnost kombinovat i s vlastním životem a studijními povinnostmi. Jak ilustrují citace všech z participantů studentů:

„Vlastně v té dobrovolnický smlouvě, kterou teď mám, tak by to mělo být třicet hodin měsíčně. Počítají se do toho různě i nějaké přípravy, který mám na ty aktivity, to se týkalo hlavně toho klubu seniorů. Teď [...] tomu věnuji pravidelně tak jeden den v týdnu a třeba i odpoledne, plus jednou za čas jsem třeba na nějaké ty akci v klubu seniorů, nebo na nějakým tom výletě. Stabilně mívám úterky na individuální návštěvy.“ (R26, studentka, dům s byty zvláštního určení).

„Já mám vlastně pět hodin měsíčně a přítel má deset hodin, dohromady máme patnáct hodin měsíčně, máme to tahle rozdělené. Druhý student, který je tu sám, má patnáct hodin měsíčně.“ (R32, studentka, dům s byty zvláštního určení).

„Takhle to funguje hezky, těch hodin je v podstatě dost na to, abychom ten kontakt s těmi seniory měli dostatečný, a zároveň dost málo na to, abychom měli i svůj vlastní sociální a studijní život. Takže za mě je ten poměr hodin jako dobře vychytanej. Super je to taky v té komunikaci [...] obecně s tím vedením, že prostě máš tady pět hodin z deseti, tak žádný problém. Prostě nikdo to neřeší, tak si vykážu pět hodin jeden měsíc a druhý měsíc patnáct, nebo pak dvakrát dvanáct a půl. Je to prostě úplně v pohodě, vycházíme si vsříc.“ (R31, student, dům s byty zvláštního určení).

K ověření splnění daného počtu hodin participanti sdělili, že každý měsíc dokládají výkaz hodin strávených se seniory. Do výkazu zapisují konkrétní aktivity a časovou dotaci věnovanou konkrétní aktivitě. Ke kontrole těchto výkazů uváděli, že nějaká probíhá, ale také se staví na vzájemné důvěře a domluvě. Participanti k výkazům doplnili:

„Děláme vždycky výkaz těch hodin, kam si píšeme, co a kdy jsme s nimi strávili. Je tam datum a ta aktivita. Což nám potom schvaluje tady vedoucí pečovatelek a potom nám to ještě podepisuje paní ředitelka [...] a ta to zakládá. Jako nějaká kontrola tam je, ale je to hodně o vzájemné důvěře.“ (R31, student, dům s byty zvláštního určení).

„Ze začátku mi přišlo těch třicet hodin měsíčně docela dost, ale vlastně je to tady nastavený tak jako flexibilně. [...] Ze začátku jsem hrozně úzkostlivě ty hodiny hlídala a třeba jsem měla i přes třicet hodin. Ze začátku jsem [...] každý měsíc posílala výpis, kolik hodin, s kterým klientem jsem strávila, nebo jakou činností a potom už byl ten výpis každý měsíc stejnej, takže už to vedoucí nechal vlastně jakoby paušálně. Mám ten danej rozpis, kterej se vlastně nemění. Vlastně moje činnost tady zůstala vlastně stejná, klienty mám také stále stejné.“ (R26, studentka, dům s byty zvláštního určení).

Jeden z participantů pracovníků k množství času stráveného studenty společně se seniory uvedl, že se snaží, aby každému dobrovolníkovi seděla časová dotace, aby neměl více, nebo naopak méně hodin, než má dané dobrovolnickou smlouvou. Participant k tomuto uvedl:

„Vždycky se snažím, aby to na každého dobrovolníka vycházelo zhruba třicet hodin měsíčně, takže to je tak zhruba čtyři až pět klientů týdně po několika hodinách. Studenti pak musí vykazovat, kam chodí a co společně dělají.“ (R27, pracovník, dům s byty zvláštního určení).

Participantí senioři nejčastěji k časové dotaci, kterou se studenty mají, sdělovali, že se studenty tráví čas jednou týdně. Participantí mají také přehled o tom, jaká je povinná časová dotace studentů se seniory trávit čas. Jedna z participantek sdělila:

„Vidáme se jednou týdně. Oni mají ve smlouvě se nám věnovat, ale když mají prázdniny nebo zkouškové období, tak to tak nelze, ale jinak mají asi deset až patnáct hodin za měsíc, které s námi tráví.“ (R38, seniorka, dům s byty zvláštního určení).

Role personálu

Participantí senioři největší roli personálu vnímali zejména z hlediska podpory a pomoci, kterou seniorům poskytovali. Senioři oceňovali, že si na ně personál najde vždy čas a pomůže jim vyřešit vše, co je trápí. Také oceňovali nápomocnost personálu, když potřebují něco vyřídit. Jak uvádí citace některých z participantů:

„Když potřebujeme nějaký úřední záležitosti třeba e-mailem, protože ten nemáme, my máme jen obyčejné mobily většinou tady, my nejsme tak pokrokový, tak nám hned pomůžou. Velice dobře se tu o nás starají, jsou nápomocný. Ony jsou všechny ty holky příjemný, [...] všechno s námi řeší v klidu.“ (R4, senior, sdílené bydlení pro seniory).

„Všechny pracovnice jsou tady výborný, jedinečný, nemůžu říct nic. Já mám dojem, že děvčata se o nás starají dobře a dělají co můžou. Opravdu, když jsme jeli na výlet, tak se krásně staraly o paní na vozíčku, aby si to také užila. Jsem s nimi moc spokojená a fandím jim.“ (R20, seniorka, komunitní bydlení pro seniory).

Roli personálu v zapojování seniorů do společných aktivit participantí vnímali velice kladně. Dle participantů seniorů je personál ve většině případů velice aktivní v plánování společných aktivit a programů pro seniory. Senioři oceňují jejich zapálení a snahu seniory zapojovat do komunity. Jedna z participantek k tomu sdělila:

„Vedoucí pracovník klubu toho pro nás dělá fakt hodně, dělá programy a vše naplánuje, my pak jenom přijdeme a bavíme se. Náš pracovník je fakt dobrý, je obětavý.“ (R22, seniorka, dům s byty zvláštního určení).

Jeden z participantů sdělil, že mu personál nabídl zapojení do společenských akcí a pomoc se začleněním do komunity seniorů v jejich zařízení, on se svou ženou to však odmítli. Tento krok personálu však participant oceňoval a také oceňoval, že jejich přání respektovali a nesnažili se dělat něco, co by jim bylo nepříjemné. Participant také ocenil roli personálu v životně náročných situacích, konkrétně po úmrtí jeho ženy, kdy mu nabízeli pomoc a pravidelně na něj dohlíželi a kontrolovali, zda je vše v pořádku. Participant k tomu uvedl:

„Hned na samém počátku se nás ptali, jestli chceme, aby nás tady popularizovali, nebo ne. My jsme řekli, [...] že ne, nějaký kontakty jsme si udělali, ale máme jich naštěstí málo. Zaměstnanci jsou tady celkově velice pomocný. Když mi umřela manželka, tak kolem mě chodili, přišla i jedna ta zaměstnankyně, která má na starosti psychologický věci, koukala, jestli něco nepotřebuji. Tohle to uměj udělat přesně, takže vím, že by se postarali, kdyby něco.“ (R21, senior, komunitní bydlení pro seniory).

Participantka studentka k roli personálu při navazování spolupráce se seniory vyzdvihla jejich nápomocnost. Studentka ocenila roli personálu při pomoci s nakontaktováním seniorů, kteří by měli zájem, a se zprostředkováním vzájemné spolupráce mezi studentkou a seniory. Studentka také oceňovala, že se personál zajímal o to, jak se jí nejen v začátcích, ale i v průběhu spolupráce se seniory daří, a zda není něco, co by pro ni byl problém anebo zátěž. V případě problémů participantka ocenila, že personál vše směřoval k sobě a řešil obtíže za ní. Participantka oceňovala vstřícnost personálu a rychlé jednání. Participantka k roli personálu dále sdělila:

„Hned na začátku mě vedoucí navázal na pár seniorů, asi tak čtyři nebo pět, kteří projevíli zájem, že by chtěli se mnou trávit jejich volný čas a plus tedy ještě v tom byli seniori, kteří trávili čas s dobrovolnicí, která tady byla přede mnou. Někdy tady na baráku naznali, že by bylo fajn, kdybych k někomu docházela, tak to vedoucí zkusil zprostředkovat. Na začátku jsme měli s vedoucím asi hodinku jako povídání, kde teda nás instruoval, co jo a co ne. Ze začátku jsme taky byli hodně v telefonním kontaktu, volal, jestli je všechno v pohodě a jestli nepotřebuji s něčím pomoci. Víím, že kdyby se kdykoliv cokoliv dělo, můžu se na ně obrátit. Oni říkaj, cokoliv je nepříjemný, házejte to na nás, vytvářej takovej trošku jako filtr, [...] fakt se snaží, aby bylo všechno

v pohodě. Určitě je to práce tady sociálních pracovníků a vedoucího, který se tomu extrémně věnuje, aby tady takovýto komunitní soužití fungovalo.“ (R26, studentka, dům s byty zvláštního určení).

Participant pracovníci vnímali svoji roli zejména při organizaci aktivit pro seniory a případně i jako podporu studentům. Pracovníci ke své roli sdělovali, že se snaží, aby komunitní žití seniorů fungovalo a pro to, aby fungovalo, se snaží pro seniory pořádat různé aktivity a společenské akce, aby pro seniory vytvořili prostor, kde se mohou více seznamovat a sbližovat. Jak uvádí citace některých z participantek:

„Já se pak snažila dělat různé aktivity, kvízy a společenské akce, aby se senioři trochu sjednotili, protože někdo je komunikativní a někdo není, tak aby nebyli zavřeni na pokoji a socializovali se. Myslím si, že se mi to povedlo. Jezdili jsme i na společné výlety.“ (R6, pracovnice, sdílené bydlení pro seniory).

„Já mám na starosti kulturní služby pro seniory i veřejnost, to znamená, že tady zařizuji sportovní kurzy, cvičení jógy, pilates, nějaký jakoby rehabilitační cvičení, potom jazykové kurzy, přednášky, v divadle pořádáme koncerty, divadelní představení, různé literární přednášky a promítání filmů.“ (R19, pracovnice, komunitní bydlení pro seniory).

„Naše pečovatelská služba zřizuje kluby seniorů, který mám na starosti. [...] tam se ti studenti také angažují a pomáhají třeba s přípravou projektových dnů, také děláme letní oslavy a tematické karnevaly.“ (R27, pracovník, dům s byty zvláštního určení).

Ke své roli pracovníka v podpoře studentů jeden z participantů sděloval, že se snaží studentům pomáhat zprostředkovávat kontakty se seniory a vzájemně je na sebe navazovat. Také svou roli vnímá v tom, že v případě, že se něco děje, nebo je nějaký problém, tak studenta podpoří a nabídne mu pomoc. Pracovník sděloval, že se snaží být se studenty v pravidelném kontaktu a ověřovat, jestli je vše v pořádku a vzájemná spolupráce probíhá tak, jak má. Pracovník také ve své roli pomáhá studentům s navrhováním individuálních aktivit. Jak jeden z participantů sdělil:

„Pomáháme studentům s vymýšlením hlavně individuálních aktivit [...]. Individuální aktivity jsou zásadnější z hlediska spolupráce se studenty, jelikož spoustu lidí, kteří nechodí do klubu seniorů, kteří prostě nějakým způsobem nevyžadují tu velkou společnost a takovou tu juchací zábavu, tak mají rádi spíš takovou tu intelektuální, takovou tu individuální kompenzaci volného času, tak k těm chodí studenti a my jim s tím pomáháme.“ (R27, pracovník, dům s byty zvláštního určení).

Někteří participanti pracovníci sdělovali, že pro seniory žádné aktivity neorganizují. Pracovníci dávají důraz na to, že se jedná o komunitní bydlení pro seniory, a tak by veškerá aktivita měla vycházet od nich samotných, jak uvádí jedna z participantek:

„Že bychom s nimi nějak pracovali, nebo jim něco organizovali, tak to ne. Oni si to organizují sami, když něco chtějí. My jim to můžeme nabídnout, nebo pomoci něco zařídit, když oni řeknou, že by o to měli zájem. [...] Je to o tom, že ti seniori drží při sobě a iniciativa musí vždycky vzejít od nich.“ (R15, pracovnice, komunitní dům pro seniory).

3.7.5 Hodnocení bydlení

Tato kapitola je zaměřená na hodnocení inovativních forem bydlení participanty. V rámci této kapitoly jsem odpovědi participantů rozčlenila do dvou tematických celků, konkrétně na pozitiva a negativa inovativního bydlení pro seniory. Kategorie pozitiv dále člením na vztahy mezi obyvateli, zmírňování osamělosti seniorů a na spokojenost obyvatel.

3.7.5.1 Pozitiva bydlení

Všichni participanti seniori ve shodě jako největší pozitivum sdělili to, že nejsou sami a že mají okolo sebe společnost. Toto pozitivum seniori uváděli také v souvislosti s pocity osamění, které díky společnosti dalších seniorů participanti neprožívají. Jak uvedli někteří z participantů:

„Pro mě je pozitivum, že tu člověk není nikdy sám, vždycky má okolo sebe lidi. Když chci, vyjdu z pokoje a mám si s kým popovídat, nebo na někoho ťuknu a jdeme se třeba projít.“ (R2, seniorka, sdílené bydlení pro seniory).

„Vždycky je tady s kým si popovídat, zajdeme spolu na zahradu, dáme si kávičko a nejsme sami. Samoty jsem se obávala, ale tady nic takového není, nejsem tu sama. I rodina za mnou chodí.“ (R23, seniorka, dům s byty zvláštního určení).

Klid a komunitnost bylo další vnímané pozitivum participanty seniory i studenty. Participanti uváděli, že jako velké pozitivum vnímají ticho a klid, které jejich bydlení poskytuje. Participantky studentky spatřovaly pozitivum v tom, že se mezi sebou všichni navzájem znají, a když se potkají na chodbě, tak si společně popovídají. Studentky oceňovali komunitnost bydlení s ohledem na skutečnost, že se tam cítí být přijímané a součástí. Jak poukazují citace některých z participantek: *„Není tady takový hluk, jako by byl třeba v paneláku, tady je ticho a klid. V sobotu a v neděli je to tu jako na vesnici, tady se nikde nic nehne, fakt je tu klid.“*

(R9, seniorka, komunitní dům pro seniory). Další z participantek uvedla: „*Je to tu klidné a hezké bydlení. Nikdo nás tu neruší a dobře se mi tu žije.*“ (R13, seniorka, komunitní dům pro seniory).

„Je tu klid, zároveň je to tu hezky sousedský. Člověk potkává lidi, zastaví se s nimi, popovídá si. Je to příjemný. Fakt každý den někoho potkám a jakoby cítím, že tady jsou nějaký vztahy, že jsou rádi, že jsme tady, a tak to mi přijde jako hodně fajn. Že to není jako vlastně třeba ve většině domů, že se člověk jako pomalu ani nezná se svými sousedy, tak to tady nejde. Tady to je nemožný se neznat, tady prostě jdete po chodbě a vždycky někoho potkáte. Je to fajn v tomto i pro ty seniory, že se tu člověk necítí úplně sám.“ (R32, studentka, dům s byty zvláštního určení).

Dalším velkým pozitivem, které participanti senioři sdělovali, byli studenti, kteří s nimi v domě žili a trávili s nimi společně čas. Senioři spatřovali velké pozitivum v tom, že se mezi nimi pohybuje i mladá generace, se kterou mohou společně diskutovat a získávat nové pohledy na svět. Jako pozitivum senioři také uváděli fakt, že když jsou mezi nimi i mladí lidé, necítí se být tolik vyčlenění ze společnosti jen mezi staré, jak uvedly některé z participantek:

„Ti studenti tady jsou úžasní. Je skvělé trávit čas s mladými, protože oni, jak jsou mladí, mají trochu jiné pohledy na život a je skvělé s nimi debatovat o různých věcech. Rádi diskutujeme o politice a o dění v celém světě. Taky třeba o technice, oni jsou úplně jinde než my a je zajímavé o tom debatovat. Společně s jedním studentem děláme třeba lívance, on je má úžasný. No jsem s nimi velice spokojená. Člověka přítomnost těch mladých úplně pohladí na duši. Je to prostě skvělé, že tu s námi žijí i mladí, člověk si pak nepřipadá tak vyčleněný.“ (R24, seniorka, dům s byty zvláštního určení).

„Je to milé. Člověk nepotkává jen staré, ale taky mladé, je to takové přirozenější. Člověk se s nimi zasměje, hezky si popovídáme a dozvíme se nové informace ze současnosti. Když něco potřebujeme, tak se máme na koho obrátit, oni jsou ochotní a nápomocní. Ti studenti jsou takové zpestření našich dní. Je to dobrý nápad.“ (R34, seniorka, dům s byty zvláštního určení).

Dalším pozitivem, které participanti studenti sdělovali je vzájemná vstřícnost, jak uvedl jeden z participantů: „*Co je tady určitě super, že vždycky si tady vyjdeme navzájem vstříc, jak s vedením, tak s personálem, tak i se seniory.*“ (R31, student, dům s byty zvláštního určení).

Dalším pozitivem vnímaným participanty pracovníky byli studenti žijící v domě společně se seniory. Pracovníci v tom spatřovali pozitivum zejména proto, že na seniorech vnímali změnu

v chování, i množství energie, které se studenty přišlo. Dle participantů studenti vnesli do každodennosti seniorů život a společnost. Zároveň participanti sdělovali pozitivum v tom, že senioři mají někoho dalšího mezi sebou, na koho se mohou v rámci mezí obrátit, když se cítí osamělí, jak uvádí citace některých z participantů:

„Pozitivum určitě je, že ti senioři jsou díky těm studentům takový živější, otevřenější, jsou pro každou srandu najednou. Jo, je to takový, že už nesedí jenom doma a nekoukají na tu televizi, nebo z okna, ale opravdu se víc účastní veškerých těch aktivit. Senioři jsou aktivnější, předtím to bylo takový tichý, uzavřený a teď prostě ten dům žije. Mně se to hrozně líbí, ti mladí to tu opravdu rozzáří tady ty seniory.“ (R29, pracovnice, dům s byty zvláštního určení).

„Je to úplně úžasný, když vidím, jak ty stařenky mluví s takovým jasem v očích tady o našem studentovi, co s nimi všechno jakoby dělá. Přijde mi, že to tady jakoby rozbije trošku takovou tu ponurost.“ (R30, pracovnice, dům s byty zvláštního určení).

Vztahy mezi obyvateli

Téměř všichni participanti senioři uváděli velice dobré vztahy, které mezi sebou mají. Nejvíce participanti oceňovali, že si mají s kým popovídat, že nejsou sami a že společně mohou trávit čas různými aktivitami. Participantky seniorky nejčastěji uváděly, že si společně povídají nad kávou, případně navštěvují různé volnočasové aktivity. Mezi seniory se vytvořily blízké vztahy, kterých si participant cení. Jak dokládají citace některých z participantek:

„Mám tady kamarádky, tak se vždycky sejdeme a popovídáme si nad kávou, taky se vzájemně kontrolujeme, jestli jsme v pořádku. My jsme tady před lety založily klub – Spolek upadlejších holek, protože všechny jsme po nějakém úrazu. Když pak jsou Vánoce, nebo Silvestr, tak spolu trávíme čas.“ (R24, seniorka, dům s byty zvláštního určení).

„Jsem se tady seznámila na tvoření vánočních věnců s dalšími seniorkami a začaly jsme se více bavit. Chodíme spolu na procházky a na nákupy. Společně si držíme tento kolektiv.“ (R20, seniorka, komunitní bydlení pro seniory).

V souvislosti dobrými vzájemnými vztahy mezi seniory participanti uváděli jako zásadní sousedskou výpomoc, k té jedna z participantek uvedla:

„Pomáháme si, když je potřeba. Střídáme se i ve vaření, je to tak jednodušší.“ (R2, seniorka, sdílené bydlení pro seniory).

I neshody mezi seniory bylo jedním z témat, které v rámci vztahů mezi obyvateli participanti zmiňovali. Nejčastěji však participanti senioři zmiňovali vzájemné neshody v kontextu toho, že mezi obyvateli k neshodám často nedochází, a pokud už nějaká neshoda nastane, tak ji jsou společně schopni velice rychle vyřešit. Jedna z respondentek k neshodám uváděla, že jí vadí, jak se někteří senioři chovají negativně, a je jí to nepříjemné, avšak přímé neshody participantka negovala. Citace některých z participantek k neshodám uvádí:

„Vycházíme spolu moc dobře, někdy se neshodneme, ale to se hned vyřeší. Vždy se na všem domluvíme, ani v koupání se nehádáme, neděláme si naschvály a pomáháme si.“ (R1, seniorka, sdílené bydlení pro seniory).

„Jediné, co mi vadí, že v tom stáří jsou lidi, nebo se stávají, nespolečenský. To zřejmě nese věk. A ta sopečnost. Někteří lidé se vybíjejí na ostatní, že sami už nemůžou, a to je špatně. To ale člověk nezmění.“ (R24, seniorka, dům s byty zvláštního určení).

K neshodám mezi seniory se vyjadřovali i participanti pracovníci. Ti sdělovali, že občas dojde k neshodám mezi seniory a pracovníci jsou poté často ti, kteří tyto spory mezi seniory řeší. Pracovníci uváděli, že mimo neshod dochází také ke vzniku velkých přátelství mezi seniory. Na neshody, ale také na vznik přátelství mezi seniory poukazuje citace některých z participantek:

„Občas jsme narazili na problémy v komunikaci klientů. Komunikační potyčky, to byl problém v jednom bytě a vyřešilo se to, že pán z bytu odešel někam jinam.“ (R6, pracovnice, sdílené bydlení pro seniory).

„Můžete tady narazit na dobrý sousedy, ale i ty špatný. Vytvořila se tady velká přátelství. Samozřejmě ale není všechno růžové. Jsou tady často i rozepře mezi sousedy, mezi seniory. Je to o těch lidech, kteří to prostředí spoluvytvářejí, a tam je pořád potřeba s nimi na tom pracovat.“ (R19, pracovnice, komunitní bydlení pro seniory).

Zmírňování osamělosti seniorů

Většina participantů seniorů sdělovala, že se necítí být osamělí, jelikož okolo sebe mají neustále společnost dalších seniorů. Participanti sdělovali, že se mezi sebou vzájemně setkávají a povídají si společně. Participanti také uváděli, že se ani osamělí cítit nemohou, když žijí s vědomím, že hned za dveřmi mají někoho, kdo jim je určitým způsobem blízký, jak ilustrují citace některých z participantů:

„Já se necítím sama, ani osamělá. Tady mám taky kamarádky, tak si pokecáme, jak se máme, co je kde nového a je nám fajn.“ (R22, seniorka, dům s byty zvláštního určení).

„Nejsem osamělý, když potřebuju, jdu ven z pokoje a popovídáme si. Vždycky je tu prostě někdo, s kým si můžu popovídat.“ (R5, senior, sdílené bydlení pro seniory).

Dvě z participantek osamělost potvrzovaly, a to z důvodů špatného sluchu u jedné z nich. Tato participantka sdělovala omezení v komunikaci, které komplikují její setkávání s většími skupinami seniorů. Druhá participantka uvedla, že její osamělost je dána věkem, avšak dodala, že ne vždy se cítí osamělá, jelikož ráda chodí také mezi lidi a ráda se setkává i se studentkou, která za ni dochází. Participantky k tomu dále sdělily:

„Každý se v tomhle věku musí cítit osamělý, každý. Ale ne, myslím, že se musím vyrovnat sama se sebou, což není tak dramatický. Člověk, jak stárne, tak už nemá takovou potřebu intenzivních vztahů.“ (R23, seniorka, dům s byty zvláštního určení).

„Občas se cítím sama, chtěla bych, abychom si společně více sedli a povídali si. Když ale já blbě slyším, tak je to pak těžký si s někým povídat.“ (R13, seniorka, komunitní dům pro seniory).

Participantka pracovnice k osamělosti seniorů uvedla, že i přes to, že někteří senioři si nepřejí být v kontaktu s dalšími lidmi, v komunitním bydlení svým způsobem nikdy nejsou sami a v případě, že mají zájem se zapojit, mohou se zapojit kdykoliv. Také uvedla, že senioři nejsou nikdy sami ani po stránce dohledu. Pro případ, že by nastala nějaká zdravotní komplikace, je v domě vždy nějaký personál. Participantka k tomuto sdělovala:

„Vlastně nezůstanou nikdy sami, i když si to přejou, bejt sami, nikdy nejsou sami, pořád tady okolo nich někdo je a mají nad sebou i nějaký dozor, kdyby se jim něco stalo.“ (R19, pracovnice, komunitní bydlení pro seniory).

Spokojenost obyvatel

Všichni participanté senioři vyjadřovali svou spokojenost se svým současným bydlením. Participanté sdělovali svou vděčnost za to, že žijí tam, kde žijí, jak potvrzují citace některých z participantů:

„Jsem tu spokojený a jsem za tu možnost zde žít rád.“ (R3, senior, sdílené bydlení pro seniory).

„Je to tu fajn, jsem tu spokojená a jsem ráda, že tu můžu být. Máme to tu moc příjemné bydlení.“ (R11, seniorka, komunitní dům pro seniory).

Participantů také sdělovali, že se v jejich současném bydlení cítí být doma a rádi by v jejich současném bydlení setrvali, co nejdéle to bude možné. Některé z účastnic k tomu řekly:

„Jsem spokojená hodně, je to tu skvělý, je to můj domov, kde nejsem nikdy sama. Chtěla bych tu zůstat co nejdéle, cítím se tu dobře.“ (R2, seniorka, sdílené bydlení pro seniory).

„Takže jak říkám, už jsem tady skoro jako doma, doma to sice není, to bylo jinde, ale tady se cítím také bezpečně a jsem tu spokojená.“ (R20, seniorka, komunitní bydlení pro seniory).

Participantů senioři také vyjadřovali svou spokojenost se studenty, kteří s nimi bydlí. Participantů dále sdělovali svou spokojenost s tím, jak mezi seniory studenti zapadli a jakou energii mezi ně mladá generace vnáší, jak ukazují citace některých z účastnic:

„Jsem tu spokojená, je příjemné tu mít mladé okolo sebe. Člověk omládne a cítí se, že ještě není na odpis.“ (R25, seniorka, dům s byty zvláštního určení).

„My jsme s nimi spokojeni, oni jsou tak ochotný a milý, není tu tak smutno.“ (R33, seniorka, dům s byty zvláštního určení).

Participantů studenti ke své spokojenosti s bydlením mezi seniory sdělovali, že se jim se seniory dobře žije a jsou velice spokojeni. Studentů sdělovali, že se seniory nikdy nevznikl konflikt, který by jim zneprjemňoval bydlení. Participantů také uváděli, že se v jejich bydlení mezi seniory cítí bezpečně, jak uvádí participantů studenti:

„Jsem tady fakt spokojená, žije se mi tady moc fajn. Neměla jsem tu se seniory žádný problémy, takže super. Dohodli jsme se ještě, že tady budu moct ještě zůstat, je to ukázka toho, že se mi tady dobře žije.“ (R26, studentka, dům s byty zvláštního určení).

„Jsem tady rád, je to tu všechno fajn.“ (R31, student, dům zvláštního určení).

„Jsem tu spokojená, líbí se mi tady. Cítím se tu bezpečně.“ (R32, studentka, dům s byty zvláštního určení).

Participantů pracovníci ke spokojenosti seniorů s jejich bydlením uváděli, že vnímají, že jsou senioři spokojeni. Senioři také personálu verbalizují svou vděčnost za to, že tam mohou žít. Některé z účastnic k tomu sdělily:

„Ty senioři jsou rádi, že tu bydlí. Jasně, najdou se tu i kverulanti, ale většina z nich je opravdu šťastná, že můžou být tady.“ (R17, pracovník, komunitní dům pro seniory).

„Na těch seniorech je vidět, že jsou tu spokojeni a že si váží toho, že tu můžou být.“
(R6, pracovnice, sdílené bydlení pro seniory).

3.7.5.2 Negativa inovativního bydlení

Negativní hodnocení obecně spíše nezaznívala, a to ani od jedné z dotazovaných cílových skupin. Senioři i studenti se při dotazu na negativa často vyjadřovali podobným způsobem jako tato participantka seniorka: *„Negativa vůbec ne, žádný nejsou, nic bych zde neměnila.“* (R35, seniorka, dům zvláštního určení) nebo tato participantka studentka: *„No já nevím, asi žádný negativum tady nevidím.“* (R32, studentka, dům s byty zvláštního určení). Pokud byla nějaká negativa zmiňována, netýkala se samotného konceptu inovativního bydlení, poskytovaných služeb a jeho personálu. Zúčastnění spíše zmiňovali nebezpečí nutnosti stěhování, pokud by došlo ke zhoršení zdravotního stavu, finanční náročnost bydlení, nevyhovující kapacita zařízení, jak ve smyslu vybavení prostor, tak počtu bytů pro studenty:

„Negativum tady je asi to, že zde člověk nemůže při větším zhoršení zdraví dožít a musí se přestěhovat jinam.“ (R12, seniorka, komunitní dům pro seniory).

„Je to tu velice drahé, všechno se tu platí. Já si to dovolit mohu, ale pro mnoho lidí to je nedostupné bydlení, což je škoda.“ (R21, senior, komunitní bydlení pro seniory).

„Tady je klubovna, ale není tam voda ani záchod, tak tam nikdo nechodí. Úplně zbytečná místnost. Jiná místnost pro společné setkávání tady není.“ (R28, pracovnice, dům s byty zvláštního určení).

„Negativum asi úplně nemám. Možná jako kdyby se těch bytů pro studenty uvolnilo více a bylo tu těch studentů více, bylo by to lepší.“ (R27, pracovník, dům s byty zvláštního určení).

Někteří participanti senioři také spatřovali negativum v umístění bydlení a s tím spojený hluk a nepořádek. To se však týkalo jen jednoho ze zúčastněných zařízení. Obyvatelé ostatních do vzorku zařazených zařízení si pochvalovali klidnou lokalitu. Participanti stěžující si na hluk sdělovali, že umístění jejich bydlení je na jednu stranu velice výhodné, jelikož žijí přímo v centru města a všude to mají kousek, na druhou stranu to s sebou nese určitá negativa, jakými jsou hluk od pouličních umělců přes den a z restaurací a barů v noci. S tím spojené negativum je nepořádek, který lidé dělají před domem a ve vestibulu, zároveň nízkoprahové služby poskytované v přízemí domů zvyšují nekomfort participantů seniorů, jak dokládají citace některých z participantů:

„Kdo jde kolem našeho baráku. Chce jít na záchod, tak chodí k nám do vestibulu, tam do takové chodby pod zvonkem. Jim je to jedno. Také hluk z ulice. To, co pořádá město, to je v pořádku, [...] ale ti pouliční muzikanti, to by člověk zastřelil. A večer hospody, všude se řve a nikdo nedodrží noční klid.“ (R1, seniorka, sdílené bydlení pro seniory).

„Pro mě je negativum prostředí, drogově závislý, opilci, všude jsou výkaly a injekční stříkačky. Ten dům stojí na náměstí a je tu hodně velký hluk, ve dne v noci. To ale není to samotné bydlení, to je tou lokalitou, která je ale také i výhodná, že je to všude kousek.“ (R3, senior, sdílené bydlení pro seniory).

3.7.6 Vnímané přínosy a úskalí inovativních forem bydlení pro seniory

V této kapitole se zaměřuji na přínosy a úskalí inovativních forem bydlení, tak jak je vnímají účastníci. V kontrastu k pozitivům, která v předchozí kapitole používám pro jejich obecnou kladnou kvalitu, v této kapitole používám termín přínosy jako konkrétní zlepšení, která pozitivně ovlivňují kvalitu života a mají pro člověka užitek nebo hodnotu. Termínem úskalí v rámci této podkapitoly chápu takové oblasti, které mohou představovat reálné problémy či výzvy. Tato kapitola je rozčleněná do čtyř tematických celků. První kategorií jsou přínosy pro seniory. Druhá kategorie se nazývá úskalí a výzvy pro seniory. Třetí kategorií jsou přínosy pro studenty. Poslední kategorií jsou úskalí a výzvy pro studenty.

3.7.6.1 Přínosy pro seniory

Téměř polovina účastníků seniorů vnímala největší přínos ve finanční dostupnosti bydlení a poskytovaných služeb. Seniori v tom vnímali přínos zejména proto, že nižší náklady na bydlení jim umožní žít bez strádání a obav, že nebudou mít na živobytí, jak uvádí někteří z účastníků:

„Šetřit se musí a tohle mi umožní vyjít dobře s penězi, jelikož to není drahý a člověk pak nemusí strádat. Nás důchodců přibývá a situace se bude muset řešit, bydlení je málo, je to drahý a zdražovat se bude pořádek. Za mě je řešení tady toto.“ (R1, seniorka, sdílené bydlení pro seniory).

„Určitě je bezva, že to není tak drahý, že je to dostupný a člověk může i na stáří nějak kvalitně žít. Je to moc hezké bydlení za velice přijatelné peníze.“ (R8, seniorka, komunitní dům pro seniory).

Vzájemná pomoc je další vnímaný přínos uváděný participanty seniory. Senioři vnímali vzájemnou sousedskou pomoc jako veliký přínos, jelikož v případě, že jsou indisponováni zhoršeným zdravotním stavem či nemocí, mají se na koho obrátit a dotyčný nebo dotyčná jim pomůže. Vědí, že na nic nezůstanou nikdy sami. Někteří z participantů k tomu sdělili:

„Tady je bezvadné bydlení, tady je to úplně ideální pro nás. Je to pro nás výhodné, že jsme si tu všichni blízko. Když byl Covid, tak jsme si tu všichni navzájem pomáhali. Anebo když někdo onemocní, tak se o něj taky postaráme, pomůžeme si, nejsme si lhostejní. Kdybychom bydleli samostatně, tak to není ono, člověk nemá na stáří bydlet sám. My jsme tady skoro taková rodina, možná to je ještě lepší než rodina.“ (R4, senior, sdílené bydlení pro seniory).

„Vzájemně si tu pomáháme a jsme si oporou. Člověk tu není sám, má se na koho obrátit, když něco potřebuje a když se cítí sám, tak si má s kým popovídat.“ (R11, seniorka, komunitní dům pro seniory).

Participantí senioři vnímali jako přínos také bezbariérovost bydlení, jelikož to jim umožňuje samostatnost v péči o sebe a svou domácnost, jak ilustrují citace některých z participantů:

„Já jsem nechtěla do důchodáku, chtěla jsem být nadále samostatná, a to mi pomohlo, že to tu je uzpůsobený pro důchodce. Díky tomu, že to je bezbariérový, tak se tu cítím více bezpečně a zvládnou sama více věcí.“ (R12, seniorka, komunitní dům pro seniory).

„To, že můžu být tady, mi umožňuje být soběstačná, jelikož tady nemám žádné překážky, které jsem doma musela zdolávat.“ (R25, seniorka, dům s byty zvláštního určení).

Jedním z přínosů pro seniory, pohledem participantů pracovníků, je aktivní stáří, které je v těchto formách bydlení pro seniory podporováno společným setkáváním a aktivitami. Jak ukazuje citace jednoho z participantů:

„Setkává se zde několik komunit, v těch klubech seniorů máme hodně aktivit, které můžou senioři navštěvovat a navštěvují, takže nesedí doma. Já si myslím, že ti senioři tady ožívají, mají zde možnost stárnout aktivně, a to je pro ně velký obohacení tady.“ (R27, pracovník, dům s byty zvláštního určení).

„Ti senioři tady mají opravdu jako možnost být aktivní, když chtějí. Mají tady velký výběr aktivit, ze kterých si vybere každý. To prostředí tady je vytvořené tak, aby se mohli setkávat a být aktivní i v těch kontaktech.“ (R19, pracovnice, komunitní bydlení pro seniory).

Dalším vnímaným přínosem dle participantů pracovníků je bezbariérové prostředí, které seniorům umožňuje soběstačnost, zároveň také volný a bezpečný pohyb, jak uvedly některé z participantek:

„Je to vytvořené tak, aby ti senioři mohli být soběstační a nezávislí. Můžete bydlet ve své bytové jednotce, kde za standardních podmínek byste museli mít dvacet čtyři hodin asistenta, a v tomhle případě tam můžete bydlet sám, můžete tam mít jakoukoliv návštěvu a můžete si dělat věci podle sebe.“ (R18, pracovnice, komunitní bydlení pro seniory).

„Myslím si, že to tady máme pro ty seniory všechno dobře vymyšlený, je to tu bezbariérový, takže jsou plně samostatní a mají zde dostupné vše, co potřebují.“ (R15, pracovnice, komunitní dům pro seniory).

Dle participantů pracovníků je finanční dostupnost rovněž přínosem pro seniory. Senioři si mohou dovolit zaplatit bydlení, které se tak pro ně stává dostupné, a zároveň to pro ně není příliš velká finanční zátěž, jak uvedl jeden z participantů:

„I ta ekonomická stránka toho bydlení tady je pro ty seniory velice dobrá, tady bydlí za slušné peníze. Protože kdyby měli za takový byt platit někde na sídlišti, tak by platili mnohonásobně více. Pro hodně z nich je ta ekonomická stránka hodně důležitá, že nemusí platit tolik a mají z čeho vyžít. Je to lepší, než kdyby se někde stresovali, jestli budou mít na nájem.“ (R17, pracovník, komunitní dům pro seniory).

Dalším z vnímaných přínosů pro seniory je, že si senioři navzájem pomáhají, a všímají si, když se něco okolo nich děje. Senioři se vzájemně hlídají, kdyby se někomu něco stalo, díky tomuto aspektu se k dotyčnému nebo dotyčné dostane pomoc včas, jak uvádí jedna z participantek:

„Senioři ví, že někde za zdí je někdo, kdo jim v případě potřeby pomůže, vzájemně si tady vypomáhají a jsou k sobě a svému okolí všímavý. Naposledy si lidé všimli, že se kouří z okna, paní nechala něco na sporáku, a díky nim se včas zasáhlo a nic se nestalo.“ (R16, pracovnice, komunitní dům pro seniory).

Další z participantek k tomuto přínosu dodala: „Společně si uvaří, dojdou si vzájemně nakoupit, pomůžou si.“ (R6, pracovnice, sdílené bydlení pro seniory).

Obohacení jinou generací je přínos, který sdělovali participanté pracovníci inovativních forem bydlení pro seniory, v případech soužití více generací. Tento přínos umožňuje seniorům cítit se nadále součástí okolního světa a pomáhá jim orientovat se ve věcech, které jsou pro jejich

generaci těžko uchopitelné. Zároveň je více generací pod jednou střechou přirozené a senioři se díky tomu cítí lépe, jak poukazují citace některých z participantek:

„Mně to přijde naprosto úžasné, jak pro seniory, tak i pro ty studenty. Trošku to kopíruje, že jo, přirozené prostředí, kde v domě jsou různé generace, paní pečovatelky jsou ve středním věku, jsou tady ti mladí studenti a senioři, je to takové přirozené a vzájemně se mohou obohacovat o své vidění světa. Seniorům to dodává energii a chuť žít, když to tady vidíte, jak spolu mluví a tráví spolu ten čas.“ (R30, pracovnice, dům s byty zvláštního určení).

„Ty generace se vzájemně mohou obohacovat, je to pro obě strany přínosné, protože mohou získávat jiný pohled na svět, než je jen ten jejich.“ (R29, pracovnice, dům s byty zvláštního určení)

3.7.6.2 Úskalí a výzvy pro seniory

Úskalím zmiňovaným nižším počtem seniorů byla skutečnost, že si všechny společné aktivity musí organizovat sami, že není nikdo, kdo by seniorům společný program vytvářel. Participanté zmiňovali, že dříve mezi nimi byli senioři, kteří byli aktivní a celou jejich komunitu někam směřovali a organizovali společné aktivity, nyní již bohužel mezi nimi nežijí a tento komunitní aspekt upadá, jak dokládají citace některých z participantek:

„Někdy je pro nás těžké vyvíjet aktivitu, abychom společně mohli něco podniknout. Někdy by bylo lepší, kdyby to třeba někdo organizoval, ale není kdo.“ (R9, seniorka, komunitní dům pro seniory).

„Je pro nás náročné, že musí vycházet iniciativa jen od nás, to se pak nikdo z nás nenajde, kdo něco zorganizuje.“ (R11, seniorka, komunitní dům pro seniory).

Jedna z participantek pracovnic sdělovala možné úskalí pro seniory v tom, že mezigenerační bydlení seniorů je stále relativně nové téma, o kterém mnoho lidí nemá povědomí a může v nich tak vyvolávat nedůvěru, jak uvedla jedna z participantek:

„Je to celé nové téma a musí se otevírat pomalu. Senioři v to nemusí mít důvěru, což je pochopitelné, ale když se to povede prolomit, bude to pro všechny přínosné.“ (R7, pracovnice, mezigenerační bydlení).

Další z participantek vnímala úskalí pro seniory zejména v tom, že mezigenerační bydlení v jejich zařízení nefunguje. Mezi seniory a jinou generací vznikají rozpory a vzájemně spolu netráví žádný čas. Participantka k tomu dále sdělila:

„Mezigenerační bydlení tu přináší docela problémy, dochází tu k vzájemným sporům. Mladí obyvatelé mají úplně jiné zájmy, neudržují pořádek. Jsou tu třeba problémy s popelnicemi, senioři udržují pořádek, ale další obyvatelé ne. Je to velmi nepříjemný, jsou zde stížnosti na zápach kolem popelnic. Také třeba jsme seniorům zařídili bylinkovou zahrádku, aby měl každý svoji, bohužel se třetí den ztratily ty vyvýšené záhony. A co se týká sdružování, tak to vůbec. Mezigeneračně to tu vůbec nefunguje, ačkoli myšlenka je to pěkná. Já bych si přála, aby ti lidé se více potkávali, aby se ráno pozdravili. Oni jsou hrozně izolovaný tím výtahem taky.“ (R28, pracovnice, dům s byty zvláštního určení).

3.7.6.3 Přínosy pro studenty

Studenti největší přínos svého bydlení společně se seniory vnímali v obohacení jinou generací. Participanti sdělovali, že je pro ně velice cenné slyšet zážitky a zkušenosti jiné generace. Také společným sdílením získávají další pohled na svět, jak ilustruje citace jedné participantky:

„Pro mě to je úplně super jako možnost, tohle zažívat, já mám pocit že i pro můj vlastně rozvoj to je skvělý, že mi to vlastně hrozně dalo. Nejen jako profesně do budoucna, dalo mi to fakt jako plno kontaktů, těch mezilidských. Myslím si, že ti senioři a mladí lidi žijí v dnešní společnosti dost odděleně, a já třeba ani v rodině nemám moc starých příbuzných a takhle mi to přijde hrozně obohacující s těmito lidmi si povídat a trávit s nimi čas. Hrozně ráda si nechávám vyprávět, jaký to jako bylo dřív, třeba v padesátkách, nebo mi vyprávěli, že zažili ještě druhou světovou válku, tak to je pro mě úplně fascinující. A tak toho si hrozně vážím, protože mi přijde, že dneska nemá jen tak někdo možnost si tohle poslechnout. Takže to je pro mě jako hodně cenný.“ (R26, studentka, dům s byty zvláštního určení).

Velký přínos studenti sdělovali ve finanční dostupnosti bydlení a zázemí. Finanční dostupnost bydlení je pro studenty velice důležitý aspekt, jelikož jim umožňuje soustředit svou pozornost jinam. Také kvalitní zázemí, které studentům bydlení v domě s byty zvláštního určení umožňuje, je velikým přínosem. Studenti si pochvalovali jak vybavení bydlení, tak i infrastrukturu v blízkosti bydlení, jak někteří i uvedli:

„Nesmíme opomenout to, proč já jsem se sem původně stěhoval, a to je prostě nějaký zázemí, který je tady super. Je tady byt za poměrně málo peněz hodně muziky, je tady vnitroblok. Mám tu parkovací místo, což je pro mě taky důležité a je to velká výhoda tady v Praze, kde se za parkování prostě platí strašné prachy. Takže tohle byla jako

primární motivace, nízký nájem a dobré zázemí.“ (R31, student, dům s byty zvláštního určení).

„Velká výhoda tady toho bydlení je určitě výše toho nájmu. Myslím si, že za samostatnou garsonku na Žižkově bych asi zaplatila tak 3× víc, než platím tady teď. Taký je praktický to, že je to městský byt, a když se něco stane, nebo porouchá, tak správa toho majetku reaguje hodně rychle, když jsem tady měla nějaký problém, tak se to rychle vyřešilo.“ (R26, studentka, dům s byty zvláštního určení).

Participant pracovníci k přínosům bydlení studentů v domech se seniory sdělovali, že je to pro studenty skvělá příležitost, jelikož mají zajištěné finančně dostupné bydlení a kvalitní zázemí:

„Je to pro ty studenty úplně skvělá možnost. Mají dobré a finančně dostupné bydlení na nějakou dobu, i když na našich studentech je vidět, že to pro ně není to jediné důležité.“ (R29, pracovnice, dům s byty zvláštního určení).

„Určitě je pro ty studenty přínos, že za odpracování třiceti dobrovolnických hodin mají benefit sníženého nájemného. Ten student si pak hraří jen [...] ty další služby. Finanční dostupnost bydlení je dnes hodně důležitá.“ (R27, pracovník, dům s byty zvláštního určení).

3.7.6.4 Úskalí a výzvy pro studenty

Úskalí a výzvy vnímané samotnými studenty jsou například projevy spojené se stářím, jak uvedl jeden z participantů:

„Člověk se tady pohybuje se starýma lidma, je s tím spjatý všechno, co i s těma starýma lidma spjatý je. To znamená, občas jsou cítit. Když tam člověk jde pomoci, tak tam mají i třeba bordel, protože oni už to nevidí, oni to necítí. A když někdo zestárne takhle moc, tak už v podstatě ztratí nějakou schopnost. Jo, to říkám pořád, oni prostě jsou takový, jaký byli celý život a už to nezastírají. Takže některý jsou zlý, některý jsou naopak jako zbytečně hodný a že prostě by se rozkrájeli. Každý prostě se projeví tak, jaký byl jako v jádru celý život. No, a to je občas fakt problém.“ (R31, student, dům s byty zvláštního určení).

Další úskalí zmiňované studenty jsou možná nedorozumění a nutnost držení si hranic, jak sdělila jedna participantka:

„Taky třeba může nastat nějaké nedorozumění, nevím, třeba občas senioři mohou být trošku jako, si něco nepamatovat, nebo třeba mohou mít zdravotní problémy. Se domluvíme a oni třeba zapomenou, tak to jsem se musela naučit nějak ošetřit. Když se dohodneme, tak ještě den předtím volám, jestli to platí. I tak se může stát, že to nedopadne. [...] Myslím si, že to může být náročný i v tom jako udržet si ty hranice dobrovolnictví, kdy vás senioři můžou chtít třeba využívat na nějakou činnost, kterou by jinak museli platit. [...] A oni si řeknou, aha dobrovolnice, ona to může dělat zadarmo. Musí se to ošetřit fakt tím, že si to člověk vykomunikuje, co tedy vlastně to dobrovolnictví obnáší.“ (R26, studentka, dům s byty zvláštního určení).

Participant pracovník k úskalím pro studenty sděloval zejména nutnost nastavit si hranice v kontaktu se seniory, přičemž v případě nenastavení si hranic, popřípadě jejich neudržení, může studentům působit potíže. Participant pracovník také jako možné úskalí uvedl to, že senioři jsou velice zvědaví a potřebují mít o všem přehled, tudíž si studenti musí zvyknout na určitou pozornost od seniorů, jak uvedl jeden z participantů:

„Má to svá rizika, že prostě jste v seniorské komunitě, musíte si jasně nastavit hranice se seniory, jinak to pak máte těžký. Jo a taky senioři všechno vidí, takže přeci jenom, když jsou studenti mladšího věku, tak žijí svůj život a jako ze začátku se bojí návštěvy, že jo, jako stejně se s tím nakonec člověk musí smířit.“ (R27, pracovník, dům s byty zvláštního určení).

3.7.7 Doporučení pro rozšiřování těchto inovativních forem bydlení pro seniory

V této kapitole se zaměřuji na doporučení pro vylepšení a rozšiřování těchto inovativních forem bydlení pro seniory, které uváděli participanté.

Všichni participanté, jak senioři a studenti, tak i pracovníci ve svých doporučeních k mezigeneračnímu bydlení nejčastěji uváděli, že by bylo vhodné, aby vzniklo více takovýchto zařízení pro seniory, a zároveň i došlo k navýšení počtu studentů žijících v jednom domě se seniory, jak ukazují citace některých participantek a participantů:

„Takhle, ta služba by byla ve všech zařízeních pro seniory hrozně přínosná, doporučila bych ji zavést všude, kde to jenom trochu půjde. Taky bych klidně i zvýšila počet studentů na dům, aby jich tu bylo víc.“ (R30, pracovnice, dům s byty zvláštního určení).

„Nečekala bych, že budu z toho až tak nadšená, ráda bych to doporučila všem okolo mě, kteří už nemůžou. Ráda bych toto bydlení doporučila každému, kdo nechce být sám a chce si udržet radost ze života.“ (R25, seniorka, dům s byty zvláštního určení).

„Myslím, že je to dobrý nápad, aby takhle byli studenti se starými. Člověk tu aspoň nepotkává jen staré, ale taky mladé. To se hned člověk cítí přirozeněji. Mělo by se to rozšířit ke všem starým, mělo by to být všude v těchto domech.“ (R33, seniorka, dům s byty zvláštního určení).

„Je to skvělé, mělo by to být všude a mělo by toho být víc. Starým by mladá krev prospěla, stejně jako to prospívá nám.“ (R38, seniorka, dům s byty zvláštního určení).

„Vlastně si říkám, jak by to bylo hezký i v jiných domech, kde jsou senioři, kdyby to takhle mohlo fungovat hezky komunitně.“ (R26, studentka, dům s byty zvláštního určení).

„Bylo by super, kdyby se to prostě rozšířilo. Bydlení pro seniory je neudržitelné do budoucna a vzhledem k nárůstu počtu seniorů ve velkých městech, tak je nutné to nějak vyřešit. A tohle je jediné možné řešení prostě. Takže určitě doporučit, doporučit to všem.“ (R31, student, dům s byty zvláštního určení).

Téměř všichni participanti senioři i pracovníci uváděli, že by takovýchto komunitních zařízení pro seniory mělo být mnohem více a mělo by být dostupné pro více seniorů, jak dokládají citace některých z participantek:

„Určitě bych doporučila, aby těchto zařízení vzniklo co nejvíce. Spousta seniorů, zejména žen, je na hranici existenčního minima, po té finanční stránce. Toto je možnost, jak jim zajistit důstojné stáří, které neprožijí v osamění. Je to škoda, že takovýchto domů není více.“ (R16, pracovnice, komunitní dům pro seniory).

„Je to bezvadné a výhodné, mělo by toho být víc, aby důchodci měli tu možnost takto kvalitně a dostupně bydlet a nebyli sami. Doporučila bych, ať je to dostupné pro více důchodců. Důchodců přibývá a bude hůř a hůř, a nevím, kam ti chudáci půjdou.“ (R2, seniorka, sdílené bydlení pro seniory).

„Mělo by to být dostupné pro všechny důchodce, aby se mohli mít na stáří všichni tak hezky, jako se máme my. Takhle by to prostě mělo být, takhle by mělo vypadat bydlení pro nás starý.“ (R14, seniorka, komunitní dům pro seniory).

Studenti a pracovníci také dávali doporučení pro komunikaci s veřejností, zejména se studenty, o této formě bydlení pro seniory a pro zvýšení zájmu studentů. Mezi svá doporučení

řadili zejména větší transparentnost komunikace se studenty, lepší propagaci a odkazování se na zkušenosti samotných studentů. Participanti pracovníci k propagaci doporučili spolupráci se školskými zařízeními, kde by přímo oslovovali studenty. Někteří participanti k tomuto uvedli:

„Asi bych volila lepší formulace a i formu, aby to ty studenty neodradilo. Určitě by pomohla větší informovanost o tom, co to je a co to obnáší. Jako vlastně když jsem se sem hlásila, tak těch žádostí bylo jako strašně moc, ale právě zlepšila bych tu komunikaci vlastně, protože celé léto bylo úplně ticho, jako žádná informace o průběhu, nic, a pak nejednou v září, tak jsme někoho vybrali. To bylo takový hodně zvláštní. Já tady teda vlastně nakonec přes výběrové řízení nejsem, jelikož by tam byly střety zájmů, takže pak jsme to vyřešili tím, že tady jsem jako další dobrovolník a sdílíme spolu jeden byt. Ale prostě ta komunikace byla fakt špatná. Já osobně nevím, kdybych viděla tu nabídku, jestli bych se na ni přihlásila, protože bych vlastně z toho měla strach, jak to budu stíhat a jak by to fungovalo. Proto bych doporučila, aby rovnou v inzerátu odkazovali na rozhovory se studenty, kteří tu již bydlí, nebo bydleli, aby se nebáli do toho jít.“ (R32, studentka, dům s byty zvláštního určení).

„Určitě by pomohla lepší kampaň a komunikace. Já, když jsem nastupoval, tak bylo těch žádostí třeba dvacet, a že ten úřad dlouho váhal, tak jsme zbyli asi čtyři. Jo, určitě prostě vycíkat ten čas, protože ne každý student si může dovolit čekat do září, jestli bude mít kde bydlet, nebo ne, a musí si najít něco jiného. A určitě by byla dobrá nějaká propagace. Bylo tady mediální kolečko [...] rok nebo dva roky zpátky, teď nevím. Všichni o tom najednou věděli, všichni říkali, že to jako taky zavedou a že to bude hrozně super. Stačilo by, aby ten úřad dal odkaz na nějaký ten rozhovor, kde jsou přesně popsané podmínky toho a i zkušenosti. To znamená, kdyby ten úřad dal prostě podívejte se tady na odkaz, tady je rozhovor se studentem, který jako bydlí nejdýl ze všech studentů v České republice a on vám řekne, jaký to je. Za mě ale ten úřad tam měl opravdu základní informace, které nebyly nějak upřesněné. Budete dobrovolničit se seniory a teď oni nevědí, jestli každé den šest hodin, anebo jestli deset hodin za měsíc, nevěděli nic o tom. Takže bavit se s těma lidma, co s tím mají zkušenosti a ty místa pro studenty určitě rozšířit, protože na celou městskou část, teda čtyři místa pro studenty je málo. Ať už se seniory, tak jako třeba s postiženými lidmi. Určitě je to potřeba i do budoucna, protože ty nájmy jsou šílené a dostupného bydlení je málo.“ (R31, student, dům s byty zvláštního určení).

„Asi bych hodně začala spolupracovat s těmi školami v rámci tady toho. Oslovovat hodně ty školy, nabízet to, dělat tam třeba i ty přednášky, zvat tam třeba i ty studenty z těch obvodů, kde to opravdu funguje, ať i ti studenti sami řeknou ty svoje zkušenosti, co se jim na tom líbí a jejich doporučení. Protože oni s těmi seniory jsou v každodenním kontaktu, takže oni spíš by mohli takhle těm dalším novým říct, jaké to opravdu je. Mělo by se to prostě více zviditelnit.“ (R29, pracovnice, dům s byty zvláštního určení).

Další z participantek uvedla doporučení k vyšší podpoře a propagaci těchto inovativních forem bydlení pro seniory státem:

„Možná by se mohl stát více snažit pro tvorbu této formy bydlení. Ten stát by to měl více propagovat a podporovat, jelikož to má opravdu smysl.“ (R15, pracovnice, komunitní dům pro seniory).

Dále by pro snadnější nastavení hranic studentů směrem k seniorům jedna z participantek doporučila:

„Třeba to telefonní číslo nedávat, neotvírat, když na nás bude někdo zvonit, nevím prostě protože. Nebo si třeba nějak dopředu vykomunikovat, že se domluvíme na tenhle čas a mimo to už prostě ne.“ (R26, studentka, dům s byty zvláštního určení).

Jedna z participantek pracovnic poskytla doporučení, co by bylo dobré dělat jinak, sdělovala, že by se zaměřila spíše na jednolůžkové pokoje pro seniory:

„Asi jako nedělat ty dvojlůžkové pokoje, protože ačkoli si myslím, že když jsou dva jako v bytě, tak to finančně utáhnou líp, než když člověk zůstane sám, ale nám se ty dvojlůžkové pokoje hůře obsazovaly. Ty jednolůžkové se obsadily hned.“ (R6, pracovnice, sdílené bydlení pro seniory).

Další z participantek uvedla, na co by bylo vhodné se zaměřit do budoucna v rozvoji pobytových služeb pro seniory, zejména doporučila určitou energetickou úspornost a soběstačnost bydlení pro seniory a využívání AI v péči o seniory a další technologické vymoženosti. Zároveň sdělovala, že bude nutné se také v budoucnu zaměřit na vyšší standard bydlení pro seniory, jelikož generace seniorů jsou čím dál náročnější. Participantka k tomuto dále uvedla:

„Do budoucna chceme, aby byly domy možná méně energeticky náročný, takže teď budujeme fotovoltaiky na střechy. Chceme nějakou energetickou úspornost. Taky je potřeba se více zabývat vybavením domů, protože se domnívám, že klient senior bude

do budoucna náročnější, než je teď, to už vidíme delší dobu ten trend. Takže tímhle směrem se vydat. Taky umělá inteligence využívaná v péči o seniory, zvyšování úrovně etiky v sociálních službách, je toho moc. Seniorský segment má velký potenciál pro inovace a je potřeba se těmi inovacemi více zabývat.“ (R18, pracovnice, komunitní bydlení pro seniory).

3.8 Diskuse

První výzkumná otázka, na kterou jsem v této práci hledala odpověď, byla: „Jak toto inovativní bydlení pro seniory vnímají a hodnotí jeho obyvatelé?“. Z výsledků výzkumu vyplývá, že obyvatelé inovativních domů pro seniory vnímají toto bydlení pozitivně. Většina respondentů seniorů nejvíce ocenila, že nejsou sami a v případě potřeby se mají vždy na koho obrátit. Bezbariérovost a finanční dostupnost tohoto bydlení byl další pozitivní aspekt, který senioři uváděli. Senioři vyjadřovali spokojenost i ve vztahu k mezigeneračnímu bydlení se studenty, jelikož je to pro ně oživení každodenního života. Studenti rovněž vyjadřovali svou spokojenost s bydlením, nejvíce oceňovali finanční dostupnost bydlení a komunitní život v domě. Obyvatelé inovativních forem bydlení pro seniory sdělovali celkovou spokojenost s tímto bydlením a nespatořovali negativa v tomto typu bydlení. Někteří senioři však poukazovali na nutnost stěhování se při zhoršení zdravotního stavu, to vnímali jako největší negativum. Toto zjištění není překvapivé, vzhledem k tomu, že staří lidé jsou velmi citliví na výrazné změny, zejména stěhování, jak upozorňuje Glosová (2006). Podle ní by prostory bydlení pro seniory by měly být projektované tak, aby je bylo možné přizpůsobovat potřebám a požadavkům seniora a v případě zhoršení zdravotního stavu v nich bylo možné zůstat až do konce života bez nutnosti stěhování se.

Senioři vnímali pozitivní vliv zapojení se do společenských aktivit a vzájemného setkávání se. Toto tvrzení je ve shodě se Sirén (2023), jež uvádí, že zapojení seniora v komunitě a společné aktivity snižují pocity osamělosti. Věrtelář (2019) zmiňuje význam komunitního soužití, včetně vzájemné výpomoci mezi seniory, a bezbariérového bydlení, které napomáhá udržení si vlastní nezávislosti seniora. To odpovídá zjištěním vyplývajícím z tohoto výzkumu, kdy senioři sdělovali pozitivní vliv sousedské výpomoci a bezbariérového bydlení na jejich soběstačnost. Jak uvádí Pokorný (2001) pro seniory je esenciální sociální integrace za účelem předejití pocitů osamělosti u seniorů a doporučuje organizaci různých volnočasových aktivit pro seniory. Výzkum ovšem poukazuje na skutečnost, že ne ve všech inovativních formách bydlení pro seniory se daří takovéto aktivity provozovat. Obyvatelé jednoho z komunitních domů by uvítali větší iniciativu od personálu, ten však odpovědnost za organizování

volnočasových aktivit odmítá za účelem podpoření vlastní pospolitosti komunity. Na druhou stranu výzkum identifikoval inovativní formy bydlení pro seniory, kde jsou pro seniory volnočasové aktivity organizovány jak personálem, tak i samotnými studenty v případě mezigeneračního bydlení.

Senioři a studenti uváděli pozitivní vliv mezigeneračního soužití, zejména v obohacování se svými pohledy na svět a zkušenostmi, to vede k většímu vzájemnému porozumění. Pro seniory mělo společné soužití se studenty také vliv na oživení jejich každodennosti a pocit, že nejsou vyčlenění ze společnosti. Toto zjištění posiluje tvrzení Diakonie ČCE (2016), která uvádí, že mezigenerační bydlení vede ke vzájemnému porozumění generací. Také je v souladu se závěry Glosové (2006), která uvádí, že mezigenerační bydlení pomáhá aktivizovat vazby mezi lidmi, zlepšuje jejich kvalitu života a také pomáhá prodlužovat vitalitu a soběstačnost seniorů.

Druhá výzkumná otázka, na niž tato práce odpovídala, byla: „Jak toto inovativní bydlení pro seniory vnímá a hodnotí jeho personál?“. V tomto ohledu bylo zajímavé, že pracovníci nijak netematizovali vlastní pracovní podmínky v inovativních formách bydlení, ale soustředili se ve svých odpovědích na přínosy pro seniory. Tedy také na aktivní zapojení seniorů do komunitního života a s tím spojené snížení pocitů osamělosti seniorů, obecně aktivizaci seniorů a zlepšení jejich nálady, bezbariérovost bydlení umožňující seniorům soběstačnost a finanční dostupnost pro seniory.

Třetí výzkumná otázka, kterou jsem si v této práci kladla, byla: „Jaké jsou vnímané přínosy a úskalí inovativního bydlení pro seniory?“. Výsledky tohoto výzkumu ukazují, že inovativní formy bydlení přinášejí jejich obyvatelům více přínosů než úskalí. Mezi nejčastěji vnímané přínosy inovativních forem bydlení pro seniory jsou finanční dostupnost bydlení a poskytovaných služeb, vzájemná sousedská pomoc, bezbariérovost bydlení a obohacení jinou generací. Tyto přínosy uváděli participanti napříč všemi cílovými skupinami. Nejčastěji participanti nevnímali žádná úskalí inovativních forem bydlení pro seniory. Úskalí, která tato práce identifikovala v některých zařízeních, jsou, že organizace společných aktivit spočívá na seniorech, a tak je společenský kontakt snížený na aktivitu seniorů. Mezi zmíněnými úskalími byly mezigenerační konflikty a nízká informovanost o inovativních formách bydlení pro seniory.

Jedním ze zmiňovaných úskalí pro studenty je nutnost držení si hranic v kontaktu se seniory. Nastavení a držení hranic je klíčové pro fungující vztahy mezi studenty a seniory. Výzkum poukázal na skutečnost, že v realitě je možné narazit na komplikace a problémy, jež se váží na

situace, v nichž si studenti tyto hranice nenastaví anebo vlastní hranice nedokáží udržet. Je tedy žádoucí, aby byly tyto hranice včas nastaveny a udržovány pevně, avšak citlivě vůči seniorním obyvatelům. Kromě toho z výzkumu vyplynulo, že samotná přítomnost studentů v zařízení nemusí automaticky znamenat mezigenerační komunikaci a výpomoc. V jednom zařízení mezigenerační spolupráce nijak neprobíhala a nebyl v něm nikdo, kdo by měl snahu tuto spolupráci mezi generacemi navázat. Případně se objevovaly mezigenerační spory, způsobené například rozdílnými potřebami a nedostatečnou komunikací.

4 Závěr

Záměrem této práce bylo zjistit, jak inovativní formy bydlení pro seniory hodnotí jak obyvatelé těchto domovů, tedy senioři a studenti, tak jejich personál, zejména sociální pracovníce a pracovníci. Zároveň bylo cílem této práce formulovat doporučení pro případné další rozšiřování těchto inovativních modelů bydlení pro seniory v České republice. Výzkum ukázal, že inovativní formy bydlení pro seniory jsou jak samotnými seniory a studenty, tak i personálem hodnoceny převážně pozitivně. Největšími přínosy, které byly v této práci identifikovány, jsou finanční dostupnost, podpora aktivního stáří, a že senioři nejsou sami. Senioři i personál taktéž oceňovali bezbariérovost, která seniorům umožňuje soběstačnost a nezávislost. Studenti vnímali jako pozitivum zázemí a mezigenerační sdílení. Celkově lze říci, že inovativní formy bydlení pro seniory mají v České republice velký potenciál zlepšit kvalitu života seniorů a poskytnout jim důstojnou variantu bydlení, kde nejsou senioři osamělí. Nejčastějším doporučením respondentů bylo, aby se tyto inovativní formy bydlení pro seniory co nejvíce rozšířily, aby byly dostupné co nejvíce seniorům.

Na základě zjištění v tomto výzkumu lze formulovat několik doporučení pro další rozšiřování inovativních forem bydlení pro seniory v České republice. V první řadě je důležité zaměřit pozornost na podporu mezigeneračního bydlení a spolubydlení seniorů, jelikož výzkum identifikoval pozitivní vliv bydlení a setkávání se seniorů s mladou generací, a pozitivní vliv společného soužití seniorů. Mezigenerační spolupráci je nezbytné aktivně podporovat, esenciální je podpora a aktivita personálu, jak na začátku mezigenerační spolupráce, tak i v průběhu pobytu studentů v zařízeních. Dále je potřeba více podpořit komunitní fungování seniorů, zejména tam, kde nejsou společenské aktivity organizovány samotným personálem. Rovněž by s rozšiřováním inovativních forem bydlení pro seniory měla být zlepšena propagace a informovanost o těchto formách bydlení, to umožní větší zapojení studentů.

Mezi limity tohoto výzkumu patří zejména omezený časový rámec a časová náročnost výzkumu. Výzkum byl proveden v relativně krátkém časovém úseku, to mohlo ovlivnit hloubku zkoumání některých aspektů inovativního bydlení pro seniory. I přes tuto skutečnost byla data analyzována pečlivě, aby byly naplněny stanovené cíle práce. Rigorózní práce přináší obohacující informace o vnímání inovativních forem bydlení pro seniory v České republice jak samotnými obyvateli, tak i personálem. S přihlédnutím k faktu, že výsledky výzkumu poukázaly, že tyto formy bydlení pro seniory jsou vnímány víceméně pozitivně,

bylo by vhodné navázat na tento výzkum dalšími rozsáhlejšími studii zaměřenými na možnosti rozvoje inovativních forem bydlení pro seniory v České republice.

5 Bibliografie

Ageing and health. Online. 2022. Dostupné z: <https://www.who.int/news-room/factsheets/detail/ageing-and-health>. [cit. 2024-6-2].

Aging in Place: A Real Choice. Online. *Today's Caregiver*. Dostupné z: <https://caregiver.com/articles/aging-in-place/>. [cit. 2024-5-31].

Alzheimer.cz. Online. Dostupné z: <https://www.alzheimer.cz/alzheimerova-choroba/>. [cit. 2024-6-1].

ANDRLE, Alois a DOUŠA, Jaroslav. Péče o bydlení starších lidí v Nizozemí. *Demografie: revue pro výzkum populačního vývoje*. 10(2), (1968), s. 137–146. ISSN 0011-8265.

BAHNINI, Sara; MARQUES, Sibila; CRAVEIRO, Daniela a LIMA, Maria-Luís. The effect of housing problems on older people's subjective well-being in 21 European countries (Los efectos de los problemas de vivienda sobre el bienestar subjetivo de las personas mayores en 21 países europeos). Online. *Psychology*. London, England: Routledge, 13(3), (2022), s. 259–284 DOI: 10.1080/21711976.2022.2085383. ISSN 2171-1976. [cit. 2024-6-1].

Be digital. Online. Dostupné z: <https://www.anchor.org.uk/existing-residents/be-well-resident-wellbeing-services/be-digital>. [cit. 2024-6-5].

Be the care concept. Online. Dostupné z: <https://www.bethecareconcept.com/en/hogeweyk-dementia-village-hogeweyk-netherlands/>. [cit. 2024-6-5].

BLATNÝ, Marek (ed.). *Psychologie celoživotního vývoje*. Karolinum, 2017. ISBN 978-80-246-3462-3.

BOUCAUD-MAITRE, Denis; MEILLON, Céline; LETENNEUR, Luc; VILLENEUVE, Roxane; DARTIGUES, Jean-François et al. Health trajectories of elderly living in French senior housing: a longitudinal perspective. *Scientific Reports*. vol. 13, issue 1, (2023), s. 1–7. ISSN 2045-2322.

Bytový dům Samcova 3. Online. Dostupné z: <https://www.socialnisluzby-praha1.cz/sluzby/domy-s-pecovatelskou-sluzbou/bd-samcova-3/>. [cit. 2024-6-2].

BýtSpolu – mezigenerační spolubydlení. Online. Dostupné z: <https://bytspolu.cz>. [cit. 2024-6-2].

Byty zvláštního určení. Online. Dostupné z: <https://praha10.cz/e-sluzby/faq/articletype/articleview/cim-se-od-sebe-lisi-dum-s-byty-zvlastniho-urceni-domov-pro-seniory-a-domov-se-zvlastnim-rezimem?articleid=1840>. [cit. 2024-6-4].

Centrum sociálních služeb Brno. Online. Dostupné z: <https://css.brno.cz/sluzby-tykajici-se-najemniho-a-podnajemniho-bydlen/sdilene-bydleni-zamecnicka>. [cit. 2024-6-2].

- Cohousing Communities for Seniors – 10 examples of new Danish*. Copenhagen: Realdania, 2020.
- COLMAN, Andrew M. *Oxford Dictionary of Psychology*. Fourth. United Kingdom: Oxford University Press, 2015. ISBN 978-0-19-965768-1.
- ČELEDOVÁ, Libuše; KALVACH, Zdeněk a ČEVELA, Rostislav. *Úvod do gerontologie*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, nakladatelství Karolinum, 2016. ISBN 978-80-246-3404-3.
- ČEVELA, Rostislav; KALVACH, Zdeněk a ČELEDOVÁ, Libuše. *Sociální gerontologie: úvod do problematiky*. Praha: Grada, 2012. ISBN 978-80-247-3901-4.
- ČÍŽKOVÁ, Jitka. *Přehled vývojové psychologie*. 2. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2008. ISBN 978-80-244-2141-4.
- Diakonie ČCE, 2015: *Jsem tady ještě doma? Praktická příručka pro bydlení seniorů*. Praha: Diakonie Českobratrské církve evangelické, 2015.
- Diakonie ČCE, 2016: *Stárnutí v komunitě: podporované bydlení seniorů se sníženou soběstačností*. Praha: Diakonie ČCE, 2016. ISBN 978-80-87953-12-6.
- Diakonie ČCE, 2018: *Stárnout doma, v obci, v místě: sborník konference Institutu důstojného stárnutí Diakonie ČCE, Praha 28.11.2018*. Praha: Diakonie Českobratrské církve evangelické, 2018. ISBN 978-80-87953-33-4.
- DRAGOMIRECKÁ, Eva. *Ti, kteří se starají: podpora neformální péče o seniory*. Praha: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum, 2020. ISBN 978-80-246-4598-8.
- ERA 21, 2012: Kde byste chtěli stárnout? *ERA 21*, 12(4), (2012), s. 56–59. ISSN 1801-089X. *Färdknäppen*. Online. Dostupné z: <https://fardknappen.se/in-english-2/>. [cit. 2024-6-5].
- FERJENČÍK, Ján. *Úvod do metodologie psychologického výzkumu: jak zkoumat lidskou duši*. Praha: Portál, 2000. ISBN 80-717-8367-6.
- Formóza – Vesnička pro seniory*. Online. Dostupné z: <https://www.vesnickapro seniory.cz>. [cit. 2024-5-27].
- FRACKIEWICZ, Lucyna. Bytové podmínky a potřeby starších lidí v městě Katowicích. *Demografie: revue pro výzkum populačního vývoje*, 14(4), (1972), s. 312–315. ISSN 0011-8265.
- Generationenwohnen Wien*. Online. Dostupné z: <https://wohnberatung-wien.at/wohnberatung/generationenwohnen>. [cit. 2024-6-5].
- Generationsboende*. Online. Dostupné z: <https://www.byggstart.se/guide/generationsboende>. [cit. 2024-6-5].

- Globální města přátelská seniorům: průvodce: stárnutí a životní cyklus, zdraví rodiny a komunity*. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí, 2009. ISBN 978-80-7421-003-7.
- GLOSOVÁ, Dagmar *Bydlení pro seniory*. Brno: ERA. 21. století, 2006. ISBN 80-736-6057-1.
- GODAROVÁ, Jana; TRBOLA, Robert; JAHODA, Robert a RÁKOCZYOVÁ, Miroslava. *Dostupnost bydlení a stávající bytová situace seniorů*. Praha: VÚPSV, Výzkumné centrum Brno, 2017. ISBN 978-80-7416-250-3.
- GRANBOM, Marianne; SZANTON, Sarah; GITLIN, Laura N.; PAULSSON, Ulrika a ZINGMARK, Magnus. Ageing in the right place – a prototype of a web-based housing counselling intervention for later life. *Scandinavian Journal of Occupational Therapy*. vol. 27, issue 4, (2020), s. 289-297. ISSN 1103-8128.
- HARTL, Pavel. *Stručný psychologický slovník*. Praha: Portál, 2004. ISBN 80-717-8803-1.
- HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace*. Čtvrté vydání. Praha: Portál, 2016. ISBN 978-80-262-0982-9.
- HOLMEROVÁ, Iva. *Case management v péči o lidi žijící s demencí: koordinace péče zaměřená na člověka*. Praha: Fakulta humanitních studií Univerzity Karlovy, 2018. ISBN 978-80-7571-031-4.
- HORECKÝ, Jiří a PRŮŠA, Ladislav. *Současná struktura služeb dlouhodobé péče a prognóza potřebnosti sociálních služeb 2019–2050*. Tábor: Asociace poskytovatelů sociálních služeb ČR, 2019. ISBN 978-80-907053-4-0.
- HUDALLA, Anneke. Kde domov můj. *Respekt*, 19(26), (2008), s. 34–41. ISSN 0862-6545. *Humanitas Deventer*. Online. Dostupné z: <https://www.humanitasdeventer.nl/english>. [cit. 2024-6-5].
- JANEČKOVÁ, Hana. Bydlení seniorů – kvalita domova jako podmínka kvality života. *Gerontologické aktuality*, (1), (2005), s. 17–23. ISSN 1213-4074.
- JEŘÁBEK, Hynek. *Mezigenerační solidarita v péči o seniory*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2013. ISBN 978-80-7419-117-6.
- JEŽKOVÁ, Anna. RoSa: nový domov, noví přátelé a možná i smysl života. *Věčko: vesele i vážně o Libereckém kraji*, 20(3), (2021), s. 90–93. ISSN 1213-7375.
- KADLECOVÁ, Milada a VAŘEJKOVÁ, Helena. *Zvýšení variability bytového fondu: nové nástroje pro zvýšení dostupnosti bydlení se zřetelem na seniory*. Brno: Institut regionálních informací, 2010. ISBN 978-80-254-7946-9.
- KALVACH, Zdeněk. *Geriatrické syndromy a geriatrický pacient*. Praha: Grada, 2008. ISBN 978-80-247-2490-4.

- KALVACH, Zdeněk. *Zdraví a nemoc: nárys problematiky pro studenty nezdravotnických programů*. Středokluky: Zdeněk Susa, 2019. ISBN 978-80-88084-21-1.
- KAVANOVÁ, Lucie. Recept na krásné stáří. *Respekt*, 26(22), (2015), s. 44–50. ISSN 0862-6545.
- Knarrenhof*. Online. Dostupné z: <https://inbo.com/en/projects/knarrenhof-zwolle-gouda/>. [cit. 2024-6-5].
- KoDuS Česká Lípa*. Online. Dostupné z: <https://www.kodus-cl.cz/>. [cit. 2024-6-2].
- Komunitní dům pro seniory – Dotační titul Ministerstva pro místní rozvoj. Online. *Deník veřejné správy*. 2020. Dostupné z: <https://www.dvs.cz/clanek.asp?id=6790766>. [cit. 2024-5-4].
- KŘIVOHLAVÝ, Jaro. *Stárnutí z pohledu pozitivní psychologie: možnosti, které čekají*. Praha: Grada, 2011. ISBN 978-80-247-3604-4.
- LADITKA, J. Providing behavioral incentives for improved health in aging and medicare cost control: A policy proposal for universal medical savings accounts. *Journal of Health and Social Policy*, 13(4), (2001), s. 75–90.
- LANGMEIER, Josef a KREJČÍŘOVÁ, Dana. *Vývojová psychologie*. Praha: Grada, 2006. ISBN 978-80-247-1284-0.
- LICHTENEGEROVÁ, Renata. Bydlení pro bohaté seniory. *Nový profit*, 23(1), (2012), s. 32–33. ISSN 1804-7076.
- MACHÁČOVÁ, Kateřina a HOLMEROVÁ, Iva. *Aktivní gerontologie, aneb, Jak stárnout dobře*. Praha: Mladá fronta, 2019. ISBN 978-80-204-5489-8.
- MATOUŠEK, Oldřich a kol. *Encyklopedie sociální práce*. Praha: Portál, 2013. ISBN 978-80-262-0366-7.
- MIKESZOVÁ, Martina; SUNEGA, Petr; LUX, Martin a ARESTA, Veronika. *Vlastní bydlení jako finanční bonus k důchodu*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON) v koedici se Sociologickým ústavem AV ČR, 2018. ISBN 978-80-7330-340-2.
- Ministerstvo pro místní rozvoj – Podpora bydlení*. Online. Dostupné z: <https://mmr.gov.cz/cs/narodni-dotace/podpora-bydleni>. [cit. 2024-5-4].
- MIOVSKÝ, Michal. *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu*. Praha: Grada, 2006. *Psyché (Grada)*. ISBN 80-247-1362-4.
- MÍŠOVIČ, Ján. *Kvalitativní výzkum se zaměřením na polostrukturovaný rozhovor*. Praha: Slon, 2019. *Studijní texty (Sociologické nakladatelství)*. ISBN 978-80-7419-285-2.
- MKN-10*. Online. Dostupné z: <https://mkn10.uzis.cz/prohlizec/F00-F09>. [cit. 2024-5-8].

MOTLOVÁ, Lenka a kol. Komparace cohousingů ve vybraných zemích EU v kontextu péče o seniory 65+. *Praktický lékař: časopis pro další vzdělávání lékařů v praxi*, 101(1), (2021), s. 21–26. ISSN 0032-6739.

MPSV ČR. *Strategický rámec přípravy na stárnutí společnosti 2021–2025*. Online. Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR. Dostupné z: https://www.mpsv.cz/documents/20142/372809/Strategicky_ramec_pripravy_na_starnuti_spolecnosti_2021-2025.pdf/99bc6a48-abcfe555-c291-1005da36d02e. [cit. 2024-5-31].

NAPAN – Národní akční plán pro Alzheimerovu nemoc a další obdobná onemocnění 2020–2030. Online. Praha: Ministerstvo zdravotnictví České republiky, 2021. Dostupné z: <https://mzd.gov.cz/wp-content/uploads/2021/04/NAPAN-2020-2030.pdf>. [cit. 2024-6-1].

New Larchwood. Online. Dostupné z: <https://www.anchor.org.uk/our-properties/new-larchwood-rented-housing-extra-care-brighton>. [cit. 2024-6-5].

NOVOTNÁ, Hedvika, Ondřej ŠPAČEK a Magdaléna ŠTOVÍČKOVÁ JANTULOVÁ. *Metody výzkumu ve společenských vědách*. Praha: Fakulta humanitních studií Univerzity Karlovy, 2019. ISBN 978-80-7571-025-3.

Older Women's Co-Housing. Online. Dostupné z: <https://www.communityledhousing.london/project/older-womens-co-housing/>. [cit. 2024-6-5].

POKORNÝ, Jaroslav. Bydlení ve stáří po Švýcarsku. *Veřejná správa...: týdeník Vlády České republiky*, 12(26), (2001), s. 24–25. ISSN 1213-6581.

Praha 3: Městská část poskytne volný byt pro studenty vysokých a vyšších odborných škol. Online. Dostupné z: <https://www.praha3.cz/aktualne-z-trojky/zpravy/mestska-cast-poskytne-volny-byt-pro-studenty-vysokych-a-vyssich-odbornych-skol-n1181681.htm>. [cit. 2024-8-2].

Praha 6 – nabízí studentské bydlení v domech s pečovatelskou službou. Online. Dostupné z: https://www.praha6.cz/zpravodajstvi/praha-6-nabizi-studentske-bydleni-v-domech-s-pecovatelskou-sluzbou-2021-02-12_2043.html. [cit. 2024-6-2].

Projekce obyvatelstva České republiky – 2023–2100. Online. Praha: Český statistický úřad, 2023. Dostupné z: <https://www.czso.cz/documents/10180/191186777/13013923.pdf/2cf4ca35-38fa-46a9-9c37-eeadde18a4ea?version=1.1>. [cit. 2024-5-31].

Projekt sdílené bydlení pro starší občany Brno – Problémy řešíme přímo a za pět minut je hotovo, říká seniorka o spolubydlení. Online. Dostupné z: <https://www.respekt.cz/spolecnost/problemy-resime-primo-a-za-pet-minut-je-hotovo-rika-seniorka-o-spolubydleni>. [cit. 2024-6-2].

- PŘIBYL, Hugo. *Lidské potřeby ve stáří*. Praha: Maxdorf. Jessenius, 2015. ISBN 978-80-7345-437-1.
- PSP6. Online. Dostupné z: <https://www.psp6.cz/dps-slejnicka/>. [cit. 2024-6-3].
- PTÁČKOVÁ, Hana a PTÁČEK Radek. *Psychosociální adaptace ve stáří a nemoci*. Praha: Grada, 2021. ISBN 978-80-271-0876-3.
- Revue pro sociální politiku a výzkum: Na co mají pečující osoby nárok? *Revue pro sociální politiku a výzkum*. 2021. Dostupné z: <https://socialnipolitika.eu/2021/01/na-co-maji-pecujici-osoby-narok/>. [cit. 2024-5-11].
- Rezidence RoSa. Online. Dostupné z: <https://www.rezidencerosa.cz>. [cit. 2024-6-1].
- RUBIŠAROVÁ, Kateřina. Posuzování správného umístění městské funkce do stávajících plánů měst. *Sborník vědeckých prací Vysoké školy báňské – Technické univerzity Ostrava. Řada stavební*. roč. 11 (2011), č. 2, s. 81–88. ISSN 1213-1962.
- SAK, Petr a KOLESÁROVÁ, Karolína. *Sociologie stáří a seniorů*. Praha: Grada, 2012. ISBN 978-80-247-3850-5.
- Senior Garden. Online. Dostupné z: <https://www.seniorgarden.cz>. [cit. 2024-6-1].
- Senior Park. Online. Dostupné z: <https://www.senior-park.cz>. [cit. 2024-5-31].
- Senioři v ČR v datech. Online. Praha: Český statistický úřad, 2023. Dostupné z: <https://www.czso.cz/documents/10180/190537086/31003423.pdf/51b9a00e-39f9-4829-a535-20080aa9d71f?version=1.0>. [cit. 2024-5-30].
- SIMPSON, Joseph R. DSM-5 and Neurocognitive Disorders. Online. *Journal of the American Academy of Psychiatry and the Law*, 42(2), 2014, s. 159–164 Dostupné z: <https://jaapl.org/content/42/2/159>. [cit. 2024-6-1].
- SIRÉN, Ann-Louise; SEPPÄNEN, Marjaana a VON BONSDORFF, Mikaela B. Social Participation Considered as Meaningful in old age – the Perceptions of Senior Housing Residents in Finland. *Ageing International*. vol. 48, issue 4, (2023), s. 1238–1258. ISSN 0163-5158.
- SMÉKALOVÁ, Monika. Domy pro klidné stáří. *Living*, 14(6), (2008), s. 56–59. ISSN 1214-1976.
- Sociální služby. Online. Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/socialni-sluzby-1>. [cit. 2024-8-15].
- Söndagsgården. Online. Dostupné z: <https://vardaga.se/verksamheter/sondagsgarden/>. [cit. 2024-6-5].
- SVOBODOVÁ, Kamila. Bydlení seniorů v České republice. *Fórum sociální politiky: odborný recenzovaný časopis*. roč. 3, č. 5, (2009), s. 2–8. ISSN 1802-5854.

- SÝKOROVÁ, Dana; NYTRA, Gabriela a TICHÁ, Iva. *Bydlení v kontextu chudoby a stáří*. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, 2014. ISBN 978-80-7464-493-1.
- ŠESTÁKOVÁ, Irena a kol. *Bydlení (nejen) pro lidi se zdravotním postižením*. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí České republiky, 2012. ISBN 978-80-7421-042-6.
- ŠTĚPÁNKOVÁ, Hana; HÖSCHL, Cyril a VIDOVIČOVÁ, Lucie. *Gerontologie: současné otázky z pohledu biomedicíny a společenských věd*. Praha: Karolinum, 2014. ISBN 978-80-246-2628-4.
- ŠTĚTKA, Jan. Jaroslav Plesník: Stavař, který vsadil na bydlení pro penzisty. *Ekonom: týdeník Hospodářských novin*. 61(39), (2017), s. 42–45. ISSN 1210-0714.
- TEMELOVÁ, Jana; DVOŘÁKOVÁ, Nina a SLEZÁKOVÁ, Alena. Rezidenční spokojenost seniorů v proměňujících se čtvrtích Prahy. *Sociální studia*. roč. 7, č. 3, (2010), s. 95–113. ISSN 1214-813X.
- The Hogeweyk*. Online. Dostupné z: <https://hogeweyk.dementiavillage.com/#NaN>. [cit. 2024-6-5].
- THOROVÁ, Kateřina. *Vývojová psychologie: proměny lidské psychiky od početí po smrt*. Praha: Portál, 2015. ISBN 978-80-262-0714-6.
- Thuisplusflats*. Online. Dostupné z: <https://www.rotterdam.nl/thuisplusflat>. [cit. 2024-6-5].
- TICHÝ, David. Seniorský cohousing – důstojné a nezávislé bydlení. *Obec a finance*. roč. 20, č. 3, (2015), s. 57–59. ISSN 1211-4189.
- TRUHLÁŘOVÁ, Zuzana; LEVICKÁ, Jana; VOSEČKOVÁ, Alena a MYDLÍKOVÁ, Eva. *Mezi láskou a povinností – péče očima pečovateli*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2015. ISBN 978-80-7435-570-7.
- VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie II.: dospělost a stáří*. Praha: Karolinum, 2007. ISBN 978-80-246-1318-5.
- VÁGNEROVÁ, Marie. *Psychopatologie pro pomáhající profese*. Praha: Portál, 2008. ISBN 978_80-7367-414-4.
- VÁŇOVÁ, Lenka; ŠESTÁKOVÁ, Irena a LUPAČ, Pavel. *Trendy v bydlení pro seniory*. Praha: České vysoké učení technické, Fakulta architektury, 2013. ISBN 978-80-01-05405-5.
- Vesnička: komunitní bydlení pro seniory v Ry. *ERA 21*, 22(6), 2022. s. 26–28. ISSN 1801-089X.
- VĚRTELÁŘ, Petr a kol. *Komunitní dům seniorů 2016-2018*. Praha: Ministerstvo pro místní rozvoj ČR, 2019. ISBN 978-80-7538-241-2.
- VÍTOVÁ, J. Pobytové sociální služby pro seniory a problematika bydlení. *Zdravotnictví a sociální práce*, 7(3), (2012), s. 81–88.

WILDMANNOVÁ, Mirka. Je rezidenční péče synonymem pro kvalitní život seniorů? *Universitas – revue Masarykovy Univerzity*, (1) (2014), s. 26–31.

Wohnprojekt Hasendorf. Dostupné z: <https://wohnprojekt-hasendorf.at>. [cit. 2024-6-5].

Zákon č. 108/2006 Sb. Zákon o sociálních službách.

Zákon č. 111/2006 Sb. Zákon o pomoci v hmotné nouzi.

Zákon č. 117/1995 Sb. Zákon o státní sociální podpoře.

Zátiší – byty pro seniory. Dostupné z: <https://zatisi.cz>. [cit. 2024-5-31].

ZDAŘILOVÁ, Renata. Podmínky přístupného a důstojného bydlení s důrazem na jeho bezbariérovost. *Urbanismus a územní rozvoj*. Brno: Ústav územního rozvoje. 12(4) (2009), s. 62-66. ISSN 1212-0855.

ZGOLA, Jitka M. *Úspěšná péče o člověka s demencí*. Praha: Grada, 2003. ISBN 80-247-0183-9.

6 Seznam příloh

Příloha č. 1 – scénář rozhovorů

Příloha č. 2 – Kódovací kniha

Příloha č. 1 – Scénář rozhovoru

1. Jak toto bydlení vnímají a hodnotí jeho obyvatelé

Cesta do zařízení

- Jak dlouho zde žijete?
- Co bylo důvodem pro rozhodnutí o přestěhování se do pobytového zařízení?
- Jak jste se o tomto typu bydlení dozvěděl/a?
- Podle čeho jste si vybral/a toto pobytové zařízení?
- Jak dlouho jste čekal/a než jste se sem dostal/a?
- Žil/a jste někdy v jiném pobytovém zařízení pro seniory?
 - Pokud ano, proč jste jej opustil/a?
 - Kdybyste jej měl/a srovnat s tím aktuálním, v čem se liší a v čem jsou naopak podobné nebo stejné?

Služby a aktivity v zařízení

- Jaké aktivity zde máte? Jakým způsobem zde trávíte svůj volný čas?
- Jak vypadá Váš běžný den?
- Jsou Vám zde poskytovány nějaké sociální služby (například pečovatelské služba)? Jaké? Jak byste tyto služby hodnotil/a?
- Jak často se setkáváte se svými známými/rodinou/přáteli?

Hodnocení zařízení

- Jaká byla Vaše očekávání od tohoto zařízení?
- Jak se ta očekávání naplnila? V čem ano, v čem ne? Překvapilo vás něco?
- Jak se Vám zde žije?
- Cítíte se někdy osamělá/ý?
- Co by Vám pomohlo se zde cítit lépe?
- Jaká pozitiva vnímáte v tomto typu bydlení?
- Jaká negativa vnímáte v tomto typu bydlení?
- Kdybyste zde měli možnost něco změnit, co by to bylo?
- Je něco dalšího, co jsme ještě nezmnili a byl/a byste rád/a, aby to zaznělo?

2. Jak toto bydlení hodnotí personál (sociální pracovníci, vedení)

- Mohl/a byste mi prosím říct něco více k této formě bydlení? (Jak tento projekt vznikl, jak dlouho funguje, co bylo inspirací pro jeho vznik, jaké jsou principy tohoto bydlení, v čem je specifický?)

Cesta do zařízení

- Jak dlouho zde pracujete?
- Jaká je Vaše předchozí pracovní zkušenost s touto cílovou skupinou?
 - Kdybyste měl/a srovnat vaše bývalé pracoviště s tím aktuálním, v čem se liší a v čem jsou naopak podobné nebo stejné?
- Jaká byla Vaše pracovní očekávání od tohoto zařízení?
- Jak se tato očekávání naplnila? V čem ano, v čem ne? Překvapilo vás něco?

Služby a aktivity v zařízení

- Jak vypadá Váš běžný den?
- Jaké sociální služby zde pro seniory poskytujete?

Hodnocení zařízení

- Jak tuto formu bydlení pro seniory vnímáte?
- Jaká pozitiva vnímáte v tomto typu bydlení?
- Jaká negativa vnímáte v tomto typu bydlení?
- V čem vnímáte největší přínos tohoto typu bydlení?
- Kdybyste měli možnost něco změnit, co by to bylo? (Je něco, co byste udělali jinak?)
- Kdybyste mohl/a dát doporučení ke vzniku další takové pobytové služby, jak by toto doporučení znělo?
- Je něco dalšího, co jsme ještě nezmnili a byl/a byste rád/a, aby to zaznělo?

Příloha č. 2 – Kódovací kniha

Inovativní formy bydlení pro seniory			
Theme	Code	Definition	In vivo description
Důvody nastěhování	Důvod stěhování	Motivace a důvody, proč se senioři a studenti rozhodli se přestěhovat do inovativních forem bydlení. Může zahrnovat osobní, zdravotní, finanční či sociální faktory, které vedly k této volbě	<i>„Byty jsou drahé, když člověk zůstane sám a člověk má jeden důchod, tak to není ani na pokrytí nájmu, natož inkaso a jíst se musí. Tak jediné tak, tady jsou slušný nájmy.“</i> (R1, seniorka, sdílené bydlení pro seniory).
Očekávání	Očekávání před nastěhováním	Očekávání a představy seniorů a studentů o tom, co jim přinese bydlení v inovativní formě bydlení, ještě předtím, než se nastěhují, popř. inovace vznikne. Očekávání pracovníků od inovativní formy bydlení pro seniory	<i>„[Lákala mě] společnost a podobní lidé, že nebudu sama a budu moct aktivně trávit dny, ne jen sedět doma na zadku. Je fajn se potkávat a mít si s kým popovídat.“</i> (R10, seniorka, komunitní dům pro seniory).
	Obavy	Obavy a nejistoty seniorů a studentů spojené s přestěhováním se do nového typu bydlení. Obavy a nejistoty pracovníků ohledně této formy bydlení. Může zahrnovat různé strachy.	<i>„Bála jsem se hluku, ale to naštěstí vůbec není. Jinak jsem se na to oživení těšila.“</i> (R38, seniorka, dům s byty zvláštního určení).
	Naplnění očekávání	Míra, do jaké byla naplněna očekávání seniorů a studentů po nastěhování se do inovativních forem bydlení. Míra naplnění očekávání pracovníků od těchto forem.	<i>„Očekávání se naplnila, je to tu fajn. Jsme podobně smýšlející s podobnými starostmi a s nadhledem, takže si rozumíme.“</i> (R8, seniorka, komunitní dům pro seniory).

Dostupnost služeb	Sociální služby	Dostupnost a kvalita sociálních služeb poskytovaných seniorům v rámci jejich bydlení, včetně podpory při řešení osobních a sociálních potřeb.	<i>Máme možnost si objednat sociální služby, ty já ale zatím nevyužívám. Zatím všechno zvládám sama.</i> “ (R34, seniorka, dům s byty zvláštního určení).
	Zdravotní služby	Přístup a kvalita zdravotní péče dostupné seniorům, včetně pravidelných lékařských prohlídek, nouzové péče a speciálních lékařských služeb	<i>„Každý den mimo víkendy ke mně chodí zdravotní sestřička ze zdravotnické služby, to je velká pomoc.“</i> (R23, seniorka, dům s byty zvláštního určení).
	Výpomoc v domácnosti	Pomoc při každodenních činnostech v domácnosti, jako je úklid, vaření, nákupy a další formy asistence, které podporují soběstačnost seniorů.	<i>„Chodí nám sem uklízečka dvakrát týdně, uklízí nám společný prostory, tedy koupelny, chodbu a kuchyň.“</i> (R5, senior, sdílené bydlení pro seniory).
	Infrastruktura a bezbariérovost	Tento kód zahrnuje fyzickou přístupnost a infrastrukturu budov, která umožňuje bezpečný a snadný pohyb seniorů, a bezbariérový přístup. Včetně bariér.	<i>„Je to tu hezký, čistý a nejsou zde žádné bariéry, žádné prahy a schody. Je to tu přizpůsobený bezpečnému pohybu nás starých.“</i> (R13, seniorka, komunitní dům pro seniory).
Trávení času	Vztahy mezi obyvateli	Kvalita a charakter sociálních interakcí a vztahů mezi obyvateli, včetně přátelství, podpory a konfliktů.	<i>„Mám tady kamarádky, tak se vždycky sejdeme a popovídáme si nad kávou, taky se vzájemně kontrolujeme, jestli jsme v pořádku. My jsme tady před lety založily klub – Spolek upadlejch holek, protože všechny jsme po nějakém úrazu. Když pak jsou Vánoce, nebo Silvestr, tak spolu</i>

		<i>trávíme čas.“ (R24, seniorka, dům s byty zvláštního určení).</i>
Individuální aktivity	Aktivity, které senioři vykonávají samostatně, ať už jde o koníčky, osobní projekty nebo samostatné cvičení.	<i>„Mám krásný výhled z balkonu, mám i dalekohled a s ním sleduji ptáky. Je to velice zábavné to pozorovat. Byly tu poštolky, jedna vypadla z hnízda, tak to jsem ji pak hned šla kontrolovat.“ (R10, seniorka, komunitní dům pro seniory).</i>
Společné aktivity	Organizované skupinové aktivity a společné činnosti, které podporují sociální interakci a společenský život mezi obyvateli.	<i>„Chodíme spolu na kafe, popovídat si sem na zahradu, taky když tu jsou různé aktivity od klubu, tak to společně navštěvujeme, to nás velice baví, ten program, co tu pro nás dělají.“ (R25, seniorka, dům s byty zvláštního určení).</i>
Zapojení studentů	Časová dotace a aktivity pořádané studenty pro seniory.	<i>„Vlastně v tý dobrovolnický smlouvě, kterou teď mám, tak by to mělo být třicet hodin měsíčně. Počítají se do toho různě i nějaké přípravy, který mám na ty aktivity, to se týkalo hlavně toho klubu seniorů. Teď [...] tomu věnuji pravidelně tak jeden den v týdnu a třeba i odpoledne, plus jednou za čas jsem třeba na nějaké tý akci v klubu seniorů, nebo na nějakým tom výletě. Stabilně mívám úterky na individuální návštěvy.“ (R26, studentka, dům s byty zvláštního určení).</i>

	Role personálu	Role personálu v organizaci a podpoře aktivit, včetně jejich vlivu na atmosféru v komunitě a jejich interakce s obyvateli.	„Vedoucí pracovník klubu toho pro nás dělá fakt hodně, dělá programy a vše naplánuje, my pak jenom přijdeme a bavíme se. Náš pracovník je fakt dobrý, je obětavý.“ (R22, seniorka, dům s byty zvláštního určení).
Hodnocení bydlení	Osamělost	Pocity osamělosti a izolace mezi obyvateli, včetně toho, jak často a z jakých důvodů se senioři cítí osamělí.	„Nejsem osamělý, když potřebuju, jdu ven z pokoje a popovídáme si. Vždycky je tu prostě někdo, s kým si můžu popovídat.“ (R5, senior, sdílené bydlení pro seniory).
	Spokojenost	Celková spokojenost seniorů s bydlením, včetně jejich pocitu bezpečí, komfortu a kvality poskytovaných služeb.	„Jsem spokojená hodně, je to tu skvělý, je to můj domov, kde nejsem nikdy sama. Chtěla bych tu zůstat co nejdéle, cítím se tu dobře.“ (R2, seniorka, sdílené bydlení pro seniory).
	Pozitiva bydlení	Pozitivní aspekty a výhody, které senioři vnímají ve svém bydlení, jako jsou pohodlí, sociální interakce a dostupnost služeb.	„Pro mě je pozitivum, že tu člověk není nikdy sám, vždycky má okolo sebe lidi. Když chci, vyjdu z pokoje a mám si s kým popovídat, nebo na někoho ťuknu a jdeme se třeba projít.“ (R2, seniorka, sdílené bydlení pro seniory).
	Negativa bydlení	Negativní zkušenosti a výhrady seniorů k jejich bydlení, včetně problémů s infrastrukturou, službami nebo komunitním životem.	„Negativum tady je asi to, že zde člověk nemůže při větším zhoršení zdraví dožít a musí se přestěhovat jinam.“ (R12, seniorka, komunitní dům pro seniory).

Přínosy a úskalí inovativního bydlení	Přínosy pro seniory	Výhody a pozitivní dopady, které inovativní formy bydlení přinášejí seniorům, jako je zvýšení kvality života, zlepšení zdraví nebo sociální integrace.	„Ti senioři tady mají opravdu jako možnost být aktivní, když chtějí. Mají tady velký výběr aktivit, ze kterých si vybere každý. To prostředí tady je vytvořené tak, aby se mohli setkávat a být aktivní i v těch kontaktech.“ (R19, pracovnice, komunitní bydlení pro seniory).
	Úskalí a výzvy pro seniory	Problémy a výzvy, kterým senioři čelí v inovativním bydlení, jako jsou adaptace na nové prostředí, technologické bariéry nebo sociální izolace.	„Někdy je pro nás těžké vyvíjet aktivitu, abychom společně mohli něco podniknout. Někdy by bylo lepší, kdyby to třeba někdo organizoval, ale není kdo.“ (R9, seniorka, komunitní dům pro seniory).
	Přínosy pro studenty	Výhody, které inovativní bydlení přináší studentům, jako je získání zkušeností s mezigeneračním soužitím nebo přístup k levnějšímu bydlení.	„Určitě je pro ty studenty přínos, že za odpracování třiceti dobrovolnických hodin mají benefit sníženého nájemného. Ten student si pak hraří jen [...] ty další služby. Finanční dostupnost bydlení je dnes hodně důležitá.“ (R27, pracovník, dům s byty zvláštního určení).

	Úskalí a výzvy pro studenty	Problémy a výzvy, kterým studenti čelí při životě v inovativním bydlení, včetně mezigeneračních konfliktů, rozdílů v životním stylu nebo očekáváních.	„Taky třeba může nastat nějaké nedorozumění, nevím, třeba občas senioři mohou být trošku jako, si něco nepamatovat, nebo třeba mohou mít zdravotní problémy. Se domluvíme a oni třeba zapomenou, tak to jsem se musela naučit nějak ošetřit. Když se dohodneme, tak ještě den předtím volám, jestli to platí. I tak se může stát, že to nedopadne. [...] Myslím si, že to může být náročný i v tom jako udržet si ty hranice dobrovolnictví, kdy vás senioři můžou chtít třeba využívat na nějakou činnost, kterou by jinak museli platit. [...] A oni si řeknou, aha dobrovolnice, ona to může dělat zadarmo. Musí se to ošetřit fakt tím, že si to člověk vykomunikuje, co tedy vlastně to dobrovolnictví obnáší.“ (R26, studentka, dům s byty zvláštního určení).
Doporučení	Doporučení	Návrhy a doporučení na zlepšení bydlení pro seniory, včetně zlepšení infrastruktury, služeb nebo společenských programů, na základě zkušeností a zpětné vazby obyvatel.	„Bylo by super, kdyby se to prostě rozšířilo. Bydlení pro seniory je neudržitelné do budoucna a vzhledem k nárůstu počtu seniorů ve velkých městech, tak je nutné to nějak vyřešit. A tohle je jediné možné řešení prostě. Takže určitě doporučit, doporučit to všem.“ (R31, student, dům s byty zvl. určení).

